

**ПЛАН ЗА ФИСКАЛНА ОДРЖЛИВОСТ И ПОДДРШКА НА ЕКОНОМСКИОТ РАСТ:
ПОЛИТИКИ, ПРЕПОРАКИ, МЕРКИ И ИНДИКАТОРИ**

Содржина

ВОВЕД.....	2
I. ФИСКАЛНА КОНСОЛИДАЦИЈА.....	6
A. ЦЕНТРАЛЕН БУЏЕТ	9
A.1 РАСХОДНА СТРАНА НА ЦЕНТРАЛЕН БУЏЕТ	13
A.1.1 Политика на намалување на тековни расходи	13
A.1.2 Политика на подобрување на структурата и реализацијата на капитални расходи ..	51
A. 2. ПРИХОДНА СТРАНА НА ЦЕНТРАЛЕН БУЏЕТ	55
Б. СОЦИЈАЛНИ ФОНДОВИ.....	70
В. ЕДИНИЦИ НА ЛОКАЛНА САМОУПРАВА	78
Г. ЈАВНИ ПРЕТПРИЈАТИЈА И ТРГОВСКИ ДРУШТВА ВО ДРЖАВНА СОПСТВЕНОСТ	84
II. ДОСЛЕДНОСТ И УСОГЛАСЕНОСТ НА ЕКОНОМСКИТЕ ПОЛИТИКИТЕ ЗА ПОДОБРО БУЏЕТСКО ПЛАНИРАЊЕ.....	87
III. ИНДИКАТОРИ НА УСПЕШНОСТ ВО РЕАЛИЗАЦИЈА НА ПОЛИТИКИТЕ ВО БУЏЕТОТ	95

ВОВЕД

Здравствената криза даде нов акцент на одржливоста на јавните финансии и силно ја истакна потребата од балансирање помеѓу краткорочните стабилизациони цели и долгорочната фискална одржливост. Ваквата ситуација ја наметна нужноста од експанзивна фискална политика со цел поддршка на економијата во услови на пандемија која доведе до брзо зголемување на буџетскиот дефицит и јавниот долг.

Притоа, управувањето со јавни финансии е особен предизвик во услови на турбулентно економско окружување, што беше наметнато од здравствената пандемија која започна во 2020 година и предизвика не само здравствена, туку и социо-економска криза, што дополнително се влоши со енергетската криза и актуелната војна во Украина изместувајќи ги речиси сите економии од нивната преткризна траекторија на раст. Сеуште постои голема неизвесност на глобално ниво во однос на времетраењето и интензитетот на овој шок од неекономска природа.

Во услови на ценовни притисоци условени од енергетската криза и растот на цените на храната на светските берзи, Владата на Република Северна Македонија донесе сет на мерки пред сè насочени кон граѓаните со директна финансиска поддршка на најранливите категории, спроведување на активности за штедење енергија, како и административни ограничувања со импакт врз цените. Со спроведување на овие мерки се амортизира порастот на цените на храната и горивата, се поддржуваат фирмите, а воедно има влијае и на поголема енергетска ефикасност.

На среден и на долг рок останува определбата на макроекономска стабилност и фискална консолидација, во насока на одржување поволни услови за забрзан економски развој. Воедно и понатаму продолжува поддршката на економијата со инвестиции во инфраструктурни проекти, редизајнирање на структурата на јавните финансии преку зголемено учество на капиталните расходи, како и зајакнување на процесот на планирање, извршување и известување за јавните финансии.

Во наредниот среднорочен период ќе се продолжи со стимулирање на приватната потрошувачка на граѓаните и дополнителна поддршка на стопанството во иновативни и извозни дејности, зголемување на конкурентноста, продуктивноста и модернизирање и дигитализација на процесите.

Приоритетите на среден рок ќе бидат насочен кон зголемување на обемот на инвестициите со директна поддршка на активностите на компаниите, унапредување и олеснување на инвестициската клима, отварање на нови работни места преку активните мерки за вработување, како и поддршка и развој на микро, мали и средни претпријатија. Ова подразбира дека поддршката ќе се реализира преку креирање развојни фондови, фондови за поддршка на иновации, гарантни фондови, еквити фондови, фондови за ризичен (venture) капитал и слични инструменти за поддршка на извозни компании, мали и средни претпријатија, како и социјални претпријатија. Притоа, се планираат јавни приватни партнерства, концесии и други инструменти за финансирање јавни капитални проекти, но и проекти на приватниот сектор.

И понатаму останува определбата за фискална одржливост, поддршка на економијата со инвестиции на инфраструктурни проекти, редизајнирање на структурата на јавните финансии преку зголемено учество на капиталните расходи, како и зајакнување на процесот на планирање, извршување и известување за јавните финансии.

Со среднорочната фискална стратегија ќе се обезбеди етапно стеснување на вкупниот буџетски дефицит од 5,3% од БДП во 2022 година на 2,8% во 2027 година. Примарниот буџетски дефицит исто така континуирано ќе се намалува од 4,0% од БДП во 2022 година до постигнување на ниво на 1,3% во 2027 година.

Со тоа се наметнува и потребата од рационализација на јавните расходи на среден рок, како и мерење на резултати од реализација на расходите со цел зголемувањето на ефикасноста на трошењето и постигнување на фискална одржливост на среден рок.

во мил.денари

	Завршна сметка 2020	Завршна сметка 2021	Ребаланс 2022	2023*	2024*	2025*	2026*	2027*
Вкупни приходи	189,554	218,021	245,758	263,500	281,300	299,600	319,000	338,400
Даночни приходи и придонеси	173,464	196,317	221,770	238,643	255,888	272,240	289,142	306,778
Даночни приходи	106,900	125,690	143,173	155,433	168,987	180,570	192,440	204,115
Придонеси	66,564	70,627	78,597	83,210	86,900	91,670	96,702	102,663
Неданочни приходи	11,173	13,882	17,043	16,627	17,182	18,530	19,702	20,622
Капитални приходи	1,846	1,928	2,180	2,830	2,830	2,830	2,830	3,000
Донации	3,071	5,894	4,765	5,400	5,400	6,000	7,326	8,000
Вкупни расходи	243,421	256,906	288,493	299,900	315,301	332,400	351,900	371,300
Тековни расходи	227,306	233,498	256,246	264,900	277,301	291,767	308,568	324,450
Плати и надоместоци	29,775	31,010	33,234	35,190	35,900	37,290	38,700	40,200
Стоки и услуги	15,423	20,110	23,017	23,049	24,200	25,000	25,800	26,600
Трансфери до ЕПС	21,373	21,218	23,150	25,214	27,007	28,836	30,148	32,472
Субвенции и трансфери	34,905	30,635	33,680	31,744	35,023	38,463	43,196	46,402
Социјални трансфери	117,799	121,439	132,944	136,876	141,536	147,902	154,693	161,618
Каматни плаќања	8,031	9,086	10,221	12,827	13,634	14,276	16,031	17,158
Домашни	2,742	3,026	3,703	4,594	5,261	5,819	6,411	7,063
Странски	5,289	6,060	6,518	8,233	8,373	8,457	9,620	10,095
Капитални расходи	16,115	23,408	32,247	35,000	38,000	40,633	43,332	46,850
Буџетско салдо	-53,867	-38,885	-42,735	-36,400	-34,001	-32,800	-32,900	-32,900
Примарно буџетско салдо	-45,836	-29,799	-32,514	-23,573	-20,367	-18,524	-16,869	-15,742
Вкупни приходи, % од БДП**	28.5	30.9	30.6	30.2	29.9	29.5	29.1	28.7
Вкупни расходи, % од БДП**	36.7	36.4	35.9	34.4	33.5	32.7	32.1	31.5
Буџетско салдо, % од БДП**	-8.1	-5.5	-5.3	-4.2	-3.6	-3.2	-3.0	-2.8
Примарно буџетско салдо, % од БДП**	-6.9	-4.2	-4.0	-2.7	-2.2	-1.8	-1.5	-1.3

Извор: Министерството за финансии и проекции на Министерството за финансии (*)

Клучни елементи на среднорочната фискална политика се редизајнирање на буџетската политика и **фискална консолидација**, насочени кон поддршка на макроекономската стабилност, забрзување на економскиот раст, со што се зајакнува потенцијалот за раст на националната економија.

Планираната фискална консолидација опфаќа три главни аспекти:

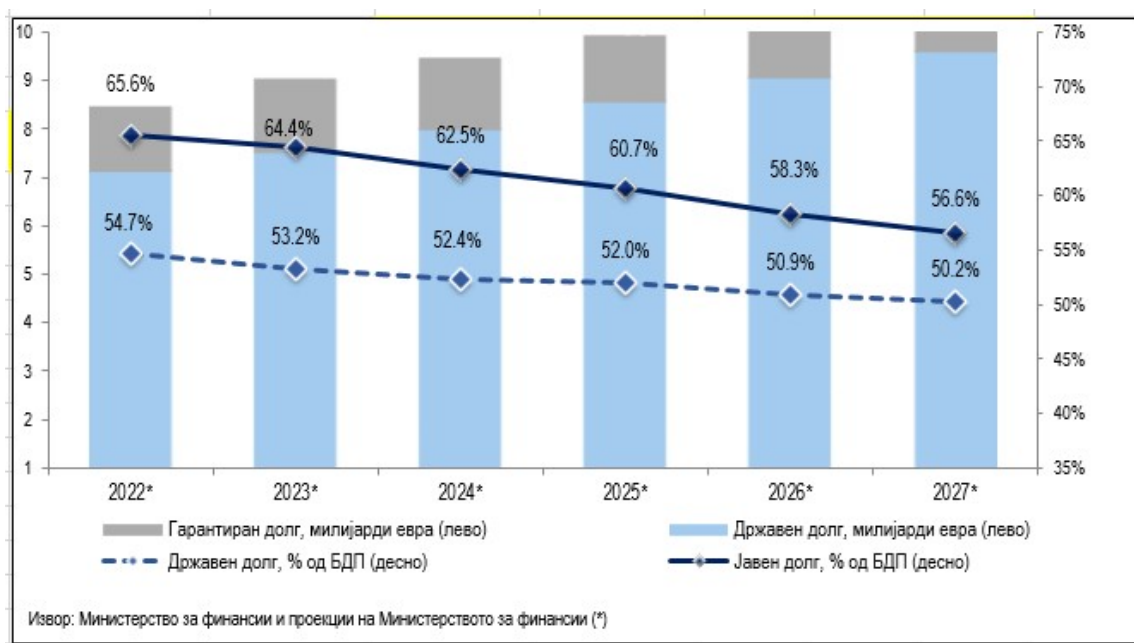
- **подобрување на наплатата на буџетските приходи**, преку мерки за намалување на сивата економија и мерки за спречување и сузбивање на корупцијата;

- **намалување и реструктурирање на буџетските расходи**, преку кратење на неприоритетните и несуштински трошоци, поголема поддршка на приватниот сектор и иновациите со цел зајакнување на конкурентноста, социјална компонента за поддршка на најранливите категории на население и ревидирање на методологиите за трансферите и субвенциите;
- **промени во изворите на финансирање на буџетскиот дефицит**, поголема диверзификација на изворите на финансирање на дефицитот, финансирање и реализација на одредени проекти преку јавно-приватни партнерства и основање на Развоен фонд за стратешки инвестиции.

Дополнително, Стратегијата за управување со јавниот долг дава рамка на Владата за дејствување во насока на прудентно управување со јавниот долг на државата на среден рок. Целите на политиката за управување со јавниот долг се:

- финансирање на потребите на државата со најнизок можен трошок, на среден и долг рок, и со одржливо ниво на ризик;
- идентификација, следење и управување со ризиците на кои подлежи портфолиото на јавниот долг; и
- развој и одржување на ефикасен домашен финансиски пазар.

Согласно со среднорочните проекции прикажани во Стратегијата за управување со јавен долг 2023-2027 година, јавниот долг ќе го надмине максималниот праг од 60% во овој период, но како резултат на мерките на фискална консолидација се очекува негова стабилизација и во 2026 година повторно враќање во пропишаните рамки под 60% од БДП.

Анализата е направена врз основа на историски податоци за планирани и реализирани буџетски приходи и расходи за период од 2015 година до 2022 година, со цел да се види големината и трендот на нивно движење во насока на преземање на мерки за фискална консолидација и обезбедување на одржливост на јавните финансии.

Во првиот дел опфатени се анализи за расходната страна на буџетот, со предлог мерки за рационализација на истите по категории на расходи, дадени се активности и мерки за подобрувањето на ефикасноста и ефективноста на системот за наплата на јавните приходи кои ќе обезбедат поголема наплата и подобрување на приходната страна на буџетот, како и анализирани се и нови извори и модели на буџетско финансирање.

Во вториот дел од анализата е опфатена темата за конзистентност на политиките при планирање на буџетот со јасни и конкретни цели што сака да се постигне во даден временски период, преку реално планирани активности и трошоци, и во таа насока целосното спроведување на политиките треба да биде преку ефикасно и ефективно користење на ресурсите. Тука се наметнува потребата од засилена поврзаност на буџетското планирање со Програмата на Владата, секторските стратегии, како и нужноста од поврзаност со Програмата за економски реформи и Интервентниот план на инвестиции, изразено квантитативно и квалитативно преку индикатори на успешност, односно мерење на ефекти.

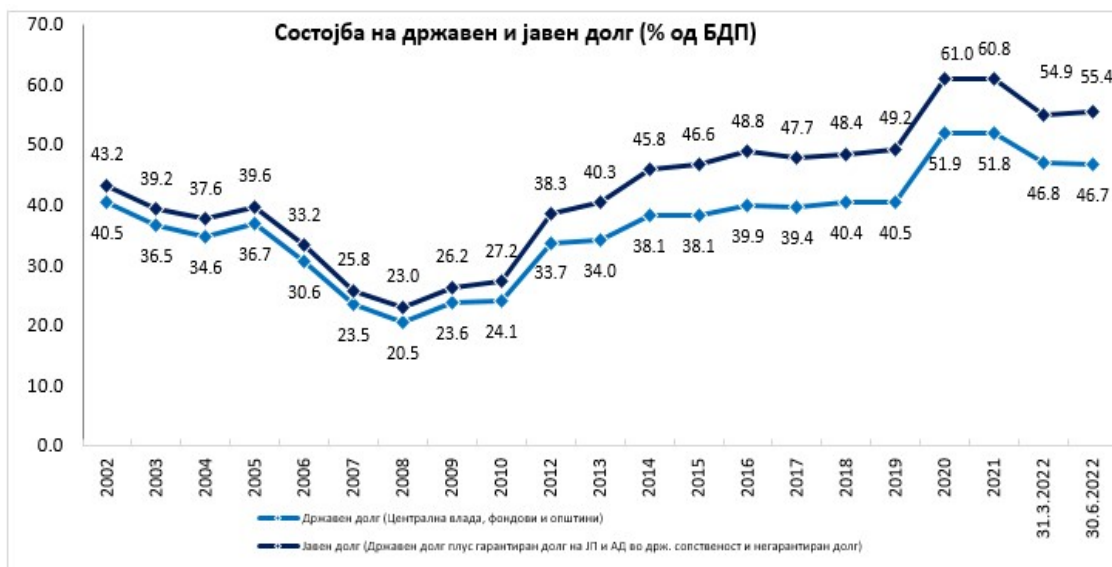
Во третиот дел се содржани индикатори за буџетско планирање, со цел мерење на ефектите од трошење на буџетските расходи во однос на резултатите на обезбедување на јавни добра или услуги кои ги даваат буџетските корисници. Дополнително се анализирани и индикатори за трошења, односно стандарди за трошења на одредени видови на расходи. Целта на ова е да се согледуваат просечни расходи на ниво на буџетски корисник по вработен, како и други квантитативни анализи со цел утврдување на поекономичните буџетски корисници. Со тоа, треба да се наметне одреден стандард на трошење за сите буџетски корисници, имајќи ја предвид и услугата која ја даваат. Анализата се прави за остварување на следната цел:

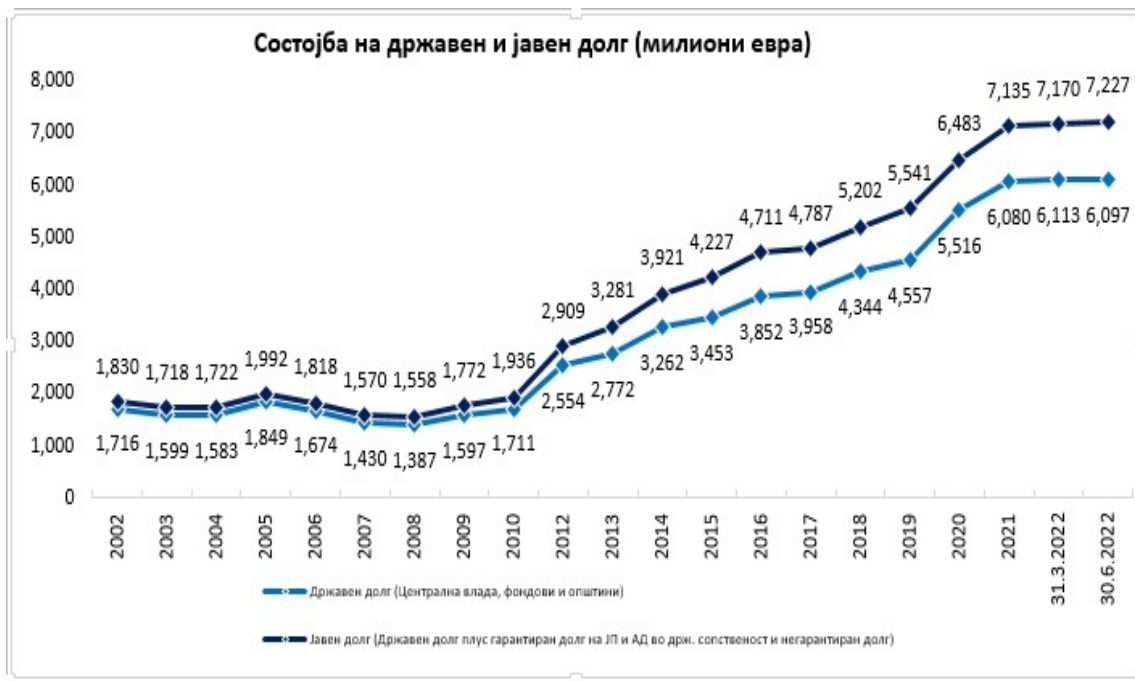
Цел: Обезбедување на одржливост на јавните финансии со истовремено поттикнување на економскиот раст преку процес на фискална консолидација, конзистентност на политиките во процесот на буџетско планирање и развој на индикатори за мерење на успешност во реализација на политиките во буџетот.

I. ФИСКАЛНА КОНСОЛИДАЦИЈА

Јавните финансии во основа ги опфаќаат финансиските односи и процеси што настануваат од активност на државата за извршување на државните функции и функционирање на јавните служби, а се однесуваат на прибирање на јавните приходи и извршување на јавните расходи за финансирање на јавните функции на државата. Јавните финансии односно економија на јавниот сектор, се фокусираат на активностите поврзани со приходите, односно во најголем дел оданочувањето, како и распределба на средствата.

Во периодот од 2015 -2019 година дефицитот на Буџетот на РСМ во основа се движеше на релативно ниско ниво, во просек од 2,5% од БДП со тенденција на континуирано намалување на среден рок, пришто најниско ниво има во 2018 година од 1,8% од БДП, односно во 2019 година дефицит изнесуваше 2% од БДП. Во истиот период нивото на државниот и јавниот долг е на релативно ниско ниво (крај на 2019 година државниот долг изнесува 40,5% од БДП, додека јавниот долг 49,2%).

Во минатата година светот се соочи со една од најголемите економски кризи, произлезена од здравствената пандемија, која беше и сеуште е непредвидлива за светот и е значително поголема од глобалната финансиска криза пред една декада. На глобално ниво сеуште постои голема неизвесност поврзана со времетраењето и интензитетот на овој шок од неекономска природа.

За ублажување на економскиот шок предизвикан од пандемијата, Владата навремено реагираше со донесување на сет на економски мерки, преку таргетирана и временска поддршка со цел заштита на ликвидноста на компаниите, зачувување на работните места и обезбедување социјална заштита за невработените и ранливите домаќинства. Преземените економски мерки предизвикаа зголемување на расходите на државата, а со тоа и зголемени дефицити, потврдени и од реномирани меѓународни институции. Со тоа во Буџетот на РСМ во 2020 година буџетскиот дефицит достигна ниво од 8,1% од БДП, додека државниот долг порасна на ниво од 51,9% од БДП, а јавниот долг на 61,0% од БДП.

Неизвесност и предизвици сеуште постојат и во 2021 година, како резултат на здравствената криза, со што и во овој период неопходни се сеопфатни мерки со кои се делува стратешки кон заздравување на економијата и забрзување на растот, сервисирање на најприоритетните обврски на најпогодените сектори во економијата, како и сведување на минимум на сите непродуктивни трошења од Буџетот. Ова претпоставуваше буџетскиот дефицит и со Буџетот за 2021 година и со Измените и дополнувањата на Буџетот за 2021 година да биде планиран на повисоко ниво од 4,9%, односно 6,5% од БДП.

За да се реализираат овие цели во справувањето со COVID пандемијата, при менаџирањето со Буџетот потребно е на расходната страна да се ограничат одредени планирани трошења кај буџетските корисници кои суштински и директно не се поврзани со справувањето со здравствената пандемија, како и алоцирање на

средства за мерки за поддршка во справувањето од COVID пандемијата и намалување на нејзините последици.

Здравствената криза придонесе кон зголемена јавна потрошувачка за поддршка на економијата и истовремено ја помести среднорочната рамка на планираните фискални таргети, кои беа насочени кон фискална консолидација и фискална оддржливост. Со ова се наметна потребата од зголемување на динамиката на процесот на фискална консолидација преку поголем опфат на мерки и активности, со цел постигнување на долгорочна оддржливост на јавните финансии.

Фискалната консолидација е процес на усогласување на јавните приходи и расходи по пат на намалување на расходите и/или зголемување на приходите, со цел намалување на буџетскиот дефицит и намалување на јавниот долг.

Државниот долг на крајот од К-2 од 2022 година изнесуваше 6.097 милиони евра, односно 46,7% од проектираниот БДП. Вкупниот јавен долг, којшто го вклучува државниот долг и долгот на јавните претпријатија основани од државата или од општините, општините во градот Скопје и градот Скопје, на крајот од К-2 2022 е на ниво од 7.227 милиони евра, што претставува 55,4% од проектираниот БДП.

Во периодот 2015-2021 година вкупните расходи на Општата Влада¹ како процент од БДП во Република Северна Македонија просечно изнесува 34,7%, што е под просекот на земјите од Западен Балкан (38,1% од БДП). Пониско ниво на расходи има во Косово и Албанија, додека во Црна Гора нивото на расходи е значително повисоко и во просек достигнува 48,7% од БДП. Во Србија и БиХ просекот за периодот 2015-2021 година се движи во распон од 42-43%, додека во Словенија и Хрватска, како земји членки на ЕУ, нивото на вкупни расходи како процент од БДП е повисоко односно во интервалот 42-45%. Поради кризата предизвикана од коронавирусот во 2020 година има значително зголемување на вкупните расходи во однос на БДП кај сите земји од регионот.

Вкупни расходи на Општа Влада како % од БДП - споредбена анализа

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Просек 2015 - 2021
Албанија	30,5	29,5	29,8	29,1	29,1	32,6	31,5	30,3
Босна и Херцеговина	44,6	42,0	41,4	40,2	41,1	44,0	43,3	42,4
Косово	27,4	27,6	27,5	28,9	29,3	32,6	28,4	28,8
Црна Гора	50,0	48,8	46,8	46,2	46,7	55,7	46,9	48,7
Северна Македонија	34,4	33,2	33,8	31,5	33,5	38,9	37,7	34,7
Србија	42,7	41,9	40,4	40,9	42,2	49,0	47,4	43,5
Западен Балкан (просек)	38,3	37,2	36,6	36,1	37,0	42,1	39,2	38,1
Хрватска	43,8	42,9	41,7	41,4	42,1	52,5	47,9	44,6
Словенија	43,6	40,8	39,8	39,4	39,1	46,9	46,5	42,3

Извор: Министерство за финансии и Државни заводи за статистика на односните земји и пресметки на МФ. За БиХ податокот за 2021 се однесува на планираните расходи.

¹Податоците се однесуваат на расходите на консолидираните Буџети на Општа Влада што ги вклучува консолидираните буџети на централна власт, буџети на фондовите и буџетите на локалната власт, согласно методологијата што ја употребува секоја од земјите.

А. ЦЕНТРАЛЕН БУЏЕТ

Буџетот на РСМ ги опфаќа централниот буџет и социјалните фондови. Во прилог табели ја покажуваат временската динамика на реализација на Буџетот на РСМ, неговата структура, учеството во БДП и годишните стапки на раст.

Буџет на РСМ (Централен Буџет и Буџети на Фондови)								
во милиони денари	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Ребаланс 2022
ВКУПНИ ПРИХОДИ	161,207	169,356	179,673	188,505	203,822	189,554	218,021	245,758
Даночни приходи и придонеси	140,826	150,362	157,537	170,994	178,895	173,464	196,317	221,770
Даноци	91,357	98,457	103,217	112,774	116,729	105,713	125,690	143,173
Придонеси	47,900	50,300	52,890	56,538	62,166	66,564	70,627	78,597
Неданочни приходи	12,859	12,973	13,396	12,260	18,687	11,173	13,882	17,043
Капитални приходи	2,265	1,977	1,316	2,197	2,369	1,846	1,928	2,180
Странски донации	4,733	3,648	7,171	2,978	3,871	3,071	5,894	4,765
Приходи од наплатени заеми	524	396	253	76	0	0	0	0
ВКУПНИ РАСХОДИ	180,632	185,407	196,561	200,071	217,445	243,421	256,906	288,493
Тековни трошоци	161,965	168,433	176,698	187,924	199,633	227,306	233,498	256,384
Плати и надоместоци	24,685	25,958	26,204	26,355	27,752	29,775	31,010	33,234
Стоки и услуги	18,088	16,702	15,344	14,554	16,266	15,423	20,110	23,106
Трансфери	112,734	118,902	126,762	139,323	147,513	174,077	173,292	189,823
Трансфери (ССП)	1,592	1,517	1,879	1,779	1,932	4,330	2,343	2,974
Социјални трансфери	82,903	89,005	94,690	100,678	108,129	117,799	121,439	132,924
Фонд за ПИОМ	50,285	54,622	58,084	61,243	65,179	68,824	71,522	78,224
Агенција за вработување	1,482	1,216	1,305	1,922	2,498	2,691	2,753	2,880
Социјална помош	7,489	7,571	8,261	8,566	9,654	11,591	12,120	13,612
Здравствена заштита	23,647	25,596	27,040	28,947	30,798	34,693	35,044	38,208
Други трансфери	28,239	28,380	30,193	36,866	37,452	51,948	49,510	53,925
ЕПС дотации	16,323	16,647	17,014	18,057	19,097	21,373	21,218	23,152
Земјоделски субвенции	6,583	5,596	6,600	7,039	7,399	7,088	8,103	7,925
Други субвенции	5,333	6,137	6,579	11,770	10,956	23,487	20,189	22,848
Каматни плаќања	6,458	6,871	8,388	7,692	8,102	80,131	9,086	10,221
Капитални трошоци	18,667	16,974	19,863	12,147	17,812	16,115	23,408	32,109
БУЏЕТСКИ ДЕФИЦИТ / СУФИЦИТ	-19,425	-16,051	-16,888	-11,566	-13,623	-53,867	-38,885	-42,736
Финансирање	19,425	16,051	16,888	11,566	13,623	53,867	38,885	42,736
Прилив	47,846	36,836	34,470	39,706	29,691	95,695	81,480	54,513
Други приливи	45	125	371	287	609	960	540	500
Странски заеми	19,866	30,892	3,464	32,499	8,814	65,247	61,258	65,524
Депозити	10,265	-5,318	10,549	-9,636	1,210	-6,859	-3,467	-38,141
Државни записи	17,654	11,116	20,086	16,539	19,028	36,347	23,136	26,620
Продажба на акции	16	21	0	17	30	0	13	10
Одлив	28,421	20,785	17,582	28,140	16,068	41,828	42,595	11,777
Отплата на главница	28,421	20,785	17,582	28,140	16,068	41,828	42,595	11,777
Надворешен долг	22,131	11,609	8,281	15,928	5,754	26,567	36,472	6,235
Домашен долг	6,290	9,176	9,301	12,212	10,314	15,261	6,123	5,542

Учество во БДП								
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Ребаланс 2022
ВКУПНИ ПРИХОДИ	28.8%	28.5%	29.1%	28.5%	29.4%	28.9%	30.1%	30.6%
Даночни приходи и придонеси	25.2%	25.3%	25.5%	25.9%	25.8%	26.4%	27.1%	27.6%
Даноци	16.3%	16.6%	16.7%	17.1%	16.9%	16.1%	17.4%	17.8%
Придонеси	8.6%	8.5%	8.6%	8.6%	9.0%	10.1%	9.8%	9.8%
Неданочни приходи	2.3%	2.2%	2.2%	1.9%	2.7%	1.7%	1.9%	2.1%
Капитални приходи	0.4%	0.3%	0.2%	0.3%	0.3%	0.3%	0.3%	0.3%
Странски донации	0.8%	0.6%	1.2%	0.5%	0.6%	0.5%	0.8%	0.6%
Приходи од наплатени заеми								
ВКУПНИ РАСХОДИ	32.3%	31.2%	31.8%	30.3%	31.4%	37.1%	35.5%	35.9%
Тековни трошоци	29.0%	28.3%	28.6%	28.4%	28.8%	34.7%	32.3%	31.9%
Плати и надоместоци	4.4%	4.4%	4.2%	4.0%	4.0%	4.5%	4.3%	4.1%
Стоки и услуги	3.2%	2.8%	2.5%	2.2%	2.3%	2.4%	2.8%	2.9%
Трансфери	20.2%	20.0%	20.5%	21.1%	21.3%	26.5%	24.0%	23.6%
Трансфери (ССП)	0.3%	0.3%	0.3%	0.3%	0.3%	0.7%	0.3%	0.4%
Социјални трансфери	14.8%	15.0%	15.3%	15.2%	15.6%	18.0%	16.8%	16.5%
Фонд за ПИОМ	9.0%	9.2%	9.4%	9.3%	9.4%	10.5%	9.9%	9.7%
Агенција за вработување	0.3%	0.2%	0.2%	0.3%	0.4%	0.4%	0.4%	0.4%
Социјална помош	1.3%	1.3%	1.3%	1.3%	1.4%	1.8%	1.7%	1.7%
Здравствена заштита	4.2%	4.3%	4.4%	4.4%	4.4%	5.3%	4.8%	4.8%
Други трансфери	5.1%	4.8%	4.9%	5.6%	5.4%	7.9%	6.8%	6.7%
ЕПС дотации	2.9%	2.8%	2.8%	2.7%	2.8%	3.3%	2.9%	2.9%
Земјоделски субвенции	1.2%	0.9%	1.1%	1.1%	1.1%	1.1%	1.1%	1.0%
Други субвенции	1.0%	1.0%	1.1%	1.8%	1.6%	3.6%	2.8%	2.8%
Каматни плаќања	1.2%	1.2%	1.4%	1.2%	1.2%	12.2%	1.3%	1.3%
Капитални трошоци	3.3%	2.9%	3.2%	1.8%	2.6%	2.5%	3.2%	4.0%
БУЏЕТСКИ ДЕФИЦИТ / СУФИЦИТ	-3.5%	-2.7%	-2.7%	-1.8%	-2.0%	-8.2%	-5.4%	-5.3%

Структура на приходи/расходи								
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Ребаланс 2022
ВКУПНИ ПРИХОДИ	161,207	169,356	179,673	188,505	203,822	189,554	218,021	245,758
Даночни приходи и придонеси	87.4%	88.8%	87.7%	90.7%	87.8%	91.5%	90.0%	90.2%
Даноци	56.7%	58.1%	57.4%	59.8%	57.3%	55.8%	57.7%	58.3%
Придонеси	29.7%	29.7%	29.4%	30.0%	30.5%	35.1%	32.4%	32.0%
Неданочни приходи	8.0%	7.7%	7.5%	6.5%	9.2%	5.9%	6.4%	6.9%
Капитални приходи	1.4%	1.2%	0.7%	1.2%	1.2%	1.0%	0.9%	0.9%
Странски донации	2.9%	2.2%	4.0%	1.6%	1.9%	1.6%	2.7%	1.9%
Приходи од наплатени заеми	0.3%	0.2%	0.1%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
ВКУПНИ РАСХОДИ	180,632	185,407	196,561	200,071	217,445	243,421	256,906	288,493
Тековни трошоци	89.7%	90.8%	89.9%	93.9%	91.8%	93.4%	90.9%	88.9%
Плати и надоместоци	13.7%	14.0%	13.3%	13.2%	12.8%	12.2%	12.1%	11.5%
Стоки и услуги	10.0%	9.0%	7.8%	7.3%	7.5%	6.3%	7.8%	8.0%
Трансфери	62.4%	64.1%	64.5%	69.6%	67.8%	71.5%	67.5%	65.8%
Трансфери (ССП)	0.9%	0.8%	1.0%	0.9%	0.9%	1.8%	0.9%	1.0%
Социјални трансфери	45.9%	48.0%	48.2%	50.3%	49.7%	48.4%	47.3%	46.1%
Фонд за ПИОМ	27.8%	29.5%	29.6%	30.6%	30.0%	28.3%	27.8%	27.1%
Агенција за вработување	0.8%	0.7%	0.7%	1.0%	1.1%	1.1%	1.1%	1.0%
Социјална помош	4.1%	4.1%	4.2%	4.3%	4.4%	4.8%	4.7%	4.7%
Здравствена заштита	13.1%	13.8%	13.8%	14.5%	14.2%	14.3%	13.6%	13.2%
Други трансфери	15.6%	15.3%	15.4%	18.4%	17.2%	21.3%	19.3%	18.7%
ЕПС дотации	9.0%	9.0%	8.7%	9.0%	8.8%	8.8%	8.3%	8.0%
Земјоделски субвенции	3.6%	3.0%	3.4%	3.5%	3.4%	2.9%	3.2%	2.7%
Други субвенции	3.0%	3.3%	3.3%	5.9%	5.0%	9.6%	7.9%	7.9%
Каматни плаќања	3.6%	3.7%	4.3%	3.8%	3.7%	32.9%	3.5%	3.5%
Капитални трошоци	10.3%	9.2%	10.1%	6.1%	3.6%	6.6%	9.1%	11.1%

Годишни стапки на раст								
	2015/2014	2016/2015	2017/2016	2018/2017	2019/2018	2020/2019	2021/2020	Ребаланс 2022/2021
ВКУПНИ ПРИХОДИ	10.5%	5.1%	6.1%	4.9%	8.1%	-7.0%	15.0%	12.7%
Даночни приходи и придонеси	8.9%	6.8%	4.8%	8.5%	4.6%	-3.0%	13.2%	13.0%
Даноци	9.0%	7.8%	4.8%	9.3%	3.5%	-9.4%	17.6%	13.9%
Придонеси	8.4%	5.0%	5.1%	6.9%	10.0%	7.1%	6.1%	11.3%
Неданочни приходи	20.9%	0.9%	3.3%	-8.5%	52.4%	-40.2%	24.2%	22.8%
Капитални приходи	20.9%	-12.7%	-33.4%	66.9%	7.8%	-22.1%	4.4%	13.0%
Странски донации	39.9%	-22.9%	96.6%	-58.5%	30.0%	-20.7%	91.9%	-19.2%
Приходи од наплатени заеми	-28.0%	-24.4%	-36.1%	-70.0%				
ВКУПНИ РАСХОДИ	7.5%	2.6%	6.0%	1.8%	8.7%	11.9%	5.5%	12.3%
Тековни трошоци	7.7%	4.0%	4.9%	6.4%	6.2%	13.9%	2.7%	9.8%
Плати и надоместоци	6.9%	5.2%	0.9%	0.6%	5.3%	7.3%	4.1%	7.2%
Стоки и услуги	16.9%	-7.7%	-8.1%	-5.1%	11.8%	-5.2%	30.4%	14.9%
Трансфери	5.6%	5.5%	6.6%	9.9%	5.9%	18.0%	-0.5%	9.5%
Трансфери (ССП)	65.5%	-4.7%	23.9%	-5.3%	8.6%	124.1%	-45.9%	26.9%
Социјални трансфери	5.8%	7.4%	6.4%	6.3%	7.4%	8.9%	3.1%	9.5%
Фонд за ПИОМ	4.6%	8.6%	6.3%	5.4%	6.4%	5.6%	3.9%	9.4%
Агенција за вработување	-12.9%	-17.9%	7.3%	47.3%	30.0%	7.7%	2.3%	4.6%
Социјална помош	15.9%	1.1%	9.1%	3.7%	12.7%	20.1%	4.6%	12.3%
Здравствена заштита	6.9%	8.2%	5.6%	7.1%	6.4%	12.6%	1.0%	9.0%
Други трансфери	2.8%	0.5%	6.4%	22.1%	1.6%	38.7%	-4.7%	8.9%
ЕПС дотации	2.1%	2.0%	2.0%	6.1%	5.8%	11.9%	-0.7%	9.1%
Земјоделски субвенции	-0.2%	-15.0%	17.9%	6.7%	5.1%	-4.2%	14.3%	-2.2%
Други субвенции	9.4%	15.1%	7.2%	78.9%	-6.9%	114.4%	-14.0%	13.2%
Каматни плаќања	26.9%	6.4%	22.1%	-8.3%	5.3%	-0.9%	13.1%	12.5%
Капитални трошоци	5.9%	-9.1%	17.0%	-38.8%	46.6%	-9.5%	45.3%	37.2%

За фискална консолидација и за ефикасно и одржливо намалување на фискалниот дефицит потребна е комбинација на мерки и на приходна и на расходна страна на буџетот. Имајќи ги предвид ограничените ресурси, како и потребата за финансирање на приоритетни проекти се повеќе ја наметнува потребата од усовршување на процесот на буџетското планирање базирано на перформанси и рационализација на одредени расходи и воспоставување на соодветни стандарди.

Фискалното управување подразбира активност за континуирано подобрување на системот за планирање на буџетот, подобра контрола на трошоците и преземање на одредени предлог мерки и тоа:

1. РАСХОДНА СТРАНА
2. ПРИХОДНА СТРАНА
3. ФИНАНСИРАЊЕ

A.1 РАСХОДНА СТРАНА НА ЦЕНТРАЛЕН БУЏЕТ

Како почетни активности за постигнување на фискална консолидација и подобро буџетско планирање потребно е да се направи анализа и контрола на одредени трошоците на буџетски корисници, воспоставување на стандарди на трошења за оперативни расходи, како и преземање на активности за подобрена структурата на расходи.

Клучни политики за постигнување на фискалната консолидација на расходната страна на Централниот буџет се:

1. Политика на намалување на тековни расходи
2. Политика на подобрување на структурата и реализацијата на капиталните расходи

A.1.1 Политика на намалување на тековни расходи

Во тековните расходи согласно буџетската класификација влегуваат плати и надоместоци, расходите за стоки и услуги, трансфери до ЕЛС, социјалните надоместоци, субвенции и каматни расходи. Тековните расходи во периодот 2015-2021 година во Буџетот на РСМ просечно изнесуваат 187 милијарди денари или 91,6% од структурата на вкупните расходи, односно 29,9% во однос на БДП. Тековните расходи бележат тренд на пораст во периодот 2015-2019 година во годишен просек од 5,8% (9,8 милијарди денари) и пораст од 13,9% (27,6 милијарди денари) само во 2020 година поради зголемени расходи за мерки за поддршка во услови на Covid-19 пандемијата. Дополнително во 2021 и 2022 година тековните расходи беа под вилијани на зголемените цени на електрична енергија и останатите енергенси.

Поради споредливост на податоците со други земји, направена е анализа на ниво на Буџет Општа Влада. Со тоа, во структурата на вкупните расходи во Буџетот на Општа Влада на РСМ, доминантно учество имаат тековните расходи кои во периодот 2015-2021 година се движат помеѓу 87,7% и 92%, или во просек 89,5%, при што од 2018 година има тренд на пораст на учеството на тековните расходи. Во однос на БДП тековните расходи во овој период, просечно изнесуваат 31,1% при што нема некои позначителни отстапувања низ годините, со исклучок на 2020 година

кога поради преземените мерки за справување со последиците од пандемијата тековните расходи достигнаа учество од 35,7% од БДП. Споредбено, учеството на тековните расходи во вкупните расходи за периодот 2015-2021 година во Северна Македонија е над просекот за земјите од Западен Балкан (ЗЗБ) кој изнесува околу 85%, при што треба да се има во вид дека постојат значителни разлики помеѓу одделните земји. Така, Косово има просечно учество на тековните расходи во вкупните расходи од 76% во односниот период, Црна Гора од 80,7% и Албанија од 81,7%, додека Србија и РСМ се над просекот на ЗЗБ. БиХ има највисоко учество на тековните расходи во вкупните расходи од 92,8% во просек од ЗЗБ. Во Словенија учеството на тековните расходи во вкупните расходи е 89,8% (слично како во Србија и РСМ), додека во Хрватска учеството е највисоко и во просек изнесува 96,4% во периодот 2015-2021 година.

Гледано во однос на БДП, тековните расходи во РСМ се под нивото од ЗЗБ кој изнесува 32,5% во просек во периодот 2015-2020 година. Тековните расходи како процент од БДП значително варираат помеѓу земјите од 21,9% во Косово до 39,3% во БиХ и Црна Гора. Црна Гора иако има пониско учество во однос на вкупните расходи, во однос на БДП, тековните расходи се на релативно високо ниво споредбено со другите држави од окрушувањето. Во Словенија и Хрватска тековните расходи во однос на БДП се на повисоко ниво и изнесуваат 38,0% и 43,0%, соодветно.

Учество на тековни расходи во вкупните расходи (во %)

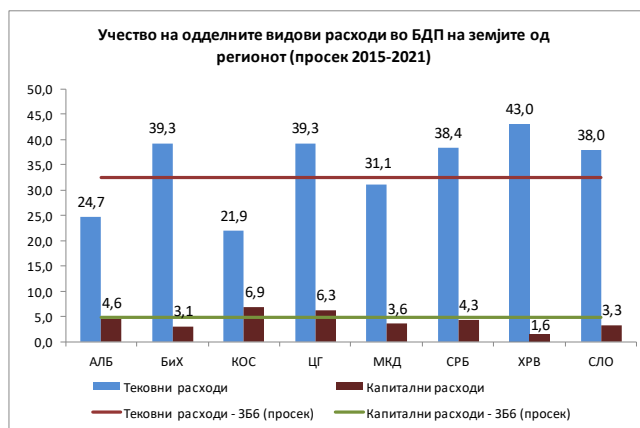
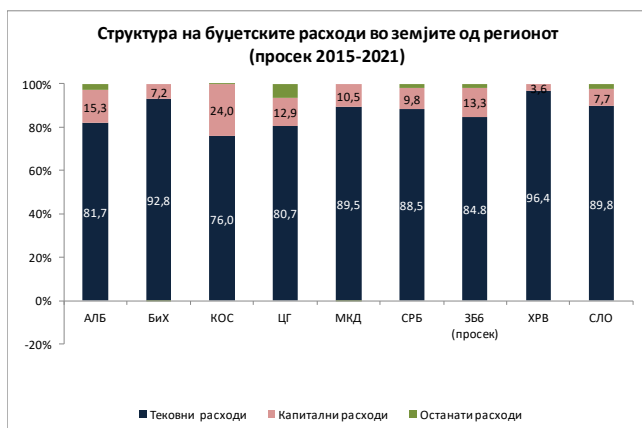
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Просек
Албанија	80,2	85,0	82,9	83,4	84,7	78,5	77,4	81,7
Босна и Херцеговина	92,2	93,1	94,5	93,1	92,4	92,7	91,7	92,8
Косово	74,0	73,4	73,3	72,5	74,3	82,8	81,4	76,0
Црна Гора	75,7	86,9	80,2	81,5	80,8	78,8	81,0	80,7
Северна Македонија	87,8	88,5	87,7	92,0	89,9	91,8	88,8	89,5
Србија	92,0	90,4	90,8	89,1	87,4	87,2	82,3	88,5
Западен Балкан (просек)	83,6	86,2	84,9	85,3	84,9	85,3	83,8	84,9
Хрватска	97,5	96,3	96,3	96,3	95,8	96,2	96,8	96,4
Словенија	86,7	91,6	91,5	89,7	89,3	90,6	89,4	89,8

Извор: Министерства за финансии и Државни заводи за статистика на односите земји и пресметки на МФ

Тековни расходи како % од БДП

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Просек
Албанија	24,5	25,0	24,7	24,3	24,6	25,6	24,4	24,7
Босна и Херцеговина	41,1	39,1	39,1	37,4	38,0	40,8	39,7	39,3
Косово	20,2	20,2	20,2	21,0	21,8	27,0	23,1	21,9
Црна Гора	37,9	42,4	37,5	37,6	37,7	43,9	38,0	39,3
Северна Македонија	30,2	29,4	29,6	29,0	30,1	35,7	33,5	31,1
Србија	39,3	37,9	36,7	36,4	36,9	42,8	39,0	38,4
Западен Балкан (просек)	32,2	32,4	31,3	31,0	31,5	36,0	32,9	32,5
Хрватска	42,7	41,3	40,2	39,9	40,3	50,5	46,4	43,0
Словенија	37,9	37,4	36,4	35,3	34,9	42,5	41,6	38,0

Извор: Министерства за финансии и Државни заводи за статистика на односите земји и пресметки на МФ

A.1.1.1.Плати и надоместоци

Тековна состојба

Расходите за плати и надоместоци на централно ниво во периодот 2015-2021 година изнесуваат просечно околу 27,3 милијарди денари и нивното просечното учество во однос на вкупните расходи изнесува околу 13,2%. Порастот на масата на плати во анализираниот период се должи на:

- реализираниот пораст на плати за 5% за вработените кај буџетските корисници во последниот квартал од 2019 година
- дополнително зголемување на платите во определени области:
 - платите на вработените во основните и средните училишта и тоа во 2018 година започнувајќи од месец септември за 5%, септември 2019 година зголемување за 5%, јануари 2020 година зголемување за 10% и 15% од септември 2022 година,
 - одбрана 10% на армиски состав од јануари 2018 година,
 - плати во здравство зголемување од 10% од јануари 2019 година, од 5-25% од февруарска плата 2020 година и награди во услови во Covid-19,
 - нов колективен договор за култура во 2020 година,
 - Закон за Собрание во 2020 година,
 - ДКСК за 30%,
 - Уставен суд 30%,
 - Финансиска полиција 30%,
 - судство и обвинителство право на исплата на додатоци на плата од 5-30% предложени во предлог законско решение за повисока плата за 15%,
 - зголемување на платите во детските градинки и установи и центри согласно законот за детска заштита и 15% од септември 2022 година,
 - вработени во затворска полиција и стручни соработници во КПУ,
 - царински и даночни службеници за 30%,
 - регрес за годишен одмор согласно Грански колективен договор,
 - посебни законски решенија за ОТА и АНБ,

- повисоки плати во МВР, пред се резултат на реализирани часови за прекувремена работа и дополнителни 5% од септември 2022 година,
- катастар 30% во 2019 година
- шумска полиција -колективен договор од 2021 година
- вработените во Кабинетот на Претседателот на Република Северна Македонија за %,
- усогласување на платите на вработените кои примаат минимална плата со новата минимална плата.

Врз основа на анализата на бројот на вработени во периодот 2021-2022 година може да се констатира дека на централно ниво има намалување на број на вработени, додека на локално ниво има релативно ист број на вработени како резултат на строга контрола на нови вработувања со цел оптимизација на јавната администрација.

Порастот на минималната плата од 15.194 денари на 18.000 денари, заради различно уредениот систем на плати на вработените во културните установи предизвика несразмерно голем пораст на платите на овие вработени во однос на платите на останатите вработени во јавниот сектор.

Доколку се споредат платите на административните службеници во министерствата и културните установи, просечната разлика во нето плата е околу 6.000 денари по звање, иако станува збор за иста категорија на вработени (административни службеници).

Со донесување на последните измени на Законот за минимална плата се воспостави системско решение и методологија за пораст на минималната плата. Имено, минималната плата во бруто износ за месец март секоја година се усогласува со:

- 50% од порастот на просечно исплатената нето плата во Република Северна Македонија, за претходната година, според податоците на Државниот завод за статистика и

- 50% од порастот на индексот на трошоците на живот, за претходната година, според податоците на Државниот завод за статистика.

Согласно постоечкиот систем на плати во културните установи, ваквиот пораст на минималната плата ќе предизвика несразмерен пораст на нето платите во културните установи во 2023 година, од 2.000 до 6.000 денари по вработен и значителни фискални импликации, што е во спротивност со процесот на фискална консолидација за наредниот среднорочен период.

Имајќи ја предвид енергетската криза и актуелните случувања, во услови кога Колективниот договор е веќе истечен, а постоечкиот систем на плати во културните установи предизвикува целосна дисторзија на системот на плати во јавниот сектор, се предлага да се:

- задолжи Министерството за култура да започне постапка за склучување на нов Колективен договор за културата со кој системот на плати ќе го усогласи со методологијата која се применува кај административните службеници со што ќе се воспостави системско решение и методологија која ќе го следи порастот на минималната плата, солидарно и подеднакво за сите.

Доколку таквата промена на системот на плати не е возможна преку донесување на нов Колективен договор, тогаш предлагаме платите на вработените во културните установи да се уредат со закон, како што тоа се направи со измените на Законот за наставниците и стручните соработници во основните и средните училишта.

Притоа, висината на платите на административните службеници кои се вработени во културните установи да се усогласи со Законот за административни службеници, а платите на културните работници и останатите вработени во културните установи да се ревидира на ниво кое ќе го следи општото ниво на платите во јавниот сектор и ќе биде во согласност со обемот, тежината и сложеноста на работите и работните задачи кои тие ги извршуваат.

Прашањата кои се однесуваат на статусот на административните службеници се уредени со Законот за административни службеници донесен во 2015 година. Истиот неколку пати беше менуван и дополнуван за да може да ја постигне целта заради која е донесен.

Со постојниот Закон за административни службеници се воведоа доста новини во однос на регулирањето на статусот и постапката за вработување на административните службеници и се воспоставија нови стандарди во однос на управувањето со човечките ресурси во јавниот сектор.

Во изминатиот период со неговата практична примена утврдени се повеќе проблеми кои ја отежнуваат неговата доследна имплементација.

Во таа насока Министерството за информатичко општество и администрација пристапи кон подготовка на целосно нов закон кон крајот на 2020 година, на основа на постојниот Закон за административни службеници, а се со цел подобрување на постојните законски решенија.

Со новиот Закон за административни службеници предвидена е поголема професионализација на административните службеници, унапредување на моделот на вработување и оценувањето, дополнително мотивирање на вработените, како и нов систем на пресметка на плата.

Постојниот Закон за вработените во јавниот сектор како прв закон со ваков опфат, со кој се регулираат прашања од областа на работните односи во сите институции на јавниот сектор во изминатиот период претрпе неколку измени, поради проблемите со кои се соочува институциите на јавниот сектор кои го спроведуваат законот.

Исто така, Министерството за информатичко општество и администрација пристапи кон подготовка на целосно нов Закон за вработените во јавниот сектор кон крајот на 2020 година, а основата е веќе постојниот Закон за вработените во јавниот сектор.

Целта на новиот Закон е подобрување на ефикасноста и ефективноста во управувањето со човечките ресурси, доуредување на постапката за вработување, поедноставување на постапката за донесување на актите за внатрешна организација и систематизација на работни места, поедноставување на постапката за годишните планови за вработување и унапредување на постапките на мобилност.

Во услови на фискална консолидација, се јавува потребата од воспоставување на нов унифициран систем за пресметка на плати усогласен со Законот за минимална плата, заради што се предлага да се даде приоритет на процесот на финализирање на новиот Закон за вработени во јавниот сектор и Законот за административни службеници, со што би се постигнала еднаквост на вработените, како и намалување на стапката на напуштање на дефицитарен кадар од администрација.

Раководното лице на институцијата, на барање на вработениот или по потреба на институцијата, согласно член 23 од Законот за вработени во јавниот сектор може да донесе решение за неполно работно време заради привремено намален обем на работа. Притоа, платата, придонесите од плата, додатоците на плата, одморот и другите услови за вработениот кој работи со неполно работно време, се определуваат во однос на бројот на работни часови неделно.

За неполно работно време се смета времето кое е пократко од полното работно време и истото може да изнесува најмалку 20, а најмногу 30 часа неделно.

Согласно Законот за работни односи, работникот кој работи помалку од полното работно време (скратено работно време) во согласност со прописите за пензиско и инвалидско осигурување (инвалидност), прописите за здравствено осигурување (медицинска рехабилитација) и остварува права од задолжителното социјално осигурување кога би работодавецот со полно работно време.

Работникот, кој работи помалку од полното работно време, има право на плаќање за работата според стварните работни обврски, како и други права и обврски од работниот однос како работникот кој работи полно работно време, ако со овој закон поинаку не е определено.

Согласно член 50 од Законот за работни односи, предвидена е можност работа од дома, односно кога работникот, работа ја врши во својот дом или во простории по свој избор што се надвор од деловните простории на работодавачот.

Со договорот за вработување со вршење на работа дома работодавачот и работникот можат да се договорат, работникот да ја врши работата којашто спаѓа во дејноста на работодавачот или која е потребна за извршување на дејноста на работодавачот дома.

Притоа, правата, обврските и условите кои зависат од природата на работата дома, се уредуваат меѓу работодавачот и работникот со договорот за вработување.

Земајќи ја предвид состојбата со енергетската криза се наметнува потреба работодавачите да го реорганизираат работното време со скратено работно време или работа од дома.

БРОЈ НА ВРАБОТЕНИ И ИСПЛАТЕНА ПЛАТА 2015-2022								
	Централно ниво		Фондови		Локално ниво		Буџет на РСМ	
година	број на вработени	вкупно плата	број на вработени	вкупно плата	број на вработени	вкупно плата	вкупен број на вработени	вкупно плата
2015	51,282	23,942,734,280	1,996	744,164,543	33,910	11,763,006,984	87,188	36,449,905,807
2016	51,347	25,178,849,049	2,088	777,979,022	34,191	12,018,106,602	87,626	37,974,934,673
2017	50,602	25,438,142,441	1,989	766,438,453	34,246	10,923,668,156	86,837	37,128,249,050
2018	50,722	25,610,020,222	2,036	745,372,562	34,842	12,563,760,680	87,600	38,919,153,464
2019	51,331	26,964,013,443	1,956	788,067,237	35,146	13,159,252,700	88,433	40,911,333,380
2020	51,406	28,927,448,605	1,963	846,909,137	35,198	15,145,933,696	88,567	44,920,291,438
2021	51,421	30,141,041,614	1,977	869,072,546	35,607	15,324,917,339	89,005	46,335,031,499
2022	50,604	32,354,999,000	1,902	879,000,000	35,467	16,561,890,686	87,973	49,795,889,686
*за 2022 година прикажан е износот планиран со Ребаланс								
**во локално ниво се вклучени вработените во училиштата,градинките,домови на култура и старски домови,кои се финансираат преку дотации до ЕЛС								

	Буџет на РСМ		Општини		ЈЗУ		Општ буџет	
година	број на вработени	вкупно плата	број на вработени	вкупно плата	број на вработени	вкупно плата	вкупен број на вработени	вкупно плата
2015	87,188	36,449,905,807	5,744	2,099,334,391	22,181	8,023,696,000	115,113	46,572,936,198
2016	87,626	37,974,934,673	5,677	2,120,058,118	22,181	8,542,998,000	115,484	48,637,990,791
2017	86,837	37,128,249,050	5,678	2,346,089,007	19,986	8,793,522,000	112,501	48,267,860,057
2018	87,600	38,919,153,464	5,693	2,139,769,983	20,218	9,030,918,000	113,511	50,089,841,447
2019	88,433	40,911,333,380	5,655	2,226,100,218	20,880	10,309,651,000	114,968	53,447,084,598
2020	88,567	44,920,291,438	5,751	2,340,772,267	21,240	12,122,962,000	115,558	59,384,025,705
2021	89,005	46,335,031,499	6,060	2,543,718,401	20,790	12,492,652,000	115,855	61,371,401,900
2022	87,973	49,795,889,686	6,100	3,063,588,352	20,746	13,269,821,876	114,819	66,129,299,914

	Општ буџет		Јавни претпријатија		Јавен сектор	
година	број на вработени	вкупно плата	број на вработени	вкупно плата	вкупен број на вработени	вкупно плата
2015	115,113	46,572,936,198	16,774	8,712,598,000	131,887	55,285,534,198
2016	115,484	48,637,990,791	16,713	9,173,009,000	132,197	57,810,999,791
2017	112,501	48,267,860,057	16,227	9,157,823,000	128,728	57,425,683,057
2018	113,511	50,089,841,447	15,731	9,249,402,000	129,242	59,339,243,447
2019	114,968	53,447,084,598	15,410	9,655,486,000	130,378	63,102,570,598
2020	115,558	59,384,025,705	15,696	10,037,587,000	131,254	69,421,612,705
2021	115,855	61,371,401,900	15,417	10,079,428,347	131,272	71,450,830,247
2022	114,819	66,129,299,914	15,220	9,256,166,931	130,039	75,385,466,845
*Не е опфатен бројот на вработени во општинските јавни претпријатија						

Анализа на бројот на вработени во јавен сектор во земјите од регионот

Учеството на вработените во јавниот сектор во вкупниот број на вработени во Република Северна Македонија во 2021 година изнесува 25,4%, што е на ниво на просекот на земјите од Западен Балкан. Сепак, помеѓу земјите се забележуваат значителни разлики, при што најголемо отстапување има кај Албанија каде што учеството на вработените во јавниот сектор во вкупниот број на вработени е убедливо најниско и изнесува 14,4%, додека учеството е највисоко кај Црна Гора и Косово (како и Хрватска), каде што надминува 27%.

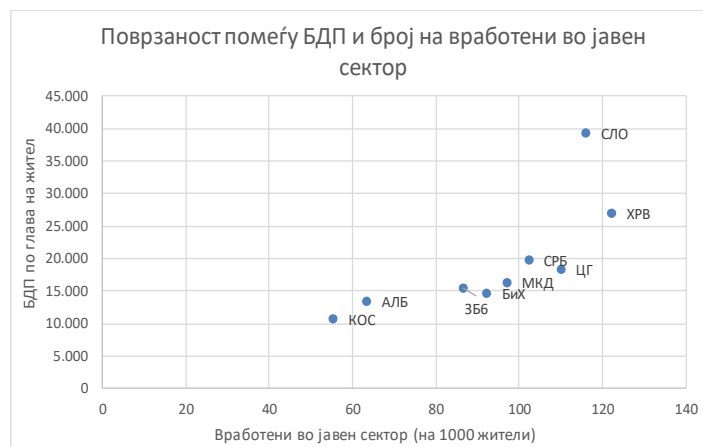
Земја	Вкупно вработени (во илјади)*	Вработени во јавен сектор (во илјади)*	% на вработени во јавен сектор	Податок за:	Популација (во илјади жители)**	Вработени во јавен сектор (на 1000 жители)	БДП по глава на жител (ППП, долари 2017)**
Северна Македонија	791,7	200,8	25,4%	2021	2.069	97,1	16.372
Албанија	1264,7	182,6	14,4%	2019	2.881	63,4	13.863
Србија	3017,8	702,7	23,3%	2021	6.872	102,3	19.695
Косово	354,9	99,0	27,9%	2020	1.789	55,4	10.711
Босна и Херцеговина	1262,8	321,1	25,4%	2021	3.481	92,3	14.573
Црна Гора	219,3	68,3	31,1%	2020	621	110,0	18.281
Просек ЗББ	1151,9	262,4	24,6%	/	2.952	86,7	15.504
Хрватска	1657,4	494,5	29,8%	2020	4.048	122,1	27.053
Словенија	1046,7	241,3	23,1%	2019	2.081	115,9	39.262

*Извор: ILO, Labour Force Survey

**Извор: IMF, WEO April 2022

Доколку се земе предвид популацијата на земјите, во јавниот сектор на Северна Македонија се вработени 97,1 лица на секои 1000 жители, што е нешто повисоко од просекот на земјите од Западен Балкан кој изнесува 86,7 лица. Бројот на вработени на 1000 жители е највисок во Црна Гора и Србија, каде што надминува 100 лица, додека најнизок е во Косово и Албанија каде се движи помеѓу 55 и 65 лица. Во анализираниите земји кои се членки на ЕУ, односно Хрватска и Словенија, бројот на вработени во јавниот сектор во однос на популацијата е нешто повисок и изнесува 122,1 и 115,9 лица, соодветно.

Од податоците може да се утврди дека бројот на вработени во јавниот сектор на секои 1000 жители е тесно поврзан со економската развиеност на земјата, мерена преку БДП по глава на жител. Притоа, земјите со повисок БДП по глава на жител (Словенија и Хрватска) имаат најголем број на вработени во јавниот сектор, додека најмалку развиените земји како Албанија и особено Косово имаат најнизок број вработени во јавен сектор по глава на жител.

Анализа на бројот на вработени во јавната управа во земјите од регионот

Во рамки на Анкетите на работна сила (АРС) се прибираат податоци за бројот на вработени во секторот Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување. Согласно АРС, во Северна Македонија во 2021 година во Јавната управа вработени се 59 илјади лица. Анализирано според учеството на вработените во јавната управа во вкупниот број на вработени, овој показател во Северна Македонија изнесува 7,4%, и исто така е под просекот на Западен Балкан од 7,7%. Во земјите од регионот, учеството на вработените во јавната управа во вкупниот

Земја	Вкупно вработени (во илјади)*	Вработени во јавна управа (во илјади)*	% на вработени во јавна управа	Популација (во илјади жители)**	Вработени во јавна управа (на 1000 жители)	БДП по глава на жител (ППП, долари 2017)**
Северна Македонија	795,1	59,1	7,4%	2.069	28,6	16.372
Србија	2848,8	151,5	5,3%	6.872	22,0	19.695
Косово	350,9	23,5	6,7%	1.807	13,0	10.687
Босна и Херцеговина	821,9	76,1	9,3%	3.481	21,9	14.573
Црна Гора	212,6	20,8	9,8%	622	33,4	20.541
Просек ЗБ	1005,9	66,2	7,7%	2.970	22,3	16.374
Хрватска	1678,0	120,0	7,2%	4.034	29,7	29.986
Словенија	972,0	62,0	6,4%	2.109	29,4	40.112

*Податоците се преземени од државните заводи на статистика на земјите и се однесуваат на 2021 година. Преземени се од Анкетите на работна сила; сектор Јавна управа и одбрана, задолжително социјално осигурување

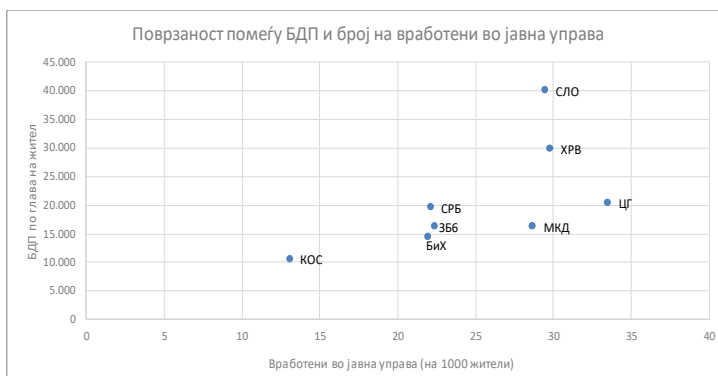
**Извор: IMF, WEO April 2022

*** Податоците за Косово се однесуваат за 2020 година

број на вработени се движи од 5,3% во Србија до 9,8% во Црна Гора.

Во Северна Македонија на секои 1000 лица во јавната управа се вработени 28,6 лица, што е нешто над просекот за земјите од ЗБ кој изнесува 22,3 лица. И тука се забележуваат значителни разлики помеѓу земјите, при што бројот на вработени во јавна управа на 1000 лица е убедливо најнизок во Косово (13,0 вработени на 1000 жители), а највисок во Црна Гора (33,4 вработени на 1000 лица). Во земјите од регионот членки на ЕУ (Хрватска и Словенија), бројот на вработени во јавна управа по глава на жител е повисок во однос на земјите од ЗБ, но е под 30 вработени на 1000 лица.

Исто така, се забележува дека бројот на вработени во јавната управа по глава на жител е повисок кај економски поразвиените земји (Хрватска и Словенија), а е најнизок кај најмалку развиената земја (Косово).

Цел: Зголемување на ефикасноста на работењето на јавната администрација преку оптимизација и рационализација на работните места и воведување на систем на награди и казни

Предлог мерки/препораки за консолидација на расходите за плати и надоместоци преку намалување за 10% во однос на планираните средства за 2023 година:

I. Да се спроведат мерките и активностите на Програмата на Влада за рационализација на вработените во јавниот сектор

- Оптимизација на вработувањата
- За трајно испразнети работни места (пензионирања) да нема прием на нови вработувања, освен за спроведување на реформски процеси
- Обезбедување на поголема мобилност на вработените во самата институција и помеѓу институциите
- Доколку се утврди неопходност за пополнување на некое работно место, истото да се пополни од институции каде што има суфицит, а доколку нема таков кадар по институциите, за ангажирање на лицата да одлучува Владата
- работодавачите да го реорганизираат работното време со скратено работно време или работа од дома за околу 20% од вработените.

II. Усогласување на плати според работни позиции

- Планираниот износ на плати да не се зголемува во структурата на Буџетот
- Намалување на трошоците за прекувремена работа (трошоците да не надминат 30% од основната плата), поголема контрола при одобрување на часови, како и поголема искористеност на слободни денови за сметка на надоместокот за прекувремена работа
- Во областа на култура измена на законски решенија со кои ќе се запре стекнатото работно искуство да биде основ за вреднување на повисоко звање односно повисока плата по сила на закон. Воедно Министерството за култура да започне постапка за склучување на нов Колективен договор за културата со кој системот на плати ќе го усогласи со методологијата која се применува кај административните службеници со што ќе се воспостави системско решение и методологија која ќе го следи порастот на минималната плата, солидарно и подеднакво за сите.
- Во областа на образование измена на законско решение со кое ќе се избрише правото на вработените на определено време по истек од 2 години со согласност на МОН работниот однос да се трансформира во редовен работен однос
- Во услови на фискална консолидација, се јавува потребата од воспоставување на нов унифициран систем за пресметка на плати усогласен со Законот за минимална плата, заради што се предлага да се даде приоритет на процесот на финализирање на новиот Закон за вработени во јавниот сектор и Законот за административни службеници, со што би се постигнала еднаквост на вработените, како и намалување на стапката на напуштање на дефицитарен кадар од администрација.

III. Политика на задржување на квалитетни кадри во јавниот сектор

- Систем на награди и казни на вработените во администрација

Очекуван фискален ефект (заштеда) околу 3 милијарди денари во однос на фискалните проекции во среднорочната рамка на расходи

Рок за спроведување: 6 месеци

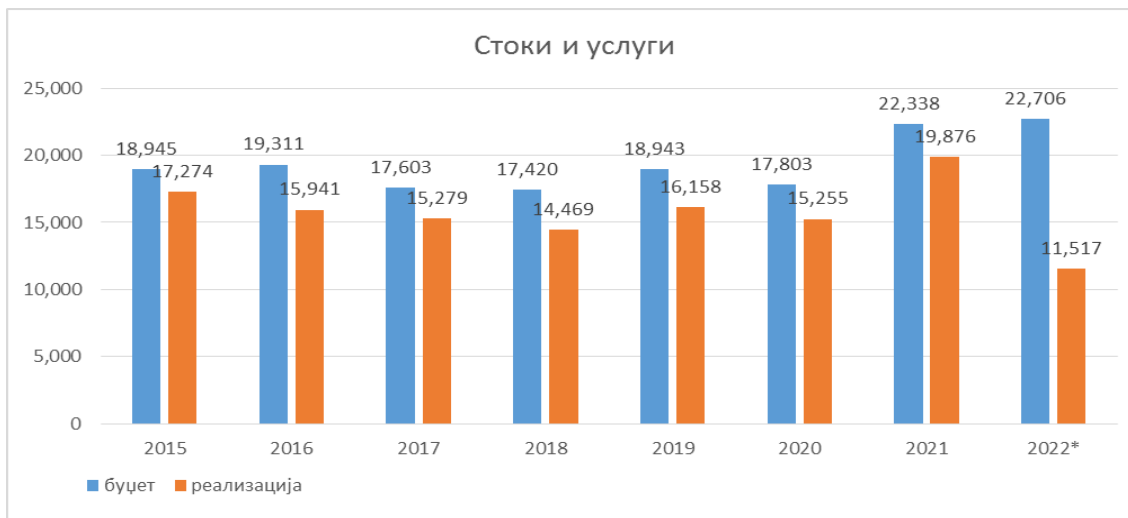
A.1.1.2 Стоки и услуги

Тековна состојба

Расходите за стоки и услуги на централно ниво во периодот 2015-2020 година изнесуваа просечно околу 16 милијарди денари и нивното просечното учество во однос на вкупните расходи изнесува околу 8%. Во овој период, истите бележат тренд на намалување од 10% учество во вкупните расходи во 2015 година до 6,3% во 2020 година. Со ова се потврдува заложбата на Владата на континуирано намалување на помалку продуктивните расходи во Буџетот на РСМ. Во периодот 2021-2022 година расходите за стоки и услуги се повисоки од просекот, условени од движењето на цените за енергенсите.

Во анализираниот период е евидентно потфрлање на реализацијата на расходите за стоки и услуги во однос на планираните на годишно ниво и тоа во просек од околу 15,3%. Оттаму од клучно значење е уште во процесот на планирање на буџетот буџетските корисници да се придржуваат кон реално планирање на расходите за стоки и услуги. Понатаму, за да продолжи трендот за намалување на расходите за стоки и услуги потребно е буџетските корисници при планирањето и реализација на истите да се придржуваат кон начелата за економичност и ефикасност кои ќе придонесат кон подобрување на структурата на буџетот. Врз основа на направените анализи за движењето на трошоците по видови, утврдено е дека постои можност за рационализација на одредени расходи кои се дадени во продолжение со предлог мерки.

во мил.денари

Цел: Поефикасно користење на ресурсите за работа преку подобро планирање и реализација на оперативните расходи, намалување на непродуктивни расходи, како и воведување на стандарди на трошења.

Предлог мерки за консолидација на расходите за стоки и услуги, преку намалување за 20% во однос на планираните средства за 2023 година:

I. Буџетски корисници **пореално да ги планираат расходите за стоки и услуги** имајќи ја во предвид помала реализација на истите во однос на годишниот план во континуитет

II. Намалување на режиски трошоци

- Утврдување на стандарди за трошења за режиските трошоци на ниво на еден вработен, со потреба од намалување на количината на искористена електрична енергија за 20% во однос на минатата година
- Намалување на расходи за телефони
 - Рационализација на поседување на мобилни телефони и усогласување на условите за издавање на службен телефон во институциите за 20% во однос на предходната година
 - Намалување на лимит на користење на службени мобилни телефони за 20%

III. Намалување на тековни трошоци

- Намалување на расходи за патни трошоци во земјата и странство
 - Бришење на членот од Законот за извршување со кој се овозможува право на патни трошоци во земјата
 - Намалување на бројот на членови во делегација при патување во странство (министер и 2 члена во делегација, директор со 1 член на делегација)
- Намалување на расходи за горива и масла
 - Донесување/Измена на Уредба за поседување и користење на службени возила
 - Строга контрола на користење на службени возила само за службени цели, при тоа користењето да биде условено со налог кој ќе содржи податок за дестинација и цел на посета, а податоците да бидат усогласени со уредите за навигација
 - Рационализација и продажба на службени возила поради недоволна искористеност
- Намалување на расходи за материјали и ситен инвентар и друг материјал (порационално користење на канцелариски материјал, како и услуги за копирање и печатење)
- Намалување на расходите за репрезентација, спонзорства и реклами за 50% во однос на предходната година
- Намалување на трошоците за закупнини и изнајмување на простор и опрема
- Намалување односно сведување на минимум на набавка на возила по пат на лизинг

IV. Намалување на надоместоците за договорно ангажирање на лица

- Лимитирање на склучување на договори на дело (строга контрола на оправданоста од ангажирање на лица под договор за дело како и ангажирање на консултанти)
- Секоја институција да преземе мерки за намалување на износот на договорни услуги
- Намалување на износите за надоместоците за членовите на управните и надзорните одбори, како и на надоместоци за работа во Комисии, работни групи и работни тела, како и бројот на членовите
- Намалување на расходи за привремени вработувања со намалување на бројот на лица ангажирани како привремено вработени

Очекуван фискален ефект околу 3 милијарди денари во однос на фискалните проекции во среднорочната рамка на расходи

Рок за спроведување: 6 месеци

A.1.1.3 Дотации до единиците на локалната самоуправа (ЕЛС)

Тековна состојба

Локалната власт се финансира од сопствени извори на приходи и со трансфери од Централниот буџет во вид на приходи од данокот на додадена вредност (ДДВ дотација) и блок и наменски дотации за пренесените надлежности во образованието, културата, детска заштита и домови за стари лица и пожарникарство. Во периодот 2015-2021 година евидентен е порастот на дотациите кои ресорните министерства го трансферираат на општините (41,8%). Во структурата на расходите доминираат тошоците за исплата на плати и надоместоци за вработените во локалните институции со околу 82,4%, а се должи на реализираниот пораст на плати и зголемениот број на вработени во областите на пренесени надлежности (образование, култура и детска заштита).

во мил.денари

Година	Блок и наменски дотации	ДДВ дотации	Вкупно дотации до ЕЛС	Вкупно расход и	Вкупни дотации и како % од вкупни расход и	Вкупни дотации и како % од БДП	Годишен раст на дотации	БДП
2015	14.589	1.733	16.322	180.632	9,0	2,9		558.954
2016	14.773	1.876	16.649	185.407	9,0	2,8	2,00	594.795
2017	14.946	2.067	17.013	196.561	8,7	2,8	2,19	618.106
2018	15.903	2.152	18.055	200.071	9,0	2,7	6,12	660.878
2019	16.882	2.216	19.098	217.445	8,8	2,8	5,78	692.683
2020	19.030	2.343	21.373	243.421	8,8	3,3	11,91	655.931
2021	18.956	2.238	21.194	257.288	8,2	2,9	-0,84	723.239
2022 план	20.531	2.619	23.150	288.493	8,0	2,9	9,23	804.082
просек 2015-2022	16.951	2155,5	19.107		8,7	2,9	4,55	

Во насока на подобрување на фискалниот капацитет и зголемување на приходите на општините во периодот 2022 – 2024 година постепено ќе се зголемуваат приходите од данок на личен доход од 3% на 6% и на приходите од данокот на додадена вредност од 4,5% на 6%. Почнувајќи од август 2022 година на општините им се трансферираа 4% од приходите од данокот на личен доход. Приходите од данокот на додадена вредност во 2022 година се зголемуваат на 5% од наплатениот данок на додадена вредност во претходната година. При распределбата на приходите од данокот на додадена вредност се воведува и дел за перформанси и дел за вооедначување. Општините кои ќе ги исполнат условите и критериумите утврдени во Уредбата за распределба на приходите од данокот на додадена вредност ќе добијат дополнителни средства од приходите од данокот на додадена вредност. Во прилог е фискалниот импакт за истото:

во мил.денари

Приходи од данок на личен доход							
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
планиран во Фискална стратегија	20.552	22.637	25.361	25.100	26.700	28.400	30.100
3% за елс согласно постојан закон	617	679	761	753	801	852	903
нов предлог со динамика 4%-2022, 5%-2023 и 6% - 2024 и 2025		905	1.268	1.506	1.602	1.704	1.806
негативен ефект од зголемување на персонален данок од 3% на 6%		-226	-507	-753	-801	-852	-903
Приходи од данокот на додадена вредност							
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
планиран во Фискална стратегија	58.194	68.442	72.288	80.600	85.800	91.200	96.700
4.5% за елс согласно постојан закон	2.238	2.619	3.080	3.253	3.627	3.861	4.104
нов предлог со динамика 5%-2022, 5.5%-2023 и 6% - 2024 и 2025		2.910	3.764	4.337	4.836	5.472	5.802
негативен ефект од зголемување на процентот на ддв од 4,5% на 6%		-291	-684	-1.084	-1.209	-1.611	-1.698
вкупен ефект- ДДВ и персонален	0	-517	-1.192	-1.837	-2.010	-2.463	-2.601

Цел: Поквалитетни услуги во децентрализираните надлежности на општините преку рedefинирање на критериумите за распределба на средства и поефикасно и наменско користење на средствата за дотации и рационализирање на непродуктивните трошоци.

Предлог препораки за консолидација на дотациите кон ЕЛС:

- Ревидирање на критериумите за распределба на дотациите по општините во услови кога општините овие средства не ги искористуваат во целост и имаат неискористени средства на крајот од годината.
- Остатокот од нереализирани средства добиени од дотации за пренесените надлежности општините да ги вратат во Буџетот на РСМ.
- Кај основното образование, рационализација на мрежата на основни училишта и усогласување на бројот на ученици и бројот на паралелки во училиштата со бројот на наставници.
- Кај детската заштита, оптимално искористување на расположливите капацитети и да се разгледа можноста за зголемување на надоместокот за престој на децата кои го плаќаат родителите, имајќи предвид дека истиот е непроменет во изминатите години.
- Кај културата потребно е да се разгледаат можностите за зголемување на средствата од самофинансирачки активности, како резултат на реализација на поголем број на културни настани.
- Кај противпожарната заштита да се направи сеповатна анализа за потребниот број на пожарникари и усогласување на платите и надоместоците на пожарникарите.
- Рационализација на трошоците поради енергетската криза, намалување на непродуктивните трошоци финансирани од дотации, единките корисници основани од општината да пристапат кон заеднички набавки за електрична енергија.
- Пристапување кон заеднички набавки за електрична енергија за единките корисници основани од општината.

A.1.1.4 Расходи за субвенции и трансфери

Тековна состојба

Расходите за субвенции и трансфери во периодот 2015-2020 година изнесуваат просечно 8,7 милијарди денари и истите во структурата на вкупни расходи учествуваат со 4,2% или се 1,4% во однос на БДП. Во периодот 2020-2021 година евидентен е порастот на оваа категорија на расходи поради здравствената и економската криза.

-Субвенции во област на земјоделство

Во оваа категорија на расходи доминираат земјоделските субвенции во просек во износ од 6,7 милијарди денари или 1,1% од БДП. Земјоделските субвенции се планираат во рамки на буџетот на Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој и се реализираат преку Програмата за финансиска поддршка во земјоделството и Програма за финансиска поддршка на руралниот развој, Програма за финансиска поддршка во органското земјоделско производство и Програма за Интервентен фонд во земјоделството.

Земјоделските субвенции главно се наменети за поддршка за поттикнување на земјоделско производство, инвестиции за модернизација на земјоделски стопанства, обнова и развој на селата, директни плаќања за растително производство за разни полјоделски, градинарски, житни култури и овошни насади, помош во сточарскиот сектор, поддршка на трошоци за набавка на гориво за земјоделска механизација, помош за поддршка на трошоци за набавка на гориво за земјоделска механизација, зголемување на конкурентноста на органското земјоделско производство заради успешен пласман на домашниот и странските пазари, ублажување на последиците предизвикани од зголемувањето на производните трошоци за производство на земјоделски култури.

Преку земјоделските субвенции во дејноста на растително производство, поддршката се реализира за корисници кои ги одгледуваа следните култури и тоа: лозов насад (16.313 лица), пченица (11.958 лица), јачмен (9.850 лица), пченка (9.751 лица), луцерка (9.727 лица), како и околу 19.098 тутунопроизводители.

Истовремено, за сточарско производство субвенционирани се 22.659 одгледувачи/корисници на субвенции за околу 1.329.347 животни од кои најмногу за говеда (10.263 лица) пчелни семејства (6.184 лица), овци (3.240 лица), кози (1.814 лица).

Земјоделските субвенции имаат тренд на годишен пораст и нивното учество во однос на БДП просечно изнесува 1,1%. Дополнително реалниот годишен раст на секторот Земјоделство има големи осцилации во текот на годините, но просечно за анализираниот период истиот изнесува -0,2. Учесството на земјоделството во БДП е речиси на исто ниво во текот на годините или просечно изнесува 8,7%.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Реален годишен раст на секторот Земјоделство (во %)	1.9	-0.4	-12.5	8.3	-0.3	1.7
Учество на земјоделството во БДП (во %)	9.7	9.2	7.9	8.5	8.0	9.1

Имајќи го во предвид дека износот на земјоделски субвенции кои се реализираат од буџетот, како и ефектите на истите врз земјоделството и економијата подолу се предлагаат и мерки за рационализација на истите.

-субвенции во област образование

Истовремено преку Буџетот на Министерството за образование и наука се обезбедуваат и финансиски средства за финансирање на државните студентски домови преку партиципација по ученик/студент за сместување и исхрана во истите, како и обезбедување на повеќе видови на стипендии за ученици и студенти во државата, како и стипендии за за студенти запишани на еден од првите сто рангирани универзитети според последната објавена ранг-листа на глобални универзитети за високо образование од Институтот за високо образование при Шангајскиот Џио Тонг универзитет, како и задоволување на работните, културните, информативните, спортско-рекреативните и други заеднички потреби на студентите. Министерството за образование и наука на месечно ниво исплаќа партиципација за сместените студенти и ученици во студентските и ученичките домови во Република Северна Македонија.

Исто така доделува и разни видови на стипендии и тоа за учениците од средните училишта следните видови по години:

Година	Вид на стипендија	Број на корисници	Месечен износ на стипендија	Вкупен износ по тип на стипендија - месечен	Вкупен износ по тип на стипендија - годишен
2015/16	Социјална категорија	413	2,200	908,600	8,177,400
	Талентирани - спортисти	102	2,970	302,940	2,726,460
	Талентирани ученици	48	2,970	142,560	1,283,040
	Деца со посебни потреби	50	2,750	137,500	1,237,500
	Деца без родители	30	2,750	82,500	742,500
	Угостителско - туристичка струка	10	2,200	22,000	198,000
2016/17	Социјална категорија	400	2,200	880,000	7,920,000
	Талентирани - спортисти	69	2,970	204,930	1,844,370
	Талентирани ученици	34	2,970	100,980	908,820
	Деца со посебни потреби	50	2,750	137,500	1,237,500
	Деца без родители	20	2,750	55,000	495,000
	Угостителско - туристичка струка	4	2,200	8,800	79,200
2017/18	Социјална категорија	400	2,200	880,000	7,920,000
	Талентирани - спортисти	81	2,970	240,570	2,165,130
	Талентирани ученици	65	2,970	193,050	1,737,450
	Деца со посебни потреби	50	2,750	137,500	1,237,500
	Деца без родители	23	2,750	63,250	569,250
	Угостителско - туристичка струка	9	2,200	19,800	178,200
2018/19	Социјална категорија	403	2,200	886,600	7,979,400

	Талентирани - спортисти	78	2,970	231,660	2,084,940
	Талентирани ученици	104	2,970	308,880	2,779,920
	Деца со посебни потреби	98	2,750	269,500	2,425,500
	Деца без родители	22	2,750	60,500	544,500
	Угостителско - туристичка струка	7	2,200	15,400	138,600
2019/20	Социјална категорија	411	2,200	904,200	8,137,800
	Талентирани - спортисти	115	2,970	341,550	3,073,950
	Талентирани ученици	117	2,970	347,490	3,127,410
	Деца со посебни потреби	87	2,750	239,250	2,153,250
	Деца без родители	19	2,750	52,250	470,250
	Угостителско - туристичка струка	5	2,200	11,000	99,000
2020/21	Социјална категорија	546	2,200	1,201,200	10,810,800
	Талентирани - спортисти	100	2,970	297,000	2,673,000
	Талентирани ученици	100	2,970	297,000	2,673,000
	Деца со посебни потреби	106	2,750	291,500	2,623,500
	Деца без родители	27	2,750	74,250	668,250
	Текстилно - кожарска струка	9	2200	19,800	178,200
	Угостителско - туристичка струка	8	2200	17,600	158,400
	Земјоделска - ветеринарна струка	9	2200	19,800	178,200
	Електротехничка струка	23	2200	50,600	455,400
	Градежно - геодетска струка	9	2200	19,800	178,200
	Машинска струка	9	2200	19,800	178,200
2021/22	Социјална категорија	520	3,500	1,820,000	16,380,000
	Дуални паралелки	1500	3,500	5,250,000	47,250,000
	Деца со посебни потреби	100	3,500	350,000	3,150,000
	Стручни прва година	200	3,500	700,000	6,300,000
	Тригодишни стручни	500	3,500	1,750,000	15,750,000
	Текстилно - кожарска струка	9	3,500	31,500	283,500
	Угостителско - туристичка струка	9	3,500	31,500	283,500
	Земјоделска - ветеринарна струка	9	3,500	31,500	283,500
	Електротехничка струка	9	3,500	31,500	283,500
	Градежно - геодетска струка	9	3,500	31,500	283,500
	Машинска струка	9	3,500	31,500	283,500
	Деца без родители	50	3,500	175,000	1,575,000
	Талентирани - природни науки	70	3,500	245,000	2,205,000
	Талентирани - уметници	30	3,500	105,000	945,000
	Талентирани - спортисти	100	3,500	350,000	3,150,000

Стипендии за студенти на прв циклус на студии по видови и години:

Година	Вид на стипендија	Број на добитници	Месечен износ на стипендија	Вкупен износ по тип на стипендија - месечен	Вкупен износ по тип на стипендија - годишен
2015/16	Прва група	1535	3,300	5,065,500	45,589,500
	Втора група	632	4,400	2,780,800	25,027,200
	Трета група	631	3,300	2,082,300	18,740,700
	ИТ	95	5,500	522,500	4,702,500
	Бранители	32	3,630	116,160	1,045,440
	ТМФ	26	5,150	133,900	1,205,100
	Тип А	137	4,000	548,000	4,932,000
	Тип Б	563	3,000	1,689,000	15,201,000
	Тип В	76	3,000	228,000	2,052,000
	Балкански полуостров	43	3,000	129,000	1,161,000
	УИНТ	5	5,000	25,000	225,000
	Македонски јазик	3	5,000	15,000	135,000
	Хеликоптерска	2	3,630	7,260	65,340
	Старотурски	1	43,135	43,135	388,215
	Фаму	4	45,481	181,924	1,637,316
	Шангај*	13	51,800	673,400	6,060,600
	Вкупно уписници за студии во странство				39,141,938

* Кај стипендиите во странство - Шангај, земен е просечен износ за месечна стипендија, имајќи предвид дека не добивале ист износ сите студенти. Имено, износите варираат од земја до земја

Година	Вид на стипендија	Број на добитници	Месечен износ на стипендија	Вкупен износ по тип на стипендија - месечен	Вкупен износ по тип на стипендија - годишен
2016/17	Прва група	1499	3,300	4,946,700	44,520,300
	Втора група	630	4,400	2,772,000	24,948,000
	Трета група	528	3,300	1,742,400	15,681,600
	ИТ	108	5,500	594,000	5,346,000
	Бранители	41	3,630	148,830	1,339,470
	ТМФ	25	5,150	128,750	1,158,750
	Тип А	24	4,000	96,000	864,000

Тип Б	240	3,000	720,000	6,480,000
Тип В	20	3,000	60,000	540,000
Балкански полуостров	57	3,000	171,000	1,539,000
УИНТ	5	5,000	25,000	225,000
Македонски јазик	2	5,000	10,000	90,000
Хеликоптерска	4	3,630	14,520	130,680
Старотурски	2	42,403	84,806	763,254
Фаму	4	45,481	181,924	1,637,316
Шангај*	19	55,634	1,057,046	9,513,414
Вкупно уписници за студии во странство				27,813,058

* Кај стипендиите во странство - Шангај, земен е просечен износ за месечна стипендија, имајќи предвид дека не добивале ист износ сите студенти. Имено, износите варираат од земја до земја

Година	Вид на стипендија	Број на добитници	Месечен износ на стипендија	Вкупен износ по тип на стипендија - месечен	Вкупен износ по тип на стипендија - годишен
2017/18	Прва група	1717	3,300	5,666,100	50,994,900
	Втора група	843	4,400	3,709,200	33,382,800
	Трета група	968	3,300	3,194,400	28,749,600
	ИТ	116	6,050	701,800	6,316,200
	Бранители	47	3,993	187,671	1,689,039
	ТМФ	56	5,150	288,400	2,595,600
	Тип А	24	4,000	96,000	864,000
	Тип Б	39	3,000	117,000	1,053,000
	Тип В	2	3,000	6,000	54,000
	Балкански полуостров	39	3,300	128,700	1,158,300
	УИНТ	4	5,000	20,000	180,000
	Македонски јазик	2	5,000	10,000	90,000
	Хеликоптерска	2	3,993	7,986	71,874
	Фаму	2	45,763	91,526	823,734
	Шангај*	12	53,588	643,056	5,787,504
	Вкупно уписници за студии во странство				15,985,962

* Кај стипендиите во странство - Шангај, земен е просечен износ за месечна стипендија, имајќи предвид дека не добивале ист износ сите студенти. Имено, износите варираат од земја до земја

Година	Вид на стипендија	Број на добитници	Месечен износ на стипендија	Вкупен износ по тип на стипендија - месечен	Вкупен износ по тип на стипендија - годишен
2018/19	Прва група	1376	3,300	4,540,800	40,867,200
	Втора група	637	4,400	2,802,800	25,225,200
	Трета група	537	3,300	1,772,100	15,948,900

ИТ	112	6,050	677,600	6,098,400
Бранители	18	3,993	71,874	646,866
ТМФ	25	5,150	128,750	1,158,750
Балкански полуостров	21	3,300	69,300	623,700
УИНТ	4	5,000	20,000	180,000
Македонски јазик	2	5,000	10,000	90,000
Математика	30	18,000	540,000	4,860,000
Физика	30	18,000	540,000	4,860,000
Хемија	40	18,000	720,000	6,480,000
Хеликоптерска	3	3,993	11,979	107,811
Шангај*	20	42,471	849,420	7,644,780
Вкупно уписници за студии во странство				22,008,701

* Кај стипендиите во странство - Шангај, земен е просечен износ за месечна стипендија, имајќи предвид дека не добивале ист износ сите студенти. Имено, износите варираат од земја до земја

Година	Вид на стипендија	Број на добитници	Месечен износ на стипендија	Вкупен износ по тип на стипендија - месечен	Вкупен износ по тип на стипендија - годишен
2019/20	Прва група	1570	3,300	5,181,000	46,629,000
	Втора група	856	4,400	3,766,400	33,897,600
	Трета група	840	3,300	2,772,000	24,948,000
	ИТ	122	6,050	738,100	6,642,900
	Бранители	22	3,993	87,846	790,614
	ТМФ	25	5,150	128,750	1,158,750
	Балкански полуостров	21	3,300	69,300	623,700
	УИНТ	4	5,000	20,000	180,000
	Македонски јазик	2	5,000	10,000	90,000
	Математика	42	18,000	756,000	6,804,000
	Физика	21	18,000	378,000	3,402,000
	Хемија	44	18,000	792,000	7,128,000
	Хеликоптерска	6	3,993	23,958	215,622
	Уметнички странство *	5	46,708	233,540	2,101,860
	Шангај*	20	45,920	918,400	8,265,600
	Вкупно уписници за студии во странство				29,604,783

* Кај стипендиите во странство - Шангај и уметнички, земен е просечен износ за месечна стипендија, имајќи предвид дека не добивале ист износ сите студенти. Имено, износите варираат од земја до земја

Година	Вид на стипендија	Број на добитници	Месечен износ на стипендија	Вкупен износ по тип на стипендија - месечен	Вкупен износ по тип на стипендија - годишен
2020/21	Прва група	1574	3,300	5,194,200	46,747,800
	Втора група	866	4,400	3,810,400	34,293,600
	Трета група	836	3,300	2,758,800	24,829,200
	ИТ	94	6,050	568,700	5,118,300
	Бранители	22	3,993	87,846	790,614
	ТМФ	25	5,150	128,750	1,158,750
	Балкански полуостров	43	3,300	141,900	1,277,100
	УИНТ	4	5,000	20,000	180,000
	Македонски јазик	2	5,000	10,000	90,000
	Математика	43	18,000	774,000	6,966,000
	Физика	14	18,000	252,000	2,268,000
	Хемија	46	18,000	828,000	7,452,000
	Хеликоптерска	3	3,993	11,979	107,811
	Уметнички странство *	3	46,748	140,244	1,262,196
	Шангај *	21	46,887	984,627	8,861,643
	Вкупно уписници за студии во странство				32,555,908

предвидување за 2021/22 - се уште не се извршени исплатите

Година	Вид на стипендија	Број на добитници	Месечен износ на стипендија	Вкупен износ по тип на стипендија - месечен	Вкупен износ по тип на стипендија - годишен
2021/22	Прва група	1470	6,050	8,893,500	80,041,500
	Втора група	800	6,050	4,840,000	43,560,000
	Трета група	500	6,050	3,025,000	27,225,000
	ИТ	85	6,050	514,250	4,628,250
	Бранители	се уште нема пријавени	6,050		0
	ТМФ	25	5,150	128,750	1,158,750
	Балкански полуостров	50	6,050	302,500	2,722,500
	Математика	30	18,000	540,000	4,860,000
	Физика	30	18,000	540,000	4,860,000
	Хемија	40	18,000	720,000	6,480,000

	Хеликоптерска	се уште нема пријавени	6,050		
	Уметнички во странство	2	45,697	91,394	822,546
	Шангај	31	45,643	1,414,933	12,734,397
	Вкупно уписани за студии во странство				46,581,000

** Кај стипендиите во странство - Шангај и уметнички, земен е просечен износ за месечна стипендија, имајќи предвид дека не добивале ист износ сите студенти. Имено, износите варираат од земја до земја*

Стипендии за студенти за втор циклус на студии во странство:

Година	Вид на стипендија	Број на корисници	Вкупен износ по тип на стипендија - годишен
2015/16	Студии од втор циклус во странство - Шангај, стипендија и уписина	11	19,668,559
2016/17	Студии од втор циклус во странство - Шангај, стипендија и уписина	13	30,017,708
2017/18	Студии од втор циклус во странство - Шангај, стипендија и уписина	14	25,808,494
2018/19	Студии од втор циклус во странство - Шангај, стипендија и уписина	15	37,022,660
2019/20	Студии од втор циклус во странство - Шангај, стипендија и уписина	11	17,508,021
2020/21	Студии од втор циклус во странство - Шангај, стипендија и уписина	19	41,721,298

Препорака/можно решение:

Финансирањето на ученичките и студентските стипендии да се ревидира со таргетиран корисници и стимулирање/субвенционирање на образовни дејности ориентирани кон пазарот на труд.

-субвенции во област култура

Министерството за култура, на Годишните конкурси за финансирање проекти од национален интерес во културата поддржува проекти кои се во функција на развој,

афирмација и промоција на културата во Република Северна Македонија во следниве дејности и области:

- заштита на културното наследство (музејска дејност и заштита на нематеријалното културно наследство, библиотечна дејност, заштита на недвижно културно наследство и заштита на аудиовизуелни добра);
- визуелни уметности, архитектура и дизајн;
- музичка и музичко-сценска дејност и фолклор;
- драмска дејност;
- литература и издавачка дејност;
- меѓународна соработка;
- интердисциплинарни проекти.

Право на учество на Годишните конкурси имаат правни лица и физички лица државјани на Република Северна Македонија. Под правни лица се подразбираат установи од областа на културата (локални или приватни), единици на локалната самоуправа, здруженија, сојузи, асоцијации, трговски друштва, трговци поединци и други правни лица регистрирани во Република Северна Македонија за вршење дејности од областа на културата.

Субвенции во културата

Година	Буџет	Реализација
2015	837,278,000	860,110,718
2016	864,999,000	854,300,619
2017	893,367,000	933,491,262
2018	904,000,000	1,027,730,005
2019	1,017,020,502	1,004,267,839
2020	791,558,607	782,125,355
2021	946,768,353	919,668,720
Ребаланс 2022	751,214,979	541,012,102

Препораки/можно решение

Утврдување на построги критериуми по чиј основ Министерството за култура ќе донесува одлука за финансирање. При утврдување на критериумите како основ да се земе обемот на делување на организацијата/установата на која и се доделуваат средства:

- временски период на делување на организацијата;
- опфатот на засегнати лица (дали со проектот се опфаќа поголем обем на популација);
- начинот на регистрација на организацијата/правното лице, односно дали истите се регистрирани за реализација на активности во полето на културата.

-субвенции и трансфери во областа економија

Средствата планирани во буџетот на Министерството за економија се реализираат преку реализација на различни програми се насочени кон поддршка и развој на мали и средни претпријатија, развој и подобрување на конкурентноста на македонската индустрија, обезбедување енергетска стабилност и сигурност, развој на туризмот и угостителството, планирање и одржливо искористување на природните богатства, како и креирање на единствен пазар – внатрешен пазар на Република Северна Македонија, усогласен со целокупното законодавство на Европската Унија,

Министерството за економија приоритетите и целите ги реализира преку следниве програми:

*** развој на туризмот во РСМ**

Средствата од оваа програма се користат за следните активности:

1. Меѓународна и билатерална соработка во туризмот - зголемена и интензивирана соработка во доменот на меѓународната комуникација со големите и значајни туристички организации.
2. Субвенции за туристички цели на селски домаќинства, со цел поттикнување на развој на туризмот во руралните средини при градење или адаптација на селски домаќинства кои ќе даваат угостителски услуги.
3. Поддршка на активен туризам и екстремни, односно адреналински спортови, се субвенционираат трошоците за опрема и алатки за овој вид на туризам, по претходно објавен јавен повик.
4. Финансиска поддршка на женското претприемништво во туризмот преку кофинансирање на докажаните трошоци за набавка на опрема и алатки.
5. Изготвување на електронски систем за Берза на туристички работници во РСМ, односно платформа преку која ќе се олесни процесот на селекција на вработување и стручен кадар во оваа дејност.
6. Субвенции за дигитализација на туристичко/угостителскиот сектор.

Министерството за економија надоместува одреден процент од прикажаните трошоци, но не повеќе од однапред утврден износ од страна на министерството.

*** субвенционирање на вградување на уред на ТНГ, метан или друго алтернативно гориво**

Средствата од оваа програма се користат за надоместување до 50% од трошоците за купен и вграден уред за погон на ТНГ, метан или друг вид на алтернативно гориво во возилото, но не повеќе од 18.000,00 денари по возило.

Надоместок на дел од трошоците се врши за само едно возило во семејство. Право на надоместок на дел од трошоците имаат физички лица, сопственици на возила произведени од 2005 година наваму, кои ќе извршат купување и вградување на уред за погон на ТНГ, метан или друг вид на алтернативно гориво во возилата, по денот на објавувањето на јавниот повик, што се докажува со соодветна документација.

*** поддршка на конкурентност на преработувачката индустрија и општествена одговорност**

Со оваа програма се уредува намената на средствата за поддршка на конкурентноста на преработувачката индустрија и општествена одговорност, со мерки во следниве области:

А. Поддршка на конкурентноста на преработувачката индустрија, преку:

- надоместување на дел од трошоците за изработка на стратегија за извоз, изработка на индустриски дизајн/редизајн на производ, кофинансирање на дел од трошоците за соработка меѓу компании и универзитетите (користење на лабораториите на универзитетите и истражувачките центри), изработка на проектна документација за поставување на фотонапонски панели

- надоместување на дел од трошоците за акредитирање на лаборатории, набавка на опрема за лаборатории

- надоместување на дел од трошоците на деловните субјекти за инвестиција во опрема и алати, со цел подобрување на продуктивноста

Б. Општествена одговорност, мерките се насочени кон:

- надоместување на дел од трошоците на деловните субјекти за воведување, сертификација на системот за одговорни односи на пазарот, согласно сертификатот “Фер кон потрошувачот”

- надоместување на дел од трошоците на деловните субјекти за воведување, сертификација на системот за биланс помеѓу професионалниот и приватниот живот и постигнување на родова еднаквост

*** заштита на ранливи потрошувачи на енергија**

Корисници на оваа програма се потрошувачи на енергија коишто спаѓаат во категоријата на ранливи потрошувачи на енергија, односно домаќинство: 1. коешто користи гарантирана минимална помош и остварува паричен додаток заради покривање на дел од трошоците за потрошувачка на енергенси во домаќинството во согласност со закон и 2. чии редовни месечни примања во домаќинството не го надминуваат нето приходот од 30.000,00 денари.

Лицата со ниски примања од оваа програма се стекнуваат со финансиска поддршка преку намалување на месечната сметка за потрошена електрична енергија во износ од 600,00 денари месечно, односно преку намалување на месечната сметка за потрошена електрична енергија во износ од 800,00 денари месечно, сметано од денот на поднесување на барањето.

*** финансиска поддршка за производство на електрична енергија од повластени производители кои користат премија**

Средствата од оваа програма се користат за исплата на премии за произведената и продадена електрична енергија од повластени производители кои користат

премија. Корисници на средства од оваа програма се производителите на електрична енергија кои во согласност со Законот за енергетика се стекнале со право на користење на премија, кои произведуваат електрична енергија од фотонапонски електроцентрали.

Средствата од оваа програма се доделуваат врз основа на договори за користење на премија склучени помеѓу Министерството за економија и корисникот на средствата. Исплатата на средствата од оваа програма се врши од страна на Министерството за економија на месечно ниво, врз основа на доставено барање за исплата на премија за продадена електрична енергија, произведена од сопствено производство за претходниот месец.

*** промоција на обновливи извори на енергија и поттикнување на енергетска ефикасност во домаќинствата**

Средствата од оваа програма се наменети за надоместување на дел од трошоците за купување и инсталирање на фотонапонски панели за производство на електрична енергија до 4 kW за сопствена потрошувачка за домаќинствата, на градба на која има право на сопственост или користење, до 30%, но не повеќе од 62.000 денари по домаќинство. Едно лице, односно едно домаќинство може да поднесе само едно барање за добивање на финансиска поддршка оваа програма.

*** поддршка на претприемништвото, конкурентноста и иновативноста**

Средствата од оваа програма се користат за следните намени: поддршка за самовработување, изработка на оддржливи бизнис планови со советодавна поддршка од советници регистрирани во Каталогот на советници при АППРСМ, со цел поддршка за невработените да започнат сопствен бизнис. Поддршката се реализира согласно Оперативниот план на Министерството за труд и социјална политика (МТСП), а преку Ваучерскиот систем на советување на АППРСМ.

Со оваа програма предвидено е поддршката на невработените лица, со особено внимание на зголемено учество на жените во оваа програмска активност, поддршка на зајакнувањето на конкурентноста на постоечките мали и средни претпријатија и основање на нови претпријатија, промоција на претприемништвото и подигање на свеста за претприемништвото кај младите луѓе, (со вкупен опфат на 100 учесници – ученици и студенти), организирање на обука за наставници/професори кои го предаваат предметот претприемништво и бизнис и стандардизирани менторски услуги за мали и средни претпријатија во Западен Балкан - фаза 2, поддржан од Јапонската агенција за меѓународна соработка (JICA), како и обука на нови ментори.

*** поддршка на домашен туризам за работници со ниски приходи**

Средствата од оваа програма се користат за поддршка на домашен туризам за работници со ниски приходи. Министерството за економија со цел надминување на ефектите на социјалната исклучивост на лица со ниски примања и стимулирање на развојот на туризмот во Република Северна Македонија вон туристичката сезона

организира одмор на работници со ниски приходи чии месечни примања во семејството не го надминуваат нето износот од 30.000,00 денари.

Одморот е организиран во угостителските објекти за сместување во туристички центри на Република Северна Македонија, надвор од местото на живеење на лицето подносителот на барањето, во период од не повеќе од пет дена.

***развој на претприемништвото и конкурентноста на мали и средни претпријатија**

Средствата со оваа програма се наменети за следниве мерки: субвенционирање на микро, мали и средни претпријатија кои вработуваат најмалку три лица, субвенционирање на занаетчии и вршители на занаетчиска дејност, кофинансирање на проекти за развој и промоција на претприемништвото и занаетчиството, во одреден процент од докажаните трошоци, по апликант. Со цел придонесување кон рамномерен регионален развој, барателите на финансиска поддршка од оваа програма, добиваат дополнителна финансиска поддршка во зависност од планскиот регион од каде аплицира барателот.

Програми во Министерство за економија								
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022*
Програма за развој на туризмот во РСМ	25,801,635	17,530,723	16,247,001	30,264,735	24,650,868	3,243,538	27,237,533	14,000,000
1.Програма за заштита на потрошувачите и 2.Програма за субвенционирање на вградување на уред на ТНГ, метан или друго алтернативно гориво	390,000	400,000	390,000	535,000	13,878,655	2,041,556	12,905,238	2,000,000
Програма за основни геолошки истражувања	2,832,221	2,753,955	2,217,810	2,997,200	2,974,735	1,324,108	2,849,940	7,400,000
Програма за поддршка на конкурентност на преработувачката индустрија и општествена одговорност	2,746,357	2,795,885	2,800,000	7,500,000	8,757,192	4,030,262	3,716,166	22,900,000
1.Програма за заштита на ранливи потрошувачи на енергија, 2.Програма за финансиска поддршка за производство на електрична енергија од повластени производители кои користат премија и 3.Програма за промоција на обновливи извори на енергија и поттикнување на енергетска ефикасност во домаќинствата	5,951,146	5,911,439	51,343,536	56,990,342	74,613,040	10,500,610	68,255,157	140,000,000
Програма за поддршка на претприемништвото, конкурентноста и иновативноста на МСП (АПРСМ)	5,199,961	4,943,352	5,496,251	6,649,454	6,736,902	19,145,597	23,444,092	21,900,000
Програма за поддршка на домашен туризам за работници со ниски приходи	0	0	13,210,389	22,819,143	21,934,780	194,595	19,891,702	15,000,000
Програма за развој на претприемништвото и конкурентноста на мали и средни претпријатија	6,073,242	6,798,948	21,039,486	36,134,397	38,539,703	20,264,799	43,085,717	60,000,000
вкупно	48,996,577	41,136,318	112,746,490	163,892,289	192,087,894	60,747,085	201,387,566	283,200,000

*за 2022 година прикажан е износот планиран со Ребаланс

- трансфери за финансирање на политички партии

Финансирањето на политичките партии првично е утврдена да изнесува 0,06% од вкупните изворни приходи на Буџетот на РСМ согласно член 9 од Законот за финансирање на политичките партии („Службен весник бр.76/2004).

Но, со дополнителни измени на Законот за финансирање на политичките партии („Службен весник бр.140/2018), погоре наведениот процент од 0,06% е заменет со нов процентот во висина од 0,15%.

Во услови на здравствена и енергетска криза, дополнително со Законот за изменување на Законот за финансирање на политичките партии („Службен весник бр.294/2020), утврдено е годишното финансирање на политичките партии за 2020 и 2021 година да биде во висина од 0,105% од вкупните изворни приходи на Буџетот на РСМ.

Истовремено согласно член 10-а од Законот за изменување и дополнување на Законот за финансирање на политичките партии („Службен весник на РСМ“, бр.23/2013) се обезбедуваат и средства во висина од 280.000 евра во денарска противвредност за годишно финансирање на партиско истражувачко-аналитичките центри формирани согласно со закон како дел од внатрешната организација на политичката партија.

Исто така, согласно Законот за партиско истражувачко -аналитички центри, средствата обезбедени од Буџетот на РСМ наменети за финансирање на ПИАЦ се распределуваат на првите четири политички партии со најголем број на избрани пратеници во Собранието на РМ на последните одржани парламентарни избори, а кои имаат формирано ПИАЦ. Секој од формираните ПИАЦ, годишно од Буџетот на РСМ дополнително добива по 10.000 евра во денарска противвредност наменети исклучително за обуки на вработените.

Како констатација произлегува дека за годишно финансирање на политички партии, основа за висина на планираните средства и за нивна распределба се користат изворните приходи на Буџетот, односно во пресметките земени се вкупните приходи во чии рамки се опфатени даночни приходи, социјални придонеси, донации, заеми и приходи на сопствени сметки.

Имајќи предвид дека само даночните приходи се изворни приходи кои не се распределени, можат да се користат како основа за утврдување на висината на средствата за финансирање на политичките партии.

Притоа, останатите приходи како наменски врзани со одредени проекти и активности и не можат да се користат за распределба за финансирање на политички партии.

Препорака/можно решение:

Финансирањето на политичките партии треба да се базира на даночните приходи, наместо изворните приходи, односно потребно е да се врши измена на Законот за финансирање на политичките партии.

-субвенции и трансфери за застапување на РСМ пред Европски суд за човекови права

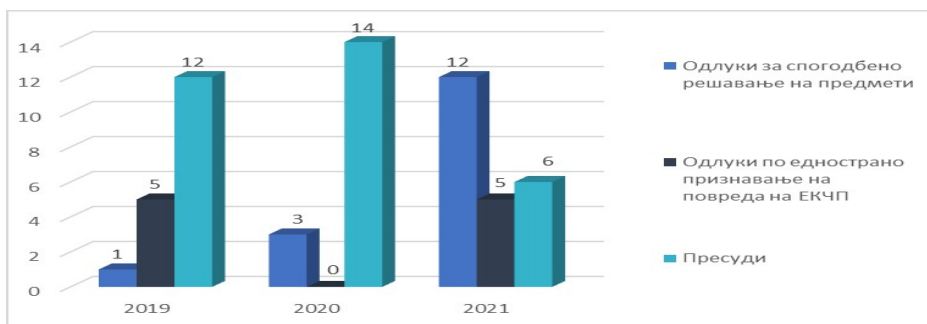
Бирото е орган на државната управа во состав на Министерството за правда кое ги врши работите што се однесуваат на застапувањето и постапувањето на Република

Северна Македонија пред Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП) и врши други стручни работи од надлежност на Министерството.

Согласно Годишниот извештај за работата на Бирото за застапување на РСМ пред Европскиот суд за човекови права за 2021 година, бројот на поднесени апликации пред ЕСЧП против Република Северна Македонија во текот 2021 година покажува тренд на зголемување. Слично како и во претходните години, во текот на 2021 година, овој број е над европскиот просек мерено според индексот на поднесени апликации на 10.000 жители, кој на европско ниво во текот на 2021 изнесувал 0.53. Република Северна Македонија во 2021 година според овој индекс завршила на 7-тото место во семејството од 47 држави членки на Советот на Европа со индекс од 1.90. Индексот на поднесени апликации пред ЕСЧП на 10.000 жители против државата во текот на 2020 изнесувал 1.32, во 2019 бил 1.26, во 2018 изнесувал 1.47, во 2017 изнесувал 1.66, во текот на 2016 индексот бил 1.64, а со ваквиот индекс државата во 2020 година била на 12-тото место, во 2019 година била на 11-тото место, во 2018 била на 9-тото место, а во 2017 и во 2016 на 11-тото место меѓу државите членки на Советот на Европа.

Согласно Годишниот извештај за работата на Бирото за застапување на РСМ пред Европскиот суд за човекови права за 2021 година, од ратификацијата на Европската конвенција за човекови права од страна на државата на 10 април 1997 година, Европскиот суд за човекови права има донесено 185 пресуди и 511 одлуки за допуштеност или за симнување на апликации од листата на предмети пред Судот во предмети против Северна Македонија. Од вкупниот број на пресуди против државата, 151 се усвоени од совет, 32 од комитет од тројца судии во т.н. „повторувачки“ предмети или т.н. WECL - предмети на добро воспоставена судска пракса и 2 од страна на Големиот судски совет. Во текот на 2021 година, против нашата држава биле донесени 6 пресуди и 32 одлуки.

Пресуди и Одлуки на Европскиот суд за човекови права во предмети против РСМ во 2021 година

ИЗНОС НА ПРАВИЧЕН НАДОМЕСТ ДОСУДЕН ОД СТРАНА НА ЕСЧП СО ПРЕСУДИ И ОДЛУКИ ВО ПРЕДМЕТИ ПРОТИВ РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Согласно Годишниот извештај за работата на Бирото за застапување на РСМ пред Европскиот суд за човекови права за 2021 година, во текот на 2021 година износот на досудени средства по сите основи од страна на ЕСЧП (пресуди со констатирана повреда на ЕКЧП, одлуки за спогодбено решавање на предметите и одлуки донесени по основ на еднострана декларација, односно, признавање на повредите на ЕКЧП) е вкупно 155.350 евра и претставува повеќе од двојно намалување на износот на парични средства досудени од страна на ЕСЧП во претходната година. Рекордната бројка од 353.408 евра на досудени износи од страна на ЕСЧП во предмети против државата имала во 2013 година.

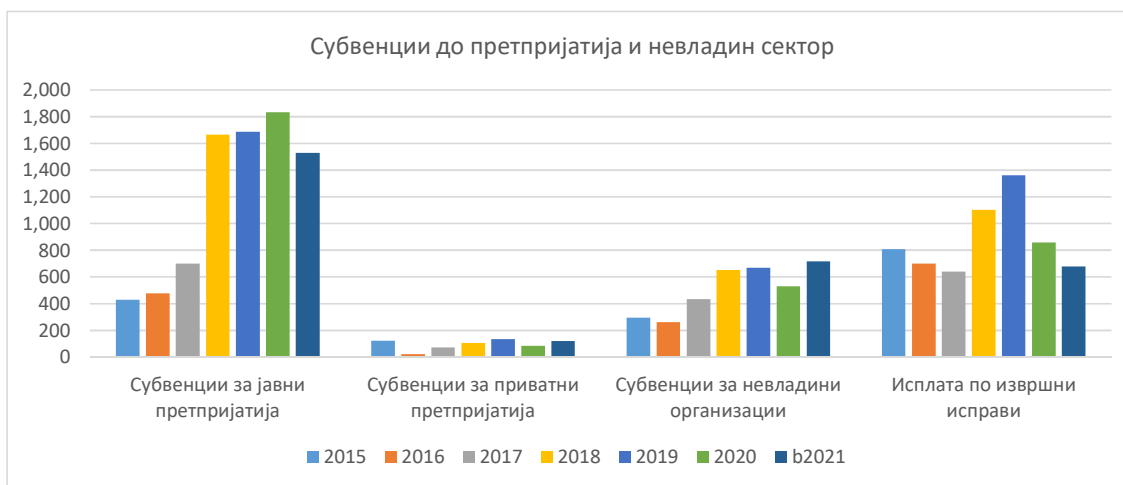

Препорака/можно решение:

Почитување на Конвенцијата на Европскиот суд за човекови права од страна на сите надлежни институции во РСМ, со што ќе се намалат фискалните импликации по Буџетот на РСМ.

-субвенции до државни компании

Во категоријата субвенции и трансфери влегуваат и субвенциите до јавни и приватни претпријатија, субвенции до невладини организации, трансфери до политички партии, трошоци за извршни исправи, стипендии, државни награди, трансфери при пензионирања и разни трансфери. Во рамките на разни трансфери влегуваат и расходите за мерки за справување на здравствената пандемија како поддршка на економијата.

Преку Централниот буџет одредени јавни претпријатија и акционерски друштва добиваат директно средства од Централниот буџет, кои се наменети за разни цели, како за финансирање на радиодифузната дејност, односно за работењето и развојот на ЈРП Национална радио телевизија, ЈП Национална радиодифузија и Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, за надоместување на услугите од јавниот интерес во железничкиот превоз на патници, за тековно одржување на постојната железничка инфраструктура на територијата на Република Северна Македонија, за реконструкција на колекторскиот систем, инвестиции во водостопанска инфраструктура, систем за снабдување со вода и водопоила, електрификација, инфраструктура за пристап, изградба и реконструкција на придружни објекти на пасишта во државна сопственост и друго.

Табела 1: Субвенции и трансфери кон ЈП и АД

ЈП/АД	2015 реализација	2016 реализација	2017 реализација	2018 реализација	2019 реализација	2020 реализација	2021 реализација	2022 план
ЖРСМ Транспорт АД - Скопје	390,000,000	437,300,000	458,361,512	430,000,000	430,010,000	414,999,108	436,748,133	390,000,000
ЈП за железничка инфраструктура Железници на РСМ	199,995,338	179,992,737	219,712,525	291,864,503	545,917,359	346,845,667	327,313,431	161,114,000
ЈРП Национална радио телевизија	0	0	149,000,000	886,549,999	894,000,000	946,750,000	826,950,000	1,020,500,000
ЈП Национална радиодифузија	0	0	39,000,000	232,050,000	234,000,000	224,250,000	216,450,000	175,500,000
Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги	0	0	12,000,000	71,400,000	72,000,000	69,000,000	66,600,000	54,000,000
АД Медиумска Информативна Агенција	40,200,000	41,000,000	41,000,000	44,000,000	55,000,000	44,000,000	40,000,000	48,000,000
ДООЕЛ Нафтовод	9,975,795	3,600,000	7,800,000	8,500,000	7,400,000	7,355,585	7,962,600	8,700,000

АД Водостопанство на РСМ	0	2,264,610	50,143,855	51,208,428	2,834,989	1,373,371	103,013,464	30,000,000
ЈП Национални шуми	32,259,848	0	593,755	226,139	5,973,016	100,383,088	291,578,650	0
ДООЕЛ Борис Трајковски	141,000,000	180,000,000	0	16,100,000	60,000,000	0	75,000,000	60,000,000
ЈП Колекторски систем	0	0	0	0	184,996,528	344,557,529	60,000,000	0
ЈП за стопанисување со пасишта	0	2,379,047	595,527	978,349	261,762	20,585,312	421,726	39,000,000
<i>Вкупно:</i>	<i>813,430,981</i>	<i>846,536,394</i>	<i>978,207,174</i>	<i>2,032,877,417</i>	<i>2,492,393,654</i>	<i>2,520,099,660</i>	<i>2,452,038,004</i>	<i>1,986,814,000</i>

-субвенции за енергетика

Во изминатиот период, како резултат на настаната енергетска криза и зголемувањето на цената на електричната енергија, АД ЕСМ во повеќе наврати има доставено барања и ја има образложено потребата за покривање на загубите, надоместување на штетите и за обезбедување на средства потребни за тековно и стабилно работење.

Како одговор на наведените барања, Владата на Република Северна Македонија со цел да излезе во пресрет на граѓаните и да ги заштити од големиот пораст на цената на електричната енергија, презема обврска да ја надомести разликата помеѓу производната цена на електрична енергија на АД ЕСМ и цената за количините на електрична енергија кои ги определи ВРСМ и го задолжи АД ЕСМ да ги испорачува на универзалниот снабдувач. Врз основа на ова и утврдената кризна состојба во снабдувањето со електрична енергија на целата територија на Република Северна Македонија, иницијално беа обезбедени средства од Буџетот на Република Северна Македонија за 2021 година во износ од 5,3 милијарди денари.

Во текот на 2022 година АД ЕСМ има добиено буџетска поддршка во вкупен износ од 8,4 милијарди денари. Наведениот износ на средства, согласно евиденцијата на АД ЕСМ е наменет за набавка на мазут за ТЕЦ НЕГОТИНО, за набавка на електрична енергија од ТЕ-ТО, за намирување на финансиски надомест за порамнување на отстапувања помеѓу номинираните и реализираните количини на електрична енергија кон АД МЕПСО, за набавка на мазут за РЕК БИТОЛА и РЕК ОСЛОМЕЈ, за набавка на јаглен за РЕК БИТОЛА И РЕК ОСЛОМЕЈ, за измирување на обврски кон Балкан Енерџи ДООЕЛ - СКОПЈЕ (БЕГ) за снабдување со топлинска енергија, како и за тековни трошоци на Друштвото вклучувајќи и плата на вработените. Планираната загуба за 2022 година се јавува како резултат на разликата помеѓу производната цена на електрична енергија на АД ЕСМ и количините кои ги определи ВРСМ и го задолжи АД ЕСМ да ги испорачува на универзалниот снабдувач. Воедно, обезбедени се средства во вкупен износ од 233.458.080 денари врз основа на склучени договори за заем со јавни претпријатија и акционерски друштва во државна сопственост кои остваруваат позитивни финансиски резултати.

ПРЕГЛЕД НА ОДЛУКИ ЗА ЕНЕРГЕТСКАТА КРИЗА				
реден број	Раздел	опис	износ во денари	износ во евра
1	04001-637-П1-464	недостиг на електрична енергија	4,000,000,000	65,040,650
2	04001-637-П1-485	отпочнување на производство на електрична енергија на ТЕЦ Неготино	930,000,000	15,121,951
3	04001-634-П1-413+485	дополнително производство на количини на електрична енергија	364,000,000	5,918,699
		вкупно исплати во 2021	5,294,000,000	86,081,301
1	04001-637-С5-464	реализација на проекти од областа на енергетиката, производство и обезбедување на дополнителни количини електрична енергија	670,000,000	10,894,309
2	04001-637-П1-464	производство на топлина енергија	360,000,000	5,853,659
3	04001-637-П1-485	обезбедување на мазут за ТЕЦ Неготино	615,000,000	10,000,000
4	04001-637-П1-464	дополнителни количини на електрична енергија кои ќе се обезбедат од домашно производство од ТЕ-ТО	53,808,000	874,927
5	04001-637-П1-464 (обезбедени со пренамена од Буџетот на Влада на РСМ)	за МЕПСО -повлекување струја од меѓународен пазар	665,000,000	10,813,008
6	04001-637-П1-464	за ЕСМ за производство за струја (за ТЕ-ТО)	2,900,000,000	47,154,472
7	04001-637-П1-464	ЕСМ за домашно производство на електрична енергија	3,100,000,000	50,406,504
8	04001-637-П1-464	ЕСМ за топлинска енергија	1,100,000,000	17,886,179
		вкупно исплати во 2022	9,463,808,000	153,883,057
		Вкупно 2021-2022	14,757,808,000	239,964,358

Цел: Обезбедување на поголем позитивен импакт врз економската активност преку поефикасно и таргетирано користење на средствата за субвенции и трансфери, базирано на соодветно утврдени критериуми и очекувани резултати

Предлог мерки/препораки за категорија субвенции и трансфери преку намалување за 20% во однос на планираните средства за 2023 година:

-во областа на земјоделскиот сектор заштеда од околу 1,5 милијарди денари:

- Преиспитување на системот на земјоделски субвенции, со цел нивно намалување и/или рационализација
- Поадекватно таргетирање на земјоделските субвенции, во насока на воведување на построги критериуми за нивно одобрување (зголемување на површини, лимитирање на производство/производи и цени, осигурени површини)
- При креирање на мерки за субвенционирање, мерката да биде утврдена врз основа на досегашниот ефект од субвенционирање на иста или слична мерка
- Исплатата на субвенции да се врши врз основа на претходно направена контрола на пријавени податоци со фактичка состојба
- При исплатата на субвенции да се има во предвид дали корисникот на субвенции ги има подмирени обврските кои не се од областа на земјоделството, односно обврските за кои е надлежна Управата за јавни приходи или да се пребива со долгот (дали да остане бидејќи веќе е тргнато од закон бидејќи УЈП не биле спремни)
- Зајакната контрола на веќе одобрените субвенции
- Креирање на мерки во насока на прилагодување на Европските политики,
- Креирање на мерки за подобрување на компететивноста на аграрниот сектор,
- поголема информираност, едукација на земјоделското население за користа од инвестиции во механизација и преработувачки капацитети,
- Искористување на локалните синџири на набавка на земјоделски производи во насока на промоција на локална храна во локални ресторани
- Поттикнување за креирање на дополнителна вредност на производство
- Стимулирање на земјоделците за купување на нова опрема и изградба на земјоделски капацитети
- Задолжително осигурување на земјоделците со цел при елементарни непогоди да не се исплаќаат обештетувања од Буџетот на Република Северна Македонија
- Додавањето на нова мерка за субвенционирање да биде условено со намалување / исклучување на мерка која недава поволни резултати од субвенионирањето
- Поволности за земјоделците кои го окрупниле земјоделското производство
- Креирање на листа на земјоделски, градинарски и житни култури кои имаат поволни услови за одгледување на нашата територија, можност за пласман и кои би биле субвенционирани долгорочно (3-5 години)
- Програмите да бидат наменети за субвенционирање само на земјоделци, а не и на јавни институции како што се на пр.: Управа за хидрометеоролошки работи, Фонд за иновации и сл.
- Да не се вршат во текот на годината чести измени во мерките и износите (додавање на нови мерки)
- Субвенционирањето на маркетингот на земјоделските производи да биде креиран во насока да се субвенционираат саеми кои даваат ефект од учество, намалување на бројот на саеми и намалување на број на учесници
- Приоритетна исплата на неизмирени обврски, а потоа распределба на средства за нови мерки

-во областа на образование

- Оптимизација на мрежата на училишта и потребата од затварање на дел од истите (рурални средини-модуларни училишта), при што ќе произлезе суфицит на наставниот кадар, од една страна, а тоа само по себе ќе доведе до намалување на расходите во МОН од друга страна
- Во однос на стипендиите кои се дел од ученичкиот стандард се согледува потребата од намалување на видот на стипендии како и бројот на корисници за истите, а согласно потребите на пазарот на труд и профилите кои треба да бидат финансирани
- Во однос на стипендиите кои се дел од студентскиот стандард и се доделуваат на студенти од прв, втор и трет циклус на студии во државата и странство, се согледува потребата од намалување на видот на стипендии како и бројот на корисници за истите, а согласно потребите на пазарот на труд и профилите кои треба да бидат финансирани, како и ревидирање на донесената одлука да се исплаќа ист износ (6.000 денари) на стипендии за сите видови, како и доделување на стипендии за втор и трет циклус на студии за студирање во државата, а не само во странство како изминатите 9 години. Во услови на потреба од фискална консолидација и намалување на расходите, потребно е да се реагира и да се ревидира донесената одлука, а во насока на намалување на дополнителното оптоварување на Буџетот (враќање на износите како претходно и одложување на доделување на стипендии за втор и трет циклус студии во државата)
- Во однос на стипендиите кои се доделуваат за студирање во странство на прв, втор и трет циклус студии, предлагаме ограничување на бројот на стипендии кои се доделуваат во странство, со детално утврдување на одреден профил на студии, а согласно потребите на пазарот на труд во државата, како и зајакнати контроли за условите кои треба да ги исполнат откако ќе завршат со студиите во странство (враќање во матичната држава, вработување во одреден сектор и сл.)

-во областа на културата:

- Утврдување на построги критериуми по чиј основ Министерството за култура ќе донесува одлука за финансирање. При утврдување на критериумите да се земе обемот на делување како основ на организацијата/установата на која и се доделуваат средства: временски период на делување на организацијата, опфат на засегнати лица и начин на регистрација на организацијата, односно дали истите се регистрирани за реализација на активности во полето на културата

-во разни области:

- Да се намалат субвенциите за невладини организации
- Да се намалат субвенциите до јавните претпријатија/друштва
- Да се намалат стипендиите и наградите во областа на спортот, како и измена на законски решенија, во насока на намалување на трансферите до спортски федерации и младински здруженија
- Финансирањето на политичките партии треба да се базира на даночните приходи, наместо изворните приходи, односно потребно е да се врши измена на Законот за финансирање на политичките партии.

Очекуван вкупен фискален ефект околу 2 милијарди денари во однос на фискалните проекции во среднорочната рамка на расходи

Рок за спроведување: 6 месеци

A.1.15 Расходи за социјални надоместоци

Тековна состојба

Во периодот 2015-2022 година се бележи континуиран пораст на правото на социјални надоместоци по сите видови (поединечен износ и број на лица), од 7,5 милијарди во 2015 година или 1,3% од БДП на 13,2 милијарди денари или 1,6% од БДП.

Со Законот за социјалната заштита од 2019 година се врши реформа на правата на парична помош од социјална заштита и тоа:

- се воведува гарантирана минимална помош,
- се врши редизајнирање на постојните права на парична помош од социјална заштита,
- се комбинираат правата на парична помош, се овозможува за прв пат корисниците на гарантирана минимална помош да можат да користат детски додаток и образовен додаток за деца кои редовно посетуваат настава во основно и средно училиште,
- се олеснува административната постапка за стекнување со правата на парична помош (истиот пристап за процена на приходите на корисниците на гарантирана минимална помош и правата за заштита на децата и тоа: образовен додаток и детски додаток ќе овозможи со едно поднесено барање да се утврди квалификуваноста за повеќе права на парична помош),
- зајакната активација за корисниците на гарантирана минимална помош на начин што сите работоспособни членови на домаќинството ќе се вклучат во активни програмите за вработување заради нивно оспособување за работа и вработување,
- за лицата/домаќинствата во ризик поради материјална необезбедност предвидена е гарантирана минимална помош, како и 1.000 денари месечно во текот на шесте зимски месеци за покривање на трошоците за греење,

- се воведува правото на надоместок заради попреченост со што се овозможува родителите кои се грижеле за своето дете со попреченост и не го сместиле во социјална установа, да се стекнат со парично право на возраст за пензионирање, поради тоа што не се стекнале со пензија по друг основ,
- развивање на социјалните услуги кои ќе се обезбедуваат во домот на корисникот, во заедницата и вон семејството, како и иновативни и интервентни социјални услуги.

Програми во Министерството за труд

Финансирањето на социјалната и детската заштита се одвива преку донесување на Програмата за остварување на социјалната заштита и Програмата за развој на дејноста за заштитата на децата.

Со *Програмата за остварување на социјалната заштита* поблиску се уредуваат подрачјата на социјалната заштита, потребите на населението и начинот и средствата за остварување на социјалната заштита, подобрување и развој на услугите и мерките од социјална заштита, согласно потребите на граѓаните.

Преку системот на социјалната заштита се остваруваат парични права и тоа како право на гарантирана минимална помош, еднократна парична помош, надоместок за помош и нега од друго лице, надоместок заради попреченост, надоместок наплата за скратено работно време, траен надоместок и право на социјална сигурност за старите лица.

Целта на *Програмата за развој на дејноста за заштитата на децата* е обезбедување на услови за оптимален опфат на децата во системот на правата за заштита на децата, како и на зголемен опфат на децата со згрижување и воспитание на децата од предучилишна возраст, целосно и рационално искористување на просторните, кадровските и другите ресурси, како и на создадените услови за други форми на згрижување и воспитание на популацијата деца до шест години возраст.

- Цел: Оптимизација на корисници на социјална помош преку правилно таргетирање на користење на социјалната помош и проактивна улога на пазарот на труд

Предлог мерки/препораки за социјални надоместоци:

- Зајакнување на контролата на корисниците на социјална помош
- Зајакнување на критериумите за остварување на социјални права
- Ревидирање на месечниот износ за социјални права
- Поактивна улога на пазарот на трудот за поддршка на вработување на корисниците на социјална помош
- Примателите на социјална помош (кои здравствено се добри), да бидат ангажирани од страна на државата за општествена корисна работа
- оптимизација на корисници на социјална помош
- **Очекуван вкупен фискален ефект околу 1 милијарди денари во однос на фискалните проекции во среднорочната рамка на расходи**
- **Рок за спроведување: 6 месеци**

А.1.2 Политика на подобрување на структурата и реализацијата на капитални расходи

Тековна состојба

Капиталните расходи во периодот од 2015-2021 година изнесуваат 17,8 милијарди денари или имаат просечно учество од 7,9% во однос на вкупните расходи или 2,8% во однос на БДП. Историски гледано, реализацијата на капитални расходи е значително помала од планираните износи на годишно ниво и истите имаат просечно потфрлање од околу 20% во однос на годишниот план.

капитални расходи 2015-2022			
година	план	реализација	%
2015	22,234	18,667	84%
2016	22,331	16,974	76%
2017	23,747	19,983	84%
2018	18,519	12,147	66%
2019	22,955	17,813	78%
2020	19,650	16,115	82%
2021	29,804	23,408	79%
2022	32,109		

Цел: Зголемување на потенцијалот за раст на домашната економија, зголемување на конкурентноста, привлекување и поттикнување на инвестиции преку зголемување на нивото, квалитетот и динамиката на реализација на капиталните расходи.

Со цел подобрување на реализацијата на капиталните расходи, во 2021 година се вовеле законска обврска буџетските корисници да реализираат 15% од капиталните расходи заклучно со првиот квартал, 40% од капиталните расходи заклучно со вториот квартал и 65% од капиталните расходи заклучно со третиот квартал. Во случај на неисполнување на оваа обврска, неискористените средства до пропишаниот лимит, Министерството за финансии ги прераспределува на ставката 414 - Резерви за капитални расходи кај истиот буџетски корисник, без право на трошење. Доколку буџетските корисници во следниот квартал реализираат средства до пропишаниот лимит, Министерството за финансии по службена должност ги враќа намалените средства на соодветната потпрограма и ставка од каде што биле прераспределени. Доколку буџетските корисници и во следниот квартал не ги реализираат средствата до пропишаниот лимит, за користење на прераспределните средства на ставката 414-Резерви за капитални расходи, на предлог на Владата одлучува Собранието. На ваков начин, буџетските корисници се поттикнуваат да ги реализираат капиталните расходи во планираниот обем и за сметка на буџетските корисници кои имаат потфрлено во реализацијата, повеќе

средства да добијат оние буџетски корисници кои ги извршуваат капиталните расходи согласно одобриениот Буџет.

Предлог мерки/препораки за капитални расходи:

- I. Буџетски корисници **пореално да ги планираат** капитални расходи имајќи ја во предвид помала реализација на истите во однос на годишниот план во континуитет.
- II. Продолжување на примената на КАПЕФ механизмот утврден во Закон за извршување на буџети
- III. Приоретизација на капитални инвестиции и зајакната улога на Владата во селекција и надзор и следење на реализација преку воспоставен Delivery Unit
- IV. Зајакнување на улогата на Министерството за финансии во процесот на управување со јавни инвестиции
 - Формирање на посебна организациона единица која ќе врши проценка и мониторинг на јавните инфраструктурни проекти
- V. Развој на модул за управување со јавните инвестиции во новиот ИФМИС систем, кој ќе поддржи поднесување на нови инфраструктурни проекти, проценка и подготовка, одобрување и буџетирање на проекти и следење и известување за проекти
- VI. Донесување на стандардна методологија за дефинирање, подготвување, разгледување, оценување и приоретизирање на новите инфраструктурни проекти
- VII. Подобрување на буџетската структура преку зголемување на учеството на капиталните расходи во вкупните буџетски расходи
- VIII. Подобрување на структурата на капитални расходи преку намалување на помалку продуктивни капитални расходи (воспоставување на правила и стандарди при купување/инвестиции на возила, мебел, опрема) со зголемено учество на инфраструктурни капитални инвестиции со поголеми ефекти врз економијата
- IX. За да се намалат застоите во реализација на проектите, првин да бидат исполнети сите технички предуслови за реализација на овие проекти пред да се склучи договорот за заем, а со тоа и провизиите од доцнење во реализацијата на проектите да бидат доведени на минимум.
- X. Доколку се утврди дека за одредени проекти се плаќаат високи износи на вакви провизии, Министерството за финансии го задржува правото да ги намали за 50% средствата од Буџетот на РСМ и/или буџетскиот корисник од сопствениот буџет да ја финансира камата заради застој во реализацијата на проектите, а кои се наменети за правниот ентитет поради чија вина настанало доцнењето на проектот, а тоа довело до високи износи на провизии за неповлечени средства.

Врз основа на спроведената Проценка на управувањето со јавните инвестиции (ПИМА) од страна на Меѓународниот монетарен фонд во јануари/февруари 2020 г., на предлог на МФ, Владата во декември 2020 г. донесе Акциски план за спроведување на препораките од Проценката за управувањето со јавни инвестиции, кој предвидува мерки за градуелно надминување на слабостите во системот на управување со јавни инвестиции.

Конкретно, реформите кои постепено ќе се воведуваат се во насока на подобрување на планирањето, алокацијата и спроведувањето на јавните инфраструктурни проекти, што ќе придонесе кон поголема усогласеност на буџетските алокации со инвестициските приоритети на Владата, подобрување на сеопфатноста на буџетската документација со цел таа да ги вклучува сите јавни расходи за капитални инвестиции и информации за финансиските потреби на тековни и нови проекти, воведување на надзор над портфолиото на јавни инвестиции на национално ниво што вклучува следење и управување со целокупниот ризик во реализацијата.

Мерките предвидуваат:

- Зајакнување на улогата на Министерството за финансии во процесот на управување со јавни инвестиции
 - Формирање на посебна организациона единица која ќе врши проценка и мониторинг на јавните инфраструктурни проекти, нејзино екипирање и градење капацитети на вработените за извршување на функции поврзани со управување со јавни инвестиции.
- Развој на модул за управување со јавните инвестиции во новиот ИФМИС систем, кој ќе поддржи поднесување на нови инфраструктурни проекти, проценка и подготовка, одобрување и буџетирање на проекти и следење и известување за проекти. Во него ќе бидат содржани податоци за целиот проект, од подготовка до завршување.
- Донесување на стандардна методологија за дефинирање, подготвување, разгледување, оценување и приоритизирање на новите инфраструктурни проекти, согласно член 20 од новиот Закон за буџети (треба да ја донесе Владата на предлог на МФ), во која ќе биде утврдено дека буџетските корисници, во рамките на процесот на подготовка на Буџетот, мора да достават до МФ пред-физибилити или физибилити студии во кои се поддржани сите нови големи инвестициски предлози, и дека МФ ќе подготви мислење до Владата (меѓусекторска работна група/комитет) врз основа на резултатите од студиите, пред одреден проект да биде земен предвид за финансирање од буџетот или друг извор.
- Зајакнување на надзорот од страна на МФ врз алтернативните извори за инфраструктурно финансирање (ЈПП), особено за јавните претпријатија/АД и зголемување на сеопфатноста на буџетската документација, со цел таа да ги вклучува сите јавни расходи за капитални инвестиции, без разлика на изворите на финансирање.
 - Информациите за финансиското работење на јавните претпријатија/АД во Среднорочната фискална стратегија постепено да се дополнуваат со информации за планови за капитални расходи и нивна реализација од јавните претпријатија/АД, за што МФ треба да добие мандат да бара и прибира информации во врска со јавните претпријатија/АД и јавно-приватните партнерства.
- Презентирање на информации за поединечни проекти во буџетската документација, при што треба да се направи разлика помеѓу нови и тековни

проекти и да се утврдат кумулативните расходи, останатите финансиски средства до завршување на проектот како и проекции.

- Воведување на обврска за задолжително пополнување на образецот за повеќегодишни капитални градежни проекти кој се издава со буџетскиот циркулар од страна на главните буџетски корисници.
- Подготовка на единствена листа на капитални проекти за кои е веќе направена проценка, со опфат на сите сектори и извори на финансирање и воспоставување на стандардни критериуми за селекција на проекти.
 - Попис на сите постојни проценети проекти со што ќе се креира база на проекти.
 - Определување на стандардни критериуми за селекција на проекти, на пример проектот да мора да има позитивна нето сегашна вредност, и спремноста за имплементација.
- Воведување на мониторинг на централно ниво кој ќе се заснова на ризик, што подразбира мониторинг на високо ниво од страна на МФ за повеќето проекти и поблиско следење на проектите кои се карактеризираат со поголем ризик во реализацијата.
 - Подготовка на план за мониторинг со цел постојните информации да се обединат на едно место и да се развијат процедури за пополнување на недостатоците од информации.
- Изготвување на ex post преглед на завршените проекти, започнувајќи со обичен и најосновен аналитички преглед на завршеното, што вклучува проценка на направениот учинок и научени лекции од имплементацијата.
 - Дизајнирање на методи и процедури за подготовка на основни извештаи за завршување за сите главни инфраструктурни проекти.

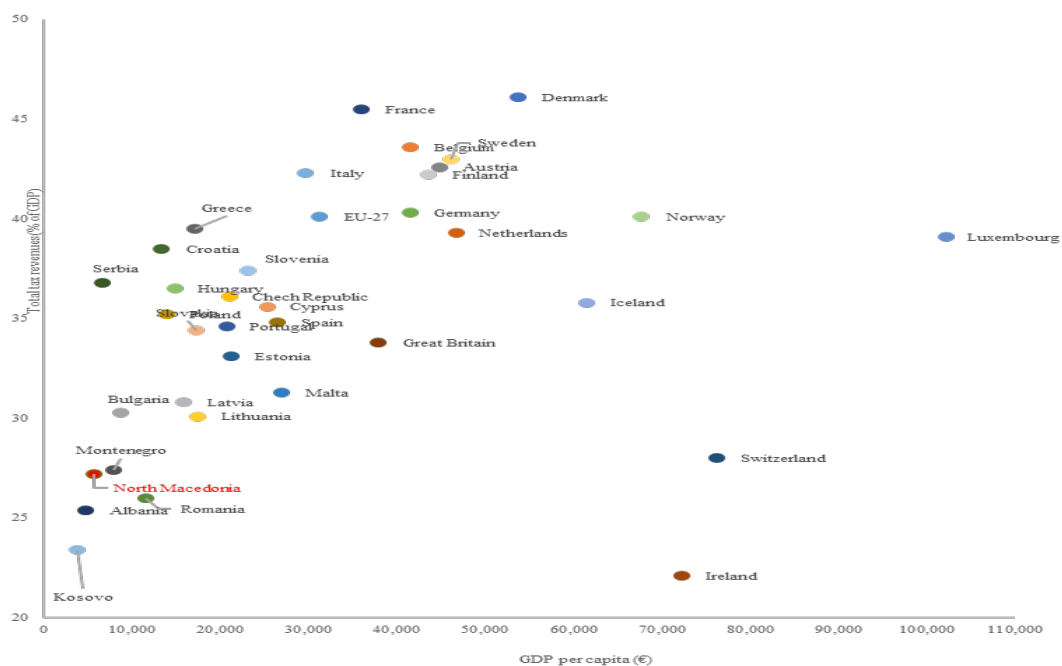
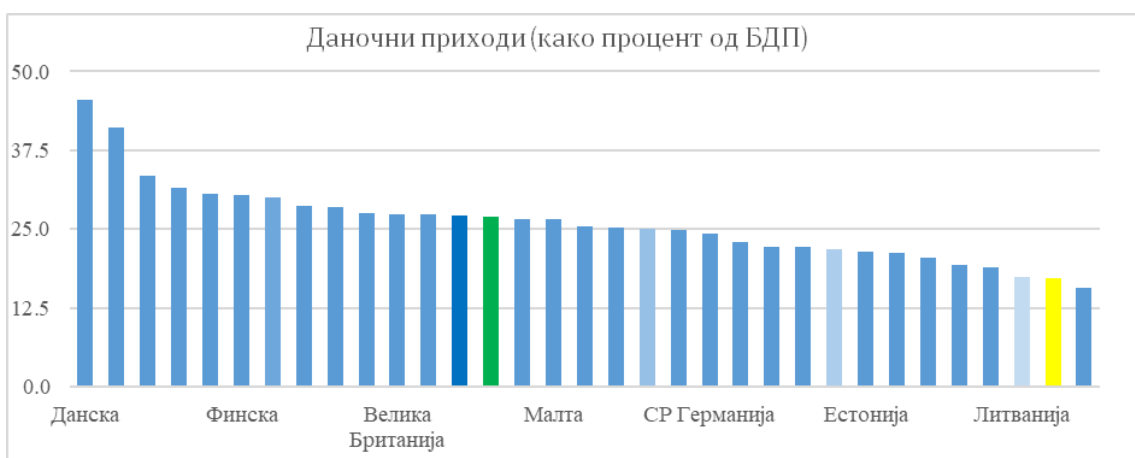
Дополнително, согласно наодот на ДЗР во Конечниот извештај од ревизија на успешност “Задолжување на субјектите од јавниот сектор, степен на искористеност на кредитите и заемите и платени и створени трошоци “ се утврдени значително зголемени трошоци по основ на провизија за неискористени средства од заеми за инфраструктурни проекти.

Министерството за финансии укажува на потребата техничката реализација на проектите финансирани со заеми да биде со побрза динамика, односно сите технички предуслови за реализација на овие проекти да бидат завршени пред склучување на договорот за заем, со што би се намалиле застоите во реализација на проектите, а со тоа овие провизии би биле доведени на минимум.

Доколку се утврди дека за одредени проекти се плаќаат високи износи на вакви провизии, Министерството за финансии го задржува правото да ги намали за 50% средствата од Буџетот на РСМ и буџетскиот корисник од сопствениот буџет да ја финансира задоцнетата камата, а кои се наменети за правниот ентитет поради чија вина настанало доцнењето на проектот, а тоа довело до високи износи на провизии за неповлечени средства.

А. 2. ПРИХОДНА СТРАНА НА ЦЕНТРАЛЕН БУЏЕТ

Вкупните приходи во Буџетот на Република Северна Македонија во периодот од 2015-2020 година просечно изнесуваа 28,8% од БДП и се меѓу најниските во Европа (2021: 30,2%). Приходите во буџетот на државата се состојат од: даноци, придонеси, царински давачки, акцизи, такси, приходи од јавни претпријатија и институции, заеми и донации. Даноците и придонесите просечно учествуваат со 88,9% во вкупните буџетски приходи (2021: 89,8%), а додека пак само даночните приходи учествуваат со 57,5% во вкупните приходи (2021: 57,5%). Даночните приходи и придонеси како процент од БДП просечно изнесуваат 25,7% во однос на БДП (2021: 27,1%), а само даночните приходи изнесуваат 16,6% од БДП (2021: 17,4%).

A.2.1 Политика на оптимизација на даночниот систем

Оптимизацијата на даночниот систем има за цел унапредување на неговата ефикасност и ефективност во насока на обезбедување поголема наплата на даночните приходи, и со тоа зајакнување на приходната страна на буџетот.

За постигнување на оваа цел потребно е да бидат преземени низа мерки и активности за унапредување на постојната даночна регулатива во насока на консолидирање и проширување на даночната основа кај директните и индиректните даноци и кај акцизите, намалување на даночната евазија и даночната арбитража, и зголемување на даночната транспарентност. Паралелно на овие процеси, неопходно е понатамошно зајакнување на капацитетите на даночната и на царинската администрација преку модернизација и автоматизација на работните процеси, унапредување на институционалната координација, и други мерки кои на среден и долг рок ќе придонесат за оптимално искористување на даночната политика за поддршка на забрзан, инклузивен и одржлив раст и развој на реалната економија.

Дополнително, со спроведување на кредибилни политики кои се базирани на темелни анализи и компарација со најдобрите даночни практики во земјите-членки на ЕУ и земјите од Западниот Балкан, Министерството за финансии ќе ја гарантира правната сигурност како еден од клучните столбови за одржување на добра бизнис клима и поддршка на забрзан раст во стопанството.

ЦЕЛ: Главна цел на мерките кои се однесуваат на оптимизација на даночниот систем е да се обезбеди праведен, ефикасен, транспарентен, неутрален и современ даночен систем кој ќе се темели на современи дигитални технологии и иновации во оданочувањето, во функција на постигнување на забрзан, инклузивен и одржлив економски раст.

Конкретно, оваа цел може да се реализира преку поширок сет на мерки кои се опишани во продолжение.

• Консолидирање на даночна основа

Даночната основа на трите главни даноци во Република Северна Македонија се намалува преку примената на даночни олеснувања и утврдени нормирани трошоци (кај данокот на личен доход); преку ослободување од оданочување на одредени деловни субјекти и даночни олеснувања за одредени видови на расходи (кај данокот на добивка), додека кај ДДВ преку примена на повластени стапки на ДДВ за одредени добра и услуги. Овие даночни олеснувања и ослободувања или т.н. даночни расходи значително влијаат на стеснување на даночната основа и преку тоа на намалување на даночните приходи.

Во текот на 2022 година, спроведена е анализа на постојните даночни олеснувања и ослободувања со цел утврдување на нивната оправданост и целисходност согласно состојбите во националната економија и потребата за консолидирање и проширување на даночната основа, а во насока на утврдување на најефективниот начин за зголемување на даночните приходи и нивното учество во БДП, и тоа:

- даночните олеснувања пропишани со постојниот Закон за данокот на личен доход се предмет на анализа со цел да се согледаат ефектите од нивната имплементација,

како и нивната целисходност и да се креираат даночни политики преку кои ќе се прошири даночната основа и ќе се зголеми ефективната на овој вид на данок.

- иако номиналната стапка на данокот на добивка во Република Северна Македонија е 10%, ефективната стапка е пониска заради постојните даночни олеснувања и ослободувања што значително ја намалуваат даночната основа. Од тие причини, спроведена е проценка на фискалните импликации на сите даночни ослободувања и олеснувања уредени со постојниот Закон за данокот на добивка, како и опфатот на непризнаени расходи со цел елиминирање на непродуктивните даночни олеснувања и со тоа проширување на даночната основа.

- повластените стапки на ДДВ во Република Северна Македонија се предмет на дополнителна анализа со цел намалување на опсегот на добра и услуги врз кои истите се применуваат, како и во насока на нивно понатамошно усогласување со најновите измени и дополнувања на Директивите на ЕУ за ДДВ.

Предлог мерки за консолидирање на даночната основа:

- Примена на резултатите од анализата на даночните олеснувања и ослободувања кај данокот на личен доход и данокот на добивка, односно укинување на непродуктивните даночни расходи и/или оние кои веќе ја имаат постигнато целта за која биле донесени
- Примена на резултатите од анализата на листата со повластени стапки за данок на додадена вредност и нејзино ажурирање согласно легислативата на ЕУ и тековните економски и социјални состојби во земјата
- Понатамошни активности за проширување на даночната основа преку зголемување на бројот на даночни обврзници и извори на приход во системот на оданочување

Со укинување на непродуктивните даночни расходи, односно оние за кои не постои економска оправданост за понатамошна примена, како и поради очекуваната зголемена економска активност на среден рок, се очекува даночните приходи значително да го зголемат своето учество во БДП и да се приближат до оние во земјите-членки на ЕУ и во Регионот.

• *Намалување на даночната евазија*

Затајувањето данок (даночна евазија) доведува до значителна загуба на даночните приходи како и создавање на нелојална конкуренција помеѓу даночните обврзници. Даночната евазија се ефектуира преку нерегистрирање на прометот, но и преку незаконска исплата на трудот, што има негативни импликации врз прибирањето на буџетските приходи.

Оттука, за да се постигне намалување на даночната евазија потребно е да се преземат низа на активности насочени кон адресирање на причините за постоење

на евазијата, како и зајакнување на капацитетите на институциите кои се директно надлежни за справување со оваа негативна појава.

Предлог мерки за намалување на даночната евазија:

- Намалување на употребата на готовината (кеш)
- Проширување на опфатот на фискализацијата
- Подобрување на механизмите за поврат на ДДВ на граѓаните
- Подобра меѓуинституционална соработка со цел навремено утврдување и спречување на сивата економија
- Јасни даночни правила со цел создавање на поголема правна сигурност.

Употребата на готовината во прометот на добра и услуги и исплатата на плата и разни надоместоци на плата, креира можности за затајување данок. Оптималниот износ на готовина која може да се употребува во платниот промет ќе биде предмет на дополнителна анализа во соработка со Наронста Банка и останати надлежни институции, паралелно со разгледување на мерки за поттикнување на употребата на средства за безготовинско плаќање.

Неиздавањето фискални сметки односно не регистрирањето на прометот доведува до намалување на даночните приходи и е извор на сивата економија. Со цел да се зголеми издавањето на фискални сметки потребно е засилување на динамиката и опфатот на инспекциските контроли од страна на Управата за јавни приходи. Дополнително, ќе се разгледа можноста за развивање на софтверска алатка за прецизно следење на прометот уплатен во реално време, како и можноста за вклучување и поврзување на е-трговците во системот на УЈП. Целта е спроведување на засилен мониторинг и со тоа идентификување на поголеми отстапувања во регистрираниот промет и обезбедување на поефикасен начин на контрола.

Воедно, една од активните мерки за зголемување на фискализацијата и со тоа подобрување на наплатата на ДДВ е донесувањето на Законот за поврат на ДДВ за физичките лица и воведување на мобилната апликација „МојДДВ“ преку која се врши поврат на дел од платениот ДДВ содржан во фискалните сметки кои се регистрирани во апликацијата.

Даночните органи се посветени на воведување на што посеопфатна дигитализација на даночните процеси, со тоа што еден од главните приорити е креирање на функционална платформа за издавање на фактура во електронски формат т.н. е-фактура. Е-фактурата треба да овозможи следење на прометот во реално време и значително намалување на даночните злоупотреби и олеснување на даночните контроли.

Современиот механизам за автоматизиран поврат на данокот на додадена вредност треба да овозможи значително намалување на просечниот период на поврат на

данокот на даночните обврзници со што ќе влијае позитивно на нивната ликвидносна позиција.

- ***Намалување на заостанатите даночни и царински долгови***

Со цел забрзана наплата од даночни и царински должници и со тоа намалување на заостанатите долгови, потребни се зајакнати активности за примена на мерките за нивна наплата утврдени во Законот за даночна постапка, континуирано унапредување на законската регулатива за обезбедување на поефикасни постапки на присилна наплата на даночните и царинските долгови, како и понатамошна автоматизација на процесите на евиденција и известување за даночните долгови.

За забрзана наплата на побарувањата од даночните должници, Управата за Јавни Приходи е во фаза на развој на ефективен систем за управување со даночните долгови и современ систем на даночно сметководство со автоматизирани процеси за евидентирање во даночната евиденција.

Како дел од ефективниот систем за управување со даночните долгови и автоматизација на даночната евиденција, до крајот на 2023 година во Управата за Јавни Приходи треба да биде ставен во функција новиот современ систем на даночно сметководство, каде во реално време би биле прикажани сите обврски и побарувања на даночните обврзници, со што ќе се обезбеди навремена и точна евиденција и наплата на даночните приходи.

Со цел ажурно управување со даночните долгови, ефикасно следење на старосната структура, како и преземање на активности за нивна забрзана наплата, планирано е развивање на посебен софтвер кој ќе овозможи стекнување на целосен увид во доспеаноста на долгот по рочност и генерирање на автоматизирани извештаи (т.е. одвојување на реалниот од ненаплатливиот долг).

За забрзана наплата на даночните долгови на даночните обврзници, потребни се засилени активности за воспоставување на нов интегриран ИТ систем кој ќе овозможи: интеграција на системската евиденција по даночен обврзник; внесување на задолженијата и уплатите за сите видови даночни обврски во системската даночна евиденција; целосна автоматизација на активностите за спроведување на сите мерки предвидени со Законот за даночна постапка за наплата на даночните долгови (мерки кои вклучуваат административно постапување во Управата за Јавни Приходи или водење на даночна постапка, опоменување на даночните должници и отпочнување на постапки за присилна наплата), како и следење на случаи и автоматско генерирање на извештаи за преземените мерки за наплата, во реално време.

Предлог мерки за намалување на заостанатите даночни долгови:

- Зајакнати активности за примена на мерките од Законот за даночна постапка за наплата на даночните и царинските долгови и континуирано унапредување на регулативата во насока на обезбедување на поефикасни постапки на присилна наплата на даночни и царински долгови
- Развој на ефективен систем за управување со даночните долгови и современ систем на даночно сметководство со автоматизирани процеси за евидентирање во даночната евиденција
- Развивање на софтвер кој ќе овозможи добивање на целосен увид во доспеаноста на долгот по рочност и генерирање на автоматизирани извештаи
- Засилени активности за воспоставување на нов интегриран ИТ систем кој ќе овозможи: интеграција на системската евиденција по даночен обврзник; внесување на задолженијата и уплатите за сите видови даночни обврски во системската даночна евиденција; целосна автоматизација на активностите за спроведување на сите мерки предвидени со Законот за даночна постапка за наплата на даночните долгови, како и следење на случаи и автоматско генерирање на извештаи за преземените мерки за наплата, во реално време

• ***Зајакнување на капацитетите на даночната и царинската администрација***

Преку поддршка на развојот на институциите, зајакнување на нивните капацитети, профилирање на компетентен кадар и зголемување на ефикасноста на инспекциските служби се креираат услови за подобрување на наплатата на приходите.

Развојот на човечкиот потенцијал на Управата за јавни приходи и Царинската Управа, преку понатамошно зголемување на бројот на инспектори и континуирано вложување во обуки за унапредување на знаењата и вештините на вработените во овие институции, претставува еден од клучните фактори за унапредување на ефикасноста и ефективноста во наплатата на јавните приходи.

Преку воведување на нов интегриран информатички систем во Управата за јавни приходи во кој се вклучени сите деловни процеси и кој овозможува евидентирање на податоците согласно националните регулативи и стандарди, ќе се придонесе за добивање на квалитетни услуги за сите корисници и со тоа поголема ефикасност во работењето на даночните службеници и подобрена наплата на даночните приходи и социјалните придонеси.

За ефикасно спроведување на законските прописи од страна на даночната администрација по однос на оданочувањето со данокот на доход за остварени капитални добивки од хартии од вредност и од удели во инвестициски фондови, во план е воспоставување на електронски поврзан систем кој ќе ги вклучува Македонската берза, Комисијата за хартии од вредност и Централниот депозитар за хартии од вредност.

Предлог мерки за зајакнување на капацитетите на институциите за прибирање на јавните приходи:

- развој на човечките ресурси преку зголемување на бројот на инспектори и вложување во стручните компетенции на вработените во даночната и царинската администрација
- воведување на нов интегриран информатички систем во Управата за јавни приходи во кој се вклучени сите деловни процеси
- Изградба на електронски поврзан систем кој ќе ги вклучува Македонската берза, Комисијата за хартии од вредност и Централниот депозитар за хартии од вредност за ефикасно спроведување на нови законски прописи

● ***Акцизната политика и оданочувањето на моторните возила***

Обезбедување на поголема ефикасност и ефективност на системот за наплата на акцизите е приоритет, во насока на континуирано зголемување на наплатата на приходите од овој инструмент. Истото ќе се постигне преку зајакната ефикасност на контролите и други активности поврзани со сузбивање на незаконски дејствија, интензивирање на тесната соработка со националните и меѓународните партнери, како и преку континуирано инвестирање во човечки капитал, унапредување на примената на информатичките технологии во оперативните процеси на Царинската Управа, унапредување на работните процеси, засилена институционална координација, како и подобра соработка на меѓународно ниво.

Значително подобрување на услугите кон економските оператори, намалување на трошоците и поедноставување на акцизните постапки, се со цел обезбедување на едноставни и предвидливи процедури.

Преку вклучување на деловната заедница и консултација со сите засегнати страни при изготвување на прописите, градење силни меѓународни односи, односно унапредување на меѓународната соработка за размена на информации, активно учество во меѓународни проекти, состаноци, работилници, како и примена на најдобрите практики и обуки, се вложува во понатамошно зајанување на транспарентноста во процесот на усвојување на

регулативата во акцизната област, како и ефикасност во нивната имплементација.

Согласно донесената Стратегија за реформа во даночниот систем (2021-2025), еден од приоритетите претставува воведување на зелено оданочување, на кој план ќе се спроведе темелна анализа на Уредбата за начинот на пресметка на данокот на моторни возила и на износите за пресметка на данокот на моторни возила, со цел да се разгледа можноста за евентуално понатамошно зголемување на вредноста на коефициентот за оданочување по CO₂.

Предлог мерки од аспект на акцизната политика и оданочувањето на моторните возила:

- Воспоставување на систем за track&trace за тутунските производи;
- Воведување на посебен систем за маркирање на горивата;
- Анализа за измена на Уредбата за начинот на пресметка на данокот на моторни возила и на износите за пресметка на данокот на моторни возила;
- Развој на политики, системи, постапки и инструменти за ефикасна контрола и наплата на акцизите преку усогласување, унапредување и примена на регулативата согласно најдобрите национални и европски практики;
- Понатамошен развој и унапредување на бесхартиениот систем за управување со акцизните документи, а со цел забрзување и поедноставување на акцизните постапки и зголемување на надзорот и контролата на акцизните добра;
- Зголемување на ефикасноста на акцизните контроли преку воведување на таргетирани контроли на високоризични акцизни добра, и
- Интензивирање на соработката со деловната заедница, развој на соработката со релевантните агенции во земјите на ЕУ и меѓународните институции.

A.2.2 Политика на намалување на неформалната економија

Сивата економија, која подразбира вршење на економски активности кои не се регистрирани и не се пријавени за даночни цели, односно непријавено производство и нерегистрираната размена на стоки и услуги, доведува до неплаќање на даноци и придонеси за социјално осигурување и со тоа нелојална пазарна конкуренција. Таа ја поткопува конкурентноста на фирмите и поединците кои редовно плаќаат данок, и претставува неправична и незаконска “предност” на оние кои не ги исполнуваат законските даночни обврски.

Сивата економија влијае штетно на буџетот и наплатата на даночните приходи, го нарушува интегритетот на даночниот систем, а со тоа ги скратува средствата за инвестиции во подобро и поквалитетно здравство, образование и во останати јавни услуги за сите граѓани.

ЦЕЛ: Целта на мерките поврзани со намалувањето на сивата економија е воспоставување на фер и ловајна конкуренција помеѓу сите пазарни субјекти, што ќе резултира со зголемени буџетски приходи, зајакната конкурентност и економски развој.

Предложените мерки за намалување на неформална економија во продолжение се однесуваат на модернизација на одредени процеси, вклучително и во областа е-трговија која зема се поголем замав и креира нелојална конкуренција на малите и средни претпријатија кои како најбројни субјекти во стопанството се главен двигател на економскиот развој.

- ***Поефикасно детектирање на сивата економија и воведување на стимулативни мерки за преминување во неформална економија***

Со реализирање на горенаведените мерки се очекува да се подобри механизмот на детектирање на сивата економија, да се идентификуваат дејности во кои сивата економија е најмногу застапена, како и бројот на неформално вработени лица во одделните дејности. Дополнително, на намалување на сивата економија ќе се влијае со стимулативни мерки за поттикнување на формализацијата на деловните активности преку пружање на стручна советодавна поддршка за регистрација на микро и малите компании, како и преку понатамошно олеснување на административните процедури кои создаваат значителен и непотребен административен товар при регистрација на бизнисите, и намалување на трошоците за формализација.

Дополнително, а врз основа на темелни анализи, ќе се утврди потенцијалот и потребата од предвидување на дополнителни стимулативни мерки од страна на инволвираните институции, во насока на намалување на сивата економија. Со цел зајакнување на борбата против сивата економија, се планира воспоставување на систем за track&trace за тутунските производи, со кој во основа се овозможува меѓународно следење на ланецот на трговијата и движењето на цигарите на пазарот во светот и за размена на податоците со земјите кои го ратификувале Протоколот за елиминирање на нелегалната трговија со тутунски добра и кои го воспоставиле овој систем.

-

Предлог мерки за подобро детектирање на сивата економија и стимулирање на формализацијата на деловните активности:

- Изградба на капацитети на институционално ниво за развој на индикатори за мерење и следење на сивата економија, обука на вработени за мерење и следење на сива економија и објавување на годишни извештаи за обемот и карактеристиките на сива економија.
- Компаративно следење на сивата економија во земјите од регионот и од ЕУ;
- Анализа на секторите/дејностите во кои сивата економија е најмногу застапена
- Воспоставување на систем за track&trace за тутунските производи
- Дизајнирање на стимулативни мерки за формализација на сивата економија во идентификуваните сектори
- Олеснување на административните процедури и намалување на трошоците за формализација на микро и малите компании.
- Воспоставување на канцеларии за правно и економско советување за регистрирање на мали компании и за отпочнување на бизнис
- Анализа на можностите од воведување на систем за субвенции/даночни олеснувања за домаќинствата кои ангажираат регистрирани работници за давање услуги за поправка и реновирање на домот, хигиеничарки и сл.
- Дизајнирање на електронска платформа за ангажирање на регистрирани

Ефикасни инспекциски служби и ефикасен систем за изрекување на казни

Понатамошно и континуирано унапредување на постојните и ангажирање на нови кадровски и материјални капацитети во инспекциските служби, како и подобрена координација и меѓуинституционална соработка, се еден од клучните фактори на влијание за намалување на сивата економија.

Имајќи во предвид дека процентот на даночни и царински инспектори во однос на вкупните вработени во даночната администрација и царинската управа е значително помал во однос на развиените земји, се превземаат чекори во насока, на краток и среден рок, истиот да го достигне минималното ниво од 20% од вкупниот број на вработени во двете институции. Дополнително, а земајќи го во предвид се поголемото учество на е-трговијата во економските текови што го зголемува потенцијалот за даночни злоупотреби, инспекциските служби ќе бидат предмет на дополнителни специјализирани обуки со цел следење и примена на најсовремените даночни практики. Исто така, потребно е да се изготви листа на санкции

поврзани со неформални активности, паралелно со преиспитување и зајакнување на постоечките сакции со цел поефикасна борба против сивата економија.

Предлог мерки за ефикасни инспекциски служби :

- Зголемување на бројот на инспектори
- Детектирање на регионите во кои сивата економија е најзастапена и зајакнување на инспекцискиот капацитет во овие региони
- Дизајнирање на модернизирани програми за обучување на нови инспектори и спроведување на обуки, вклучително и за е-трговија
- воспоставување на пилот платформа за поврзување на инспекторатите од пооделните инспекциски служби и нивна обука за ефективно користење на истата
- Обуки на царинските и даночните инспектори за принципите и методите на царинско вреднување и меѓународни финансиски текови, како и засебни обуки за трансферните цени
- Креирање на листа на санкции поврзани со неформални активности (неформални вработувања, нерегистрирана дејност и др.), како и преиспитување на постоечките санкции кои се применуваат кај поединци кои што продолжуваат со поведење кое генерира сива економија

- ***Јакнење на свеста за негативните импликации од сивата економија и јакнење на даночен морал***

Со цел зајакнување на даночниот морал и и подигање на свеста за штетните последици од сивата економија на различни нивоа на врз работниците кои се дел од истата како и за економијата во целина, планирани се активности за реализација на јавна кампања за зголемување на свеста кај граѓаните за сивата економија, како и за последиците врз работната сила од непријавеното и делумно пријавено работење (влијанието врз износот на пензија во иднина и сл.), и за потрошувачите од губење на заштитата која им ја гарантира Законот за заштита на потрошувачите во случаите кога немаат потврда за набавената стока или услуга.

Предлог мерки за јакнење на свеста за сивата економија и јакнење на даночниот морал:

- Дизајнирање и спроведување на кампања со едукативни видео содржини и промотивни активности за зајакнување на даночниот морал
- Дизајнирање и спроведување на кампања за подигнување на свеста кај вработените лица за штетните последици од непријавеното и/или делумно пријавено работење
- Дизајнирање и спроведување на кампања за подигнување на свеста на потрошувачите за штетните последици од купување на производи и услуги од компании и/или лица кои се дел од неформалниот сектор
- Воведување на заеднички билтен (УЈП, ДИТ, ДПИ, ЦУ, ИС...) во кој ќе се објавува учинотот од борбата за спречување на сивата економија во сите региони на државата
- Редовно ажурирање за воспоставената платформа за борба против сивата економија, со преземените активности за јакнење на свеста од негативните импликации од сивата економија и јакнењето на даночниот морал.

• ***Адресирање на сивата економија во е-трговија и мерки на Царинска управа за борбата против сивата економија***

Горенаведените мерки се во насока на обезбедување евиденција на пазарните субјекти во е-трговијата и со тоа поедноставена идентификација на нерегистрираните субјекти, со цел забрана и блокирање на детектирани профили на нерегистрирани субјекти на социјални мрежи преку АЕК.

Врз основа на темелна анализа, ќе се идентификуваат потребите и можностите за измена на Законот за забрана на вршење на нерегистрирана дејност, како и потребата за пропишување на регулатива според која сите македонски електронски сервиси кои нудат отворање на електронски продавници на нивните домени, при регистрацијата на продавниците задолжително да се доставува даночен број на субјектот кој ја отвора продавницата.

Зајакнат надзор врз примената на одредбите од Законот за забрана за вршење на нерегистрирана дејност, меѓудругото и преку зајакнување на инспекциските служби во рамките на Царинската управа, се во насока на ефикасни резултати во борбата против сивата економија и зголемување на даночните приходи.

• Унапредување на законската регулатива

Предлог мерки за унапредување на законската регулатива :

- Воведување на ефикасни законски решенија во борбата против сивата економија согласно најдобрите европски практики, и согласно постојните пазарни движења и состојби, особено во ранливите сектори кои најмногу се подложни на сива економија
- Зајакнување на домашната и меѓународната соработка за платформите за работа и размена на стоки и услуги
- Потпишување и спроведување на релевантните меѓународни инструменти за автоматска размена на информации и обврски за известување

Со реализација на горенаведените мерки ќе се зајакне законската регулатива во насока на борбата против сивата економија, преку воведување на ефикасни законски решенија и ревидирање на постојните законски одредби кои за крајна цел ќе имаат намалување на бројот на нерегистрирани субјекти.

А.3 ФИНАНСИРАЊЕ

Финансирањето на планираниот дефицит, како и отплатите на долгот се обезбедуваат преку задолжување од странски и домашни извори во форма на заеми и на издавање на државни хартии од вредност.

Задолжувањето на странските пазари се реализира преку издавање на еврообврзници на меѓународниот пазар на капитал и преку повлекување на средства од поволни кредити од меѓународните финансиски институции со кредитни линии наменети за финансирање на одделни проекти.

Задолжувањето на домашниот пазар се реализира преку континуирано издавање на државни хартии од вредност, со што се обезбедува дополнително финансирање под поволни услови, користејќи ги ниските каматни стапки. Целта на Министерството за финансии е развој на домашниот финансиски пазар преку редовна застапеност на државните записи и државните обврзници на примарните аукции со рочности на краток, среден и подолг рок во зависност од состојбите на пазарот. Државните хартии од вредност се издаваат во домашна валута и со девизна (евро) клаузула. Исто така, како домашен инструмент за финансирање на буџетскиот дефицит може да се користи и домашен заем од комерцијалните банки.

За поефикасен развој на финансиските пазари, со крајна цел унапредување на пазарот на државни хартии од вредност, Министерството за финансии планира воведување на нови финансиски инструменти:

Развојни обврзници коишто ќе бидат индексирани за стапката на инфлација, со што ќе се поттикне финансирањето на развојните проекти во земјата, а со тоа ќе се овозможи раздвигување на финансиските пазари во Република Северна

Македонија. Овој тип на финансиски инструмент ќе биде првично наменет за населението односно физичките лица, со можност да биде достапен и за банките, пензиските фондови и останатите учесници на финансискиот пазар.

Зелените обврзници ќе бидат воведени за поттикнување и поддршка на проекти за унапредување и заштита на животната средина. Истите ќе се користат за финансирање на инвестициски проекти, зелен развој и реализација на проекти наменети за унапредување и заштита на животната средина и енергетска ефикасност. Воведувањето на овој инструмент, на среден рок ќе помогне во развојот на финансискиот пазар.

Проектните обврзници ќе претставуваат алтернативен начин за финансирање на проекти поврзани со инфраструктура. Проектните обврзници ќе нудат можност институционалните инвеститори да учествуваат во инфраструктурни проекти преку котирање хартии од вредност кои можат да се тргуваат и кои можат да понудат супериорни приноси прилагодени на ризикот.

Со измените и дополнувањата на Законот за финансирање на единиците за локална самоуправа, како инструменти за надминување на финансиската нестабилност се предвидуваат Структурни обврзници, условни кредити, како и издавање на општински обврзници.

План за финансирање на забрзан раст

Планот за финансирање на економското закрепнување и забрзување на растот 2022-2026 е општа рамка која ги зема предвид сите елементи што можат да придонесат за потенцијал за раст на среднорочна основа. Тој има за цел да го финансира закрепнувањето на економијата погодена од КОВИД-19 и да поддржи забрзан и одржлив раст со одржување на фискалната стабилност преку мобилизирање капитал од приватниот сектор, како дополнување на средствата од буџетот и позајмиците.

Првичниот план има за цел да има клучна улога во зајакнување на работните места и раст во економијата на Северна Македонија. Крајните цели се трикратни:

- Зголемување на инвестициите - поефикасно искористување на јавно финансираната инвестиција во износ од 4 милијарди евра во следните пет години преку мобилизирање дополнителни инвестиции од приватниот сектор.
- Забрзување на растот - двојно зголемување на стапките на среднорочен економски раст до 5% годишен раст
- Да се обезбеди фискална консолидација - да се намали јавниот долг под 60% од БДП на земјата на среден рок.

Со планот се предлагаа иновативни начини за финансирање на инвестициите, користење на сите расположливи средства понудени од официјалните кредитори и користење на сите можности за мобилизација на приватни инвестиции. Овој план ги консолидира сите постојни и нови планови, иницијативи и доделени средства на Владата на Северна Македонија и меѓународните развојни партнери за периодот 2021-2026 година.

Планот има за цел подобрување на опкружувањето што овозможува, развивање регулаторни услови, градење капацитети, воведување стандарди и намалување на ризиците. Рамката претставува алтернативни извори на финансирање со цел да се обезбеди поголема поддршка на приватниот сектор, иновации и зајакнување на конкурентноста во Северна Македонија. Фокусот, покрај буџетот (и приходи и позајмици), е ставен на следниве видови инструменти: грантови, акции, заеми, концесии, јавно-приватни партнерства итн.

Потенцијални инвеститори кои ќе финансираат во различни форми се државните и државните институции-министерства како инвеститори преку државниот буџет; меѓународни институции преку различни видови фондови - на пример Европски инвестициски фонд, Фонд за иновации и технолошки развој; институционални инвеститори; бизнис ангели, поширока јавност (граѓани и дијаспора), комерцијални банки и други.

Меѓу другото, овие извори ќе го збогатат пристапот до финансии за малите, средните и големите претпријатија (МСП) за да го поттикнат нивниот раст и развој. Фокусот ќе биде ставен на приоритетните области и потенцијалните области за раст. Намерата е да се развие нивната конкурентна позиција преку дигитализација, развој на човечки ресурси, иновации и технологија, социјална кохезија, итн.

Со планот предвидени се различни инструменти кои ќе обезбедат финансирање на проекти, како што се: Гарантна шема, Фонд за енергетска ефикасност, Фонд за локален и регионален развој, Фонд за развој, Хибридна зелена и дигитална економија МСМЕ фонд, Хибриден стратешки зелен инвестициски фонд, Фонд на фондови, ризичен капитал средства, Crowdfunding итн. Дел од инструментите се веќе воспоставени, како на пример Гарантната шема во рамки на Развојната банка преку која државата нуди дополнителна можност за полесен пристап до финансиски средства со преземање на дел од кредитниот ризик заедно со комерцијалните банки.

Во рамки на Развојната банка воспоставен е и Фондот за развој кој со поволни кредитни производи ќе ги поддржува компаниите ориентирани кон извоз во областа на истражувањето и развојот, со цел да го поттикнат извозот, технолошкиот развој и воведувањето нови производи. Дополнително, механизмот за функционирање на Хибридниот стратешки зелен инвестициски фонд е ставен во функција, со цел поддршка на инвестиции во пректи согласно Европскиот зелен договор.

Забрзувањето на растот - силно поддржано од Планот за финансирање на забрзан растот - се очекува да донесе значителни придобивки за економијата на среден рок.

Предлог мерки за финансирање :

- Буџетските корисници кои имаат сопствени извори на финансирање се задолжуваат тековното работење првенствено да ги финансираат од сопствени средства, а потоа да пристапат кон користење на буџетски средства
- Нови извори за финансирање преку воведување на нови должнички инструменти:
 - Развојни обврзници кои ќе бидат индексирани за стапката на инфлација во земјата со коишто ќе се поттикне финансирањето на развојните проекти во земјата
 - Зелени обврзници кои ќе бидат се наменети за поттикнување и поддршка на проекти за унапредување и заштита на животната средина
 - Проектни обврзници кои ќе отворат можност за алтернативен начин за финансирање на долгови како извор на финансирање за проекти поврзани со инфраструктура.

Б. СОЦИЈАЛНИ ФОНДОВИ

Фонд за пензиско осигурување на РСМ

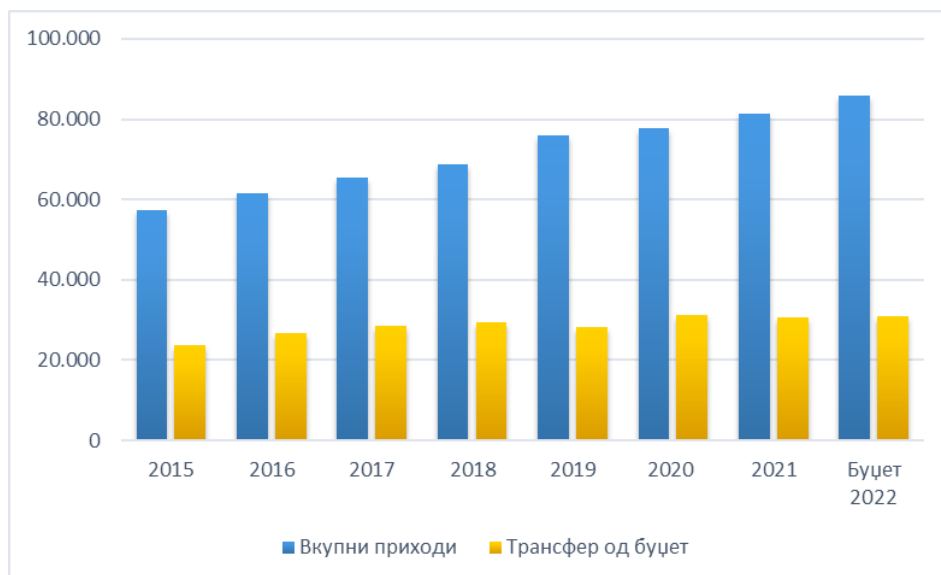
Тековна состојба

Со Законот за пензиското и инвалидското осигурување се уредува задолжителното пензиско осигурување на работниците во работен однос и на физичките лица кои вршат дејност, основите на капитално финансирано пензиско осигурување, како и посебните услови под кои одделни категории на осигуреници ги остваруваат правата од пензиското и инвалидското осигурување. Фондот за пензиско и инвалидско осигурување освен што остварува сопствени приходи со кои го финансира своето работење, поради недостигот на средства за финансирање на расходите секоја година прима трансфер од централниот буџет.

во мил.денари

Фонд за пензиско и инвалидско осигурување								
ПИОМ	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Буџет 2022
Вкупни приходи	57.231	61.675	65.327	68.840	75.884	77.861	81.508	85.940
Придонеси од плати	30.969	32.483	34.264	36.580	40.382	43.372	47.475	51.501
Трансфер од буџет	23.837	26.608	28.461	29.398	28.103	31.149	30.580	30.812
Други приходи	2.425	2.584	2.602	2.862	7.399	3.340	3.453	3.627
Процент на учество на трансфериод буџет во вкупен приход	42	43	44	43	37	40	38	36
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Буџет 2022
Расходи	56.784	61.489	65.156	68.548	73.121	77.392	80.146	87.598
Пензии	45.565	48.248	51.822	54.232	56.320	60.215	62.290	67.665
Транзициони расходи до приватни фондови	4.720	6.374	6.262	7.011	8.859	8.789	9.233	10.559
Други расходи	6.499	6.867	7.072	7.305	7.942	8.388	8.623	9.374
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Корисници на пензии	301.728	307.610	312.398	317.278	324.039	326.295	327.535	329.905
Просечна пензија	13.095	13.754	13.954	14.445	14.602	15.483	15.876	16.348

Од табеларниот преглед се забележува трендот на пораст на приходите на Фондот, при што најголемо учество во структурата на приходите имаат приходите од придонеси од плати (во 2022 година учествуваат со 59,9% во вкупните приходи, приходите од Централниот буџет учествуваат со 36%). Исто така, може да се забележи и номинален пораст на трансферот од централниот буџет, па така во 2022 година тој изнесува 30,8 милијарди денари.

Во однос на расходите, со текот на годините растат, при што достигнуваат до проектирани 87,6 милијарди денари во 2022 година. Најголемо учество имаат

исплатените пензии се во 2021 година изнесуваат 62,2 милијарди денари, а кон вториот столб транзициони трошоци изнесуваат 9,2 милијарди денари.

Во структурата на расходите во 2022 година, 77% опфаќаат расходите за исплата на пензии, 12% на плаќањата за вториот пензиски столб, а сите останати расходи учествуваат со 11%.

Во 2022 година бројот на корисници на пензија изнесува 329.905 лица и е поголем за 2.370 лица во однос на 2021 година, додека бројот на пензионери расте од 301.728 лица во 2015 година на 329.905 лица во 2022 година.

Со измените на Законот за пензиското и инвалидското осигурување од 2022 година, се врши промена на начинот на усогласување на пензиите, односно се уредува усогласувањето на старосната пензија според движењето на индексот на трошоците на животот во висина од 50% и порастот на просечно исплатената плата на сите вработени во Република Северна Македонија во висина од 50%. Пензијата се усогласува на 1 март и на 1 септември секоја година според процентот кој се добива како збир на порастот на индексот на трошоците на живот во претходното полугодие и процентот на порастот на просечно исплатената плата на сите вработени во Република Северна Македонија во претходното полугодие во однос на полугодието кое му претходи.

Процент на усогласување на пензии

година	2017	2018	2019	2020	2021	2022
01.јан	0,82	1,69	0,7	0	1,2	2,9
01.јул	0,76	1,8	0,4	0,6	1,2	

Просечна пензија во РСМ по години

Година	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Просечна пензија	13.754	13.954	14.445	14.602	15.483	15.876	16.336

Просечната пензија покажува тенденција на пораст од 13.754 денари во 2016 година, до 15.876 денари во 2021 година. Бројот на пензионери во месец декември 2021 година изнесува 328.570 лица.

Во однос на процентот кој се издвојува за плаќање на придонеси за пензиско осигурување може да се забележи намалување со текот на годините, односно од 21.2 % во 2008 година придонесите се намалени на 18.8% во 2020 година.

процент на придонеси	Пензиско и инвалидско осигурување	Задолжително здравствено осигурување	Вработување	Дополнително здравствено осигурување	Вкупно
2008	21.2	9.2	1.6	0.5	32.5
2009	19	7.5	1.4	0.5	28.4
2010-2018	18	7.3	1.2	0.5	27
2019	18.4	7.4	1.2	0.5	27.5
2020	18.8	7.5	1.2	0.5	28

Цел: Подобар животен стандард на пензионерите и обезбедување на одржливост

Предлог мерки за ПИО

- Да се разгледа можноста за зголемување на процентот за придонесот за пензиско осигурување
- Да се разгледа можноста за пораст на старосната граница на пензионирање
- Намалување на трансферот од централниот буџет кон ПИО

Фонд за здравствено осигурување на РСМ

Тековна состојба

Фондот за здравствено осигурување на Македонија е основан со Законот за здравствено осигурување ("Службен весник на РМ" бр.25/2000, 34/2000 и 96/2000) заради спроведување на задолжително здравствено осигурување, како институција која врши дејност од јавен интерес и јавни овластувања утврдени со Законот.

Фондот за здравствено осигурување освен што остварува сопствени приходи (придонеси од плати) со кои го финансира своето работење, поради недостигот на

средства за финансирање на расходите секоја година прима трансфер од централниот буџет.

во мил.денари

Фонд за здравствено осигурување								
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Вкупен приход	24.465	26.067	27.289	29.415	31.579	35.181	35.986	38.785
Приход од придонеси	13.643	14.334	15.025	16.131	17.622	18.763	19.890	22.102
Трансер од буџет	4.203	4.769	5.075	5.761	5.844	7.792	7.383	7.172
Други приходи	6.619	6.964	7.189	7.523	8.113	8.626	8.713	9.511
Процент на учество на трансфери од буџет во вкупен приход	17	18	19	20	19	22	21	18
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Вкупни расходи	24.120	26.031	27.494	29.407	31.277	35.255	35.595	38.785
Здравствена заштита	21.065	22.788	24.045	25.689	27.308	30.818	31.146	33.968
Надоместоци за боледувања	2.582	2.808	2.995	3.258	3.490	3.908	3.905	4.240
Други расходи	473	435	454	460	479	529	544	577

Од табеларниот приказ може да се забележи дека приходите со текот на годините растат при што достигнуваат до 35,9 милијарди денари во 2021 година, односно проектирани 38,8 милијарди денари во 2022 година. Трансферот од централниот буџет има тенденција на намалување во последните години, па така во 2021 година тој изнесува 7,3 милијарди денари, односно проектирани 7,1 милијарди денари во 2022 година.

Најголемо учество во структурата на приходите на Фондот имаат придонеси од плати од здравствено осигурување, трансферите од МТСП за породилни боледувања (почнувајќи од 2012 година, ги надоместува по основ на породилно отсуство) и другите неданочни приходи. Во делот на приходи од придонесите од плата се вклучени и придонесите за невработени лица кои ги плаќа Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија, за корисниците на социјални права што ги плаќа Министерството за труд и социјална политика, за пензионерите што ги плаќа Фондот за пензиското и инвалидското осигурување на Република Северна Македонија и за неосигурените лица што ги плаќа Министерството за здравство.

Расходите со текот на годините растат при што достигнуваат до 35,6 милијарди денари во 2021 година, односно проектирани 38,8 милијарди денари во 2022 година. Расходите за здравствени услуги во 2022 година е 33.968 милијарди денари. Во структурата на расходите во 2022 година 98,6% опфаќаат расходите за здравствена дејност и осигурување, а функционалните расходи на Фондот учествуваат со 1,4%.

Расходи за здравствена дејност и осигурување 2021/2020					(во 000 денари)
Опис	Остварено расходи 2020 година	2021 година			% 2021/2020 година
		Планирано	Остварено	% на остварување во однос на планот	
1	2	3	4	5 (4/3)	6 (4/2)
Здравствени услуги	30.787.155	31.179.000	31.146.612	99,90%	101,17%
Надоместоци	3.906.667	3.800.000	3.904.974	102,76%	99,96%
Вкупно	34.693.822	34.979.000	35.051.587	100,21%	101,03%

Во структурата на вкупните расходи во 2021 година, најголемо учество имаат расходите за плаќање на здравствените услуги на осигурените лица со 87,5% или во вкупен износ од 31.146.612 илјади денари. Овие расходи во однос на годишниот план се остварени со 99,9%, додека споредени со истиот период од 2020 се повеќе остварени за 1,17%.

Капитации

Мерката на Фондот за здравствено осигурување со која се зголеми капитациониот бод за матичните лекари од 50 на 55 денари, а се применува од 1 јули 2016 година, а фискалната импликација во делот на зголемување на капитацијата за матичните лекари е 188 милиони денари годишно (извор ФЗОМ 2016г). Исто така од октомври 2019 година покачувањето на капитацијата изнесува 8 денари по пациент кој се води кај матичниот лекар, гинеколог или стоматолог. Зголемувањето изнесува 15% за лекарите, 20% за стоматолозите.

Трансфер до приватни здравствени установи

Здравствени услуги кои се користат во приватни болници се од областа на:

-Услуги од кардиоваскуларна хирургија

-Услуги од очна хирургија

-Услуги од детска очна хирургија

Износот што ФЗОМ го платил на приватни здравствени установи согласно горенаведените податоци може да се забележи дека истиот расте со тек на годините, па така од 7,3 милијарди денари во 2015 година достигнува до 9,7 милијарди денари во 2020 година.

Износ што ФЗО го платил на приватни здравствени установи

во илјади
денари

Година	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Износ	7,320,064	7,970,805	8,332,457	8,936,680	9,243,771	9,707,448	9.102.390

Јавни здравствени установи

Вкупниот утврден буџет за средства од ФЗО за 2021 година за сите ЈЗУ беше над 24,8 милијарди денари, додека реализацијата изнесуваше 24,1 милијарди денари или процентот на искористеност на овие средства е 97,2%.

Структура во 2021 год			во (000) денари		
Расходи	остварени расходи 2020 година	% на учество (2020)	остварени расходи 2021 година	% на учество (2021)	% 2021/2020
Основни плати и надоместоци	12.230.514	53,73%	12.492.652	51,70%	102,14%
Материјали и ситен инвентар	6.142.697	26,98%	6.664.619	27,58%	108,50%
Комунални услуги, греење, комуникација и транспорт	1.115.152	4,90%	1.066.383	4,41%	95,63%
Останати расходи	3.275.084	14,39%	3.941.567	16,31%	120,35%
Вкупно:	22.763.447	100%	24.165.222	100%	106,16%

Во однос на средствата исплатени за плати на вработените во ЈЗУ, се забележува зголемување од 12,2 во 2020 година на 12,5 милијарди денари во 2021 година. Имено, согласно податоците од Министерството за здравство во споредба со декември 2017 година основната бруто плата на лекарот специјалист е зголемена за повеќе од 50%, на медицинските сестри за 33%, на општите лекари за 29%, а на здравствените соработници за 15%.

Првото покачување на платите во јавното здравство беше во месец септември 2018 година, на 19.123 вработени во јавно-здравствените установи им се зголеми основницата за плата за 5%; во јануари 2019 година, следеше дополнително зголемување на платите на здравствените работници, доктори, медицински сестри, болничари, техничари, 5% за медицинските сестри, 8% на медицинските сестри на Клиниките и 10% за докторите специјалисти; и во септември 2019 година за 5% беше зголемена платата на администрацијата во здравството. Со зголемувањето на платите за февруари 2020 година на лекарите специјалисти за 25%, и на медицинските сестри за 10%, се заокружува циклусот на покачувања на плати во здравството.

Во 2022 година се зголемија платите на здравствените работници за 5 %.

Од табеларниот приказ може да се забележи движењето на бројот на вработени во ЈЗУ и тоа: од 22.181 лица во 2016 година до 20.790 лица во 2021 година.

	Број на вработени во ЈЗУ	Износ на плати во ЈЗУ (во илјади денари)
2016	22.181	8.542.998
2017	19.986	8.793.522
2018	19.338	9.030.918
2019	19.785	10.309.651
2020	20.538	12.122.962
2021	20.790	12.492.652
2022	20.746	13.269.822

Обврски на ЈЗУ

	доспеани	недоспеани	вкупно
2015			3.171.722.000
2016			3.310.318.000
2017			3.232.753.000
2018	2.868.029.129	1.072.962.915	3.940.992.044
2019	2.726.247.074	946.263.748	3.672.510.822
2020	2.756.504.916	1.182.901.088	3.939.406.004
2021	4.186.934.665	1.817.758.965	6.004.693.630
јули 2022	6.302.915.403	1.841.046.491	8.143.961.894

извор ЕСПЕО

Од анализите направени од ФЗОМ структурата на расходи на ЈЗУ за 2021 година е за основни плати 52%, за набавка на материјали 27%, комунални услуги 5% и останати расходи 16%. Во однос на неисплатени обврски (долгови) на ЈЗУ, се забележува тренд на зголемување при што истите изнесуваат 6 милијарди денари во декември 2021 година и истите се зголемни во 2022 година првенствено заради зголемување на електричната енергија.

Цел: Обезбедување на подобар квалитет на здравствените услуги

В. ЕДИНИЦИ НА ЛОКАЛНА САМОУПРАВА

Тековна состојба

Локалната власт се финансира од сопствени извори на приходи и дополнително за пренесените надлежности се финансира и од Централниот буџет и тоа во форма на дотации:

- ДДВ општа дотација - приходите од данокот на додадена вредност согласно последните измени и дополнувања на Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа ќе се обезбедат во висина од 6% од наплатениот данок на додадена вредност остварен во претходната фискална година започнувајќи од 2024 година. Истите ќе се распределуваат во три дела и тоа: основен дел – 4,5% од наплатениот данок на додадена вредност остварен во претходната фискална година, дел за перформанси - 0,75% од наплатениот данок на додадена вредност остварен во претходната фискална година и дел за вооедначување - 0,75% од наплатениот данок на додадена вредност остварен во претходната фискална година. Порастот е постапен така што во 2022 година 5% и во 2023 година-5,5%.

- блок и наменски дотации во областите: образование, детска заштита, домови за стари лица, култура и пожарникарство, наменети за финансирање на плати и материјални трошоци за пренесените надлежности.

Од податоците за реализираните приходи на единиците на локалната самоуправа за периодот од 2015 до 2021 година се констатира тренд на пораст така што од 30,1 милијарди денари во 2015 година, истите се зголемени на 39,97 милијарди денари во 2021 година. Доколку се анализира структурата на приходите се забележува дека најголемо учество во вкупните приходи имаат трансферите од Централната власт (приходи од ДДВ, приходи од данок на личен доход, наменски и блок дотации, капиталните дотации и други трансфери од Централната власт) кои во периодот од 2015 - 2022 година се над 50%, односно се движат од 55% во 2019 година до 64% во 2020 година. Ова укажува на голема зависност на локалната власт од трансферите кои им се доделуваат од Централната власт. Даночните приходи кои во најголем дел се приходи кои локалната власт сама ги администрира учествуваат со околу 24-28% во вкупните приходи, освен во 2020 година кога учеството е намалено на 22% пред се како последица од пандемијата со КОВИД -19.

Во 2022 година вкупните приходи на општините се планирани на околу 46 милијарди денари и истите се **нереално планирани** земајќи го предвид трендот на пораст на приходите во претходните години. Министерството за финансии констатира дека нереалното планирање на буџетите на единиците на локалната самоуправа, односно преоптимистичкото планирање на приходите е една од причините поради кои единиците на локалната самоуправа креираа неизмирени обврски во претходните години. Со најновите измени во Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа приходите на општините ќе може да се планираат со пораст од 10% од просекот на реализираните приходи од последните три години. Во случај кога општината заклучно со третиот квартал реализира 75% од планираниот буџет ќе може дополнително да ги зголеми приходите за уште 20%. Ова правило ќе се применува од 2025 година, а во 2023 година приходите ќе може да се планираат со пораст од 20% и дополнителни 10% по третиот квартал, а во 2024 година ќе биде 15% и дополнителни 15% по третиот квартал.

ПРЕГЛЕД НА ПРИХОДИ И РАСХОДИ НА ЕЛС 2015-2022 ГОДИНА								
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022 план
ВКУПНИ ПРИХОДИ	30,132	31,025	30,845	31,685	37,089	36,455	39,970	46,028
Даночни приходи	7,521	8,128	7,939	8,384	8,935	7,900	11,280	11,949
Неданочни приходи	1,572	1,386	1,316	1,471	1,776	1,009	1,280	2,636
Капитални приходи	2,171	1,929	1,272	1,679	2,293	1,174	1,744	2,290
трансфери и донации	18,363	18,984	19,802	19,877	23,562	25,418	24,978	28,735
Домашно задолжување	495	580	515	274	512	954	688	418
Задолжување во странство	10	18	1	0	11	0	0	0
Продажба на хартии од вредност	0	0	0	0	0	0	0	0
ВКУПНИ РАСХОДИ	29,251	30,314	30,419	30,361	35,983	35,221	39,059	46,028
Плати и надоместоци	14,400	14,640	14,727	15,034	16,134	18,334	18,847	20,196
Резерви и недефинирани расходи	32	32	19	32	51	40	48	105
Стоки и услуги	7,393	7,213	7,043	7,722	9,043	6,895	8,098	11,928
Камати	58	55	46	45	43	32	37	62
Субвенции и трансфери	1,201	1,236	1,578	1,745	2,875	2,834	2,653	3,067
Социјални бенефиции	36	44	39	46	48	48	55	73
Капитални расходи	5,884	6,785	6,635	5,316	7,261	6,526	8,789	10,174
Отплата на главница	247	309	332	421	528	512	532	423

Цел: Подобар квалитет на општински јавни услуги и обезбедување на поквалитетни општински добра преку поефикасно работење на општините и нивна одржливост.

Препораки во делот на сопствени приходи за ЕЛС:

- Зголемување на учеството на сопствените приходи на општините во вкупните приходи, имајќи ги предвид измените во Законот за даноци на имот со кои се предвидува ревизијата на пазарната вредност на недвижниот имот која претставува даночна основа на данокот на имот од страна на општините, општините на град Скопје и Градот Скопје да се врши на секои четири години со цел усогласување со фактичката состојба.
- Стапките на данокот на имот за недвижниот имот кој не се користи од страна на сопственикот или не се издава под закуп подолго од шест месеци во текот на една година, а е во сопственост на државата, општините, општините во градот Скопје и градот Скопје, како и физички и правни лица, се зголемува за три пати во однос на стапките пропишани со законот.
- Стапките на данок на имот на земјоделското земјиште кое не се користи за земјоделско производство се зголемуваат за три пати во однос на основните стапки.
- Даночна основа за утврдување на данок на недвижен имот да биде износот на пазарната вредност, наместо проценетата вредност утврдена во Методологијата за утврдување на пазарна вредност на недвижниот имот.
- Навремено издавање и доставување на даночните решенија до даночните обврзници.
- Зголемување на наплатата на данок на имот и комунални такси, како и ревидирање на даночната база за недвижности.
- Поврзување и користење на податоци од Е-катастар за општините со цел ажурирање на даночната база.

Кај трансферите за пренесените надлежности во основното и средното образование, културата, детската заштита и домовите за стари лица и за противпожарна дејност се констатира константен тренд на пораст од 14,6 милијарди денари во 2015 година на планирани 20,5 милијарди денари во 2022 година, односно пораст од 40,7%. Најголем пораст во 2021 година во споредба со 2015 година има кај блок дотацијата за детската заштита од 108,6%, пред се поради отворањето на нови детски градинки од една страна, но истовремено и поради усогласувањето, односно зголемувањето на платите на вработените во детските градинки. Кај блок дотацијата за култура порастот во 2022 година изнесува 64% во споредба со 2015 година, пред се поради порастот на платите на вработените во 2020 година, односно усогласување со новиот колективен договор. Кај дотациите за основно и средно образование има

пораст на дотацијата за 34% во 2022 година, поради констатираното зголемување на бројот на вработени и порастот на платите на вработените и покрај трендот на намалување на бројот на ученици. Кај овие блок дотации се констатира дека расходите за плати и надоместоци на вработените учествуваат со околу 80-90%. Кај наменската дотација за пожарникари се констатира пораст од 47,3% пред се поради зголемниот број на вработени и отворање на нови 4 територијални противпожарни единици, иако бројот на пожарникари е под утврдениот законски минимум.

Блок и наменски дотации								
Година	2015 година	2016 година	2017 година	2018 година	2019 година	2020 година	2021 година	2022 година - план
МТСП	1.192.863.750	1.298.187.659	1.402.824.957	1.564.526.986	1.837.734.996	2.132.113.411	2.043.582.626	2.465.628.000
детска заштита	1.154.363.754	1.257.187.665	1.356.694.953	1.518.396.992	1.782.734.996	2.077.243.411	1.993.518.942	2.408.529.000
домови за стари лица	38.499.996	40.999.994	46.130.004	46.129.994	55.000.000	54.870.000	50.063.684	57.099.000
МОН	12.863.276.350	12.924.480.449	13.023.283.585	13.801.320.942	14.457.280.264	16.225.437.626	16.179.093.707	17.239.000.000
Основно	8.762.576.350	8.800.005.126	8.870.264.246	9.420.157.942	9.830.448.481	11.140.626.726	11.214.789.643	11.980.800.000
Средно	4.097.700.000	4.121.475.323	4.150.019.339	4.378.163.000	4.623.831.783	5.081.710.900	4.961.104.064	5.255.000.000
наменска основно	3.000.000	3.000.000	3.000.000	3.000.000	3.000.000	3.100.000	3.200.000	3.200.000
МК	247.786.014	260.039.781	234.335.000	249.831.306	277.005.407	323.942.000	350.220.599	406.406.000
МВР - Пожарникари	285.148.270	289.971.507	285.772.383	287.680.956	309.905.203	348.999.364	382.617.386	420.000.000
ВКУПНО	14.589.074.384	14.772.679.396	14.946.215.925	15.903.360.190	16.881.925.870	19.030.492.401	18.955.514.318	20.531.034.000

Во делот на неискористени средства на сметките на општините во периодот од 2015-2021 година може да се констатира дека има тенденција на благ пораст на салдото на основен буџет, додека кај буџетот на дотации се забележува намалување кое се должи пред се на законската обврска воведена во 2021 година, односно неискористените средства од блок и наменските дотации од 2021 година, на крајот од годината општините треба да ги вратат во централниот буџет. Неискористените средства од блок дотациите во 2020 година кои изнесуваат околу 1,9 милијарди денари во споредба со 2015 година се зголемени за повеќе од 4 пати, додека неискористените средства на крајот на 2021 година се намалени за околу 760 милиони денари. Во делот на наменските сметки е констатиран висок износ на средства кои е потребно да се реализираат со поголема динамика.

Износ на салдо на општини по сметки						во милиони денари	
Тип на сметка	2015 година	2016 година	2017 година	2018 година	2019 година	2020 година	2021 година
Основен буџет (630 и 789)	2.215	2.477	1.911	5.821	4.478	3.276	3.305
Сметка за дотации (930)	443	499	658	994	1.105	1.897	1.136
Вкупно	2.658	2.976	2.569	6.815	5.583	5.173	4.441

Заклучно со септември 2018 година во ЕСПЕО системот обврските на општините изнесуваат околу 5 милијарди денари. Во декември 2019 година, неизмирениите обврски на општините изнесуваа 3,3 милијарди денари и истите се намалуваат како резултат на финансиската поддршка од Владата на РСМ од 3,2 милијарди денари. Повторно се забележува зголемување на обврските на општините на крајот од 2020 година и истите изнесуваат 3,7 милијарди денари, а до крајот на 2021 година се 4,2 милијарди денари, односно 4,4 милијарда денари заклучно со јули 2022 година, од што може да се констатира дека општините креирале нови неисплатени обврски.

	2015 година	2016 година	2017 година	2018 година	2019 година	2020 година	2021 година	јули 2022 година
Неизмирени обврски				5.248.353.268	3.305.548.057	3.698.207.190	4.251.965.990	4.429.669.078
Број на вработени во општината	5.744	5.677	5.678	5.693	5.655	5.751	6.060	6.100

Препораки во делот на неизмирени одбврски кај ЕЛС:

- Зголемување на финансиската дисциплина и ефикасност.
- Навремено сервисирање на доспеаните обврски спрема доверителите.
- Намалување и репрограмирање на долговите и отпис на камати.
- Прогласување на финансиска нестабилност.
- Користењето на еден од три кредитни инструменти, со цел надминување на проблемите со доспеаните, а неплатени обврски и тоа:
 - Користење на условен кредит (standby) од Министерство за финансии
 - Издавање на општинска обврзница за познат купувач – Министерство за финансии
 - Издавање на структурна обврзница од страна на Министерство за финансии.

Од податоците за реализираните расходи на единиците на локалната самоуправа се констатира тренд на пораст, така што од 29,2 милијарди денари во 2015 година, истите се зголемени на 39 милијарди денари во 2021 година. Доколку се анализира структурата на расходите се забележува дека најголемо учество во вкупните расходи има за плати и надоместоци од 45-52% (вклучувајќи ги и платите на вработените во локалните јавни установи). Во анализираниот период забележан е постојан пораст од 14.400 милиони денари во 2015 година, на 18.847 милиони денари во 2021 година.

Материјалните трошоци учествуваат од 20-25% во вкупните расходи, односно во 2015 година изнесуваат 7.393 милиони денари, а во 2020 година се констатира пад од 6.897 милиони денари предизвикана од последиците од пандемијата со КОВИД -19, додека во 2021 година повторно се констатира пораст на расходите и тие изнесуваат 8.098 милиони денари.

Според податоците на МИОА од Извештаите од Регистарот на вработените во јавниот сектор од 2015 до 2020 година се констатира дека бројот на вработени во општинската администрација се задржува на постојано ниво со мали осцилации и се движи од 5.655 до 5.751 вработени до 2020 година, а во последните две години има тенденција на зголемување и проценката е дека во 2022 година има околу 6.100 вработени.

Капиталните расходи учествуваат од 18-23% во вкупните расходи, односно во 2015 година изнесуваат 5.884 милиони денари, а во 2021 година се забележува пораст и истите изнесуваат 8.789 милиони денари.

Препораки во делот на расходите кај ЕЛС:

- Задржување на нивото на расходите за плати и надоместоци.
- работодавачите да го реорганизираат работното време со скратено работно време или работа од дома за околу 20% од вработените.
- Да се разгледа можноста за рационализација на постојниот број на вработени во насока на максимално искористување на расположливите капацитети и подобрување на нивото на давање на услуги на локалното население.
- Намалување на непродуктивните расходи (патни и дневни трошоци, репрезентација и сл.).
- Почитување на законските одредби за зголемување на плати на државна администрација, а не по колективните договори.
- Зголемување на учеството на капиталните расходи во вкупните расходи.

Г. ЈАВНИ ПРЕТПРИЈАТИЈА И ТРГОВСКИ ДРУШТВА ВО ДРЖАВНА СОПСТВЕНОСТ

Тековна состојба

Владата на Република Северна Македонија е основач на 14 јавни претпријатија и единствен акционер/содружник во 15 трговски друштва од кои 13 се акционерски друштва во државна сопственост, а 2 се ДООЕЛ-и во државна сопственост.

Согласно законските прописи Владата на Република Северна Македонија ги разгледува и дава согласност односно ги одобрува актите за финансиското работење на јавните претпријатија и трговските друштва кај кои таа е основач односно Собрание на акционери/Собир на содружници. Во тие рамки Владата одлучува во однос на предложените одлуки за начинот на покривање на загубата односно за начинот на распределба на нето добивката/вишокот на средства прикажани во Годишните сметки на субјектите.

Притоа, кај јавните претпријатија согласно законските прописи, основачот вишокот на средства остварени од работењето на јавното претпријатие го вложува во јавното претпријатие врз основа на детални финансиски планови, а вишокот на средства кои не се опфатени со вложување во јавното претпријатие согласно одобрената инвестициона програма, јавното претпријатие ги уплаќа во Буџетот на Република Северна Македонија.

Истовремено, кај трговските друштва во државна сопственост согласно законските прописи во одлуката за распоредување на добивката се прикажува секоја поединечна намена на добивката, а особено се наведуваат: износот од добивката за покривање на загубата од минати години-доколку таква има, износите кои се внесуваат во законските и статутарните резерви на друштвото, износот кој се

исплатува во вид на дивиденда, дополнителните издатоци врз основа на одлуката, евентуалниот пренос на добивката во наредни години-акумулирана добивка и износот на добивката со којшто ќе се зголеми основната главнина на друштвото и износот за инвестиции.

Од друга страна, во одлуката за покривање на загубата редоследно се прикажуваат изворите за покривање на истата: акумулирана добивка, задолжителна општа резерва, посебните резерви, премии и основната главнина на друштвото.

Од анализата на податоците за финансиското работење на овие субјекти во периодот од 2015 до 2022 година може да се утврди следното:

- Вкупните консолидирани приходи во 2015 година се реализирани во износ од 39,2 милијарди денари, а во 2021 година изнесуваат 45 милијарди денари односно забележителен е пораст на истите од околу 14,8% во наведениот период. За 2022 година вкупните консолидирани приходи се планирани на износ од 61,8 милијарди денари;
- Вкупните консолидирани расходи во 2015 година се реализирани во износ од 37,7 милијарди денари, а во 2021 година истите изнесуваат 46 милијарди денари односно забележителен е пораст на истите од околу 22% во наведениот период. За 2022 година вкупните консолидирани расходи се планирани на износ од 58,3 милијарди денари;
- Вкупниот консолидиран финансиски резултат во 2015 година е позитивен и изнесува 1,4 милијарди денари, а во 2021 година истиот е негативен и е утврден на износ од 1 милијарди денари. За 2022 година планирана е вкупна консолидирана добивка во износ од 3,4 милијарди денари;
- Во наведениот период, вкупниот просечен број на вработени во овие субјекти варира од 16,8 илјади вработени до 15,2 илјади вработени.
- Вкупните консолидирани неизмирени обврски во 2019 година изнесуваат 6 милијарди денари, во 2020 година се утврдени на износ од 7,4 милијарди денари, додека во 2021 година истите се зголемени и изнесуваат 11 милијарди денари. Во првите седум месеци од 2022 година обврските бележат реализација од 7,5 милијарди денари.

Владата на Република Северна Македонија како основач на јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост континуирано го следи финансиското работење на истите преку годишните сметки и годишни извештаи, тримесечните извештаи, финансиските планови и инвестиционите програми при чие разгледување и одобрување се даваат укажувања и забелешки до надлежните органи на претпријатието/друштвото кои се во насока на намалување на непродуктивните расходи, преземање на мерки за наплата на ненаплатените побарувања и навремено подмирување на обврските.

Горенаведената анализа на консолидираните финансиски податоци покажува значителен пораст на неизмирени обврски на овие субјекти што воедно укажува на проблеми со одржување на тековната ликвидност и навремено подмирување на обврските кај одредени претпријатија/друштва во државна сопственост.

Имајќи го предвид горенаведеното, а во насока на подобрување на финансиската состојба и тековната ликвидност на јавните претпријатија и трговските друштва во

државна сопственост, потребно е надлежните органи на истите да преземаат мерки и активности за фискална консолидација на овие субјекти.

ФИНАНСИСКИ РЕЗУЛТАТ НА ЈП И АД 2015-2022									
Јавни претпријатија / Акционерски Друштва	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022 (план)	
						во денари			
ВКУПНО ПРИХОДИ	39,154,045,160	36,687,891,951	39,335,315,952	38,876,007,106	43,226,689,941	38,546,348,720	45,005,674,889	61,778,000,000	
ВКУПНО РАСХОДИ	37,738,767,007	34,989,479,290	33,138,143,303	35,035,736,444	39,995,472,764	36,603,583,273	46,041,738,449	58,323,000,000	
ФИНАНСИСКИ РЕЗУЛТАТ	1,415,278,153	1,698,412,661	6,197,172,649	3,840,270,662	3,231,217,177	1,942,765,447	-1,036,063,560	3,455,000,000	
ВКУПНО ОБВРСКИ				1,662,413,831	5,962,485,912	7,418,456,401	11,059,405,355	7,572,428,753	
БР.НА ВРАБОТЕНИ	16,774	16,713	16,227	15,731	15,410	15,696	15,417	15,220	

Цел: Обезбедување на подобар квалитет на јавните услуги преку поефикасно работење на јавните претпријатија и нивна одржливост.

Препораки за ЈП и ТД во државна сопственост:

- Доставување на **5 годишни финансиски планови за нивното работење со предлог консолидација на расходите**, подобрена наплата на приходи со цел рентабилност и одржливост на претпријатието/друштвото
- Зголемување на приходите од дејност на претпријатието/друштвото преку преземање на мерки за солидна наплата на побарувањата, а со цел одржување на ликвидноста, навремено подмирување на обврските и реализација на планираните инвестициони активности согласно предвидената динамика
- Сведување на минимум на расходите за репрезентации, спонзорства, реклами, службени патувања и други непродуктивни расходи
- Рационализација на набавките на мебел, опрема и возила
- Тековните расходи во финансиските планови да се планираат со намалување од најмалку 15% во однос на реализацијата на истите во претходната година
- При подготовката на финансиските планови и плановите за вработување за 2023 година да се почитува определбата на Владата за рационализација на бројот на вработените во јавниот сектор на начин што планираниот број на нови вработувања ќе биде во рамки на планираните испразнувања на работните места за соодветната година, освен во одредени случаи (отворање на нова дејност и слично)
- Субјектите кои имаат прикажано вишок на средства/добивка во Годишната сметка за 2021 година при донесувањето на предлог одлуките за распределба, да ја разгледаат можноста за уплата на истата во Буџетот на Република Северна Македонија, а во согласност со законските прописи
- државните компании да го реорганизираат работното време со скратено работно време или работа од дома за околу 20% од вработените и да добиваат 70% од основната плата.
- компаниите кои работат со загуба да определат 20% од вработените кои би биле на принуден одмор и да не исплаќаат регрес за годишен одмор, јубилејни награди, стручни усовршувања и слично.

II. ДОСЛЕДНОСТ И УСОГЛАСЕНОСТ НА ЕКОНОМСКИТЕ ПОЛИТИКИТЕ ЗА ПОДОБРО БУЏЕТСКО ПЛАНИРАЊЕ

Цел: Носење на ефективни одлуки при распределба на буџетските средства, преку постигнување баланс помеѓу расположивите средства и потребите, а засновано на доследни, усогласени и мерливи политики за економски раст и развој.

Поврзувањето на политиките, плановите и буџетските средства е со цел ефикасно и ефективно користење на буџетските расходи за постигнување на утврдените стратешки приоритети. Оттаму, од голема важност е политиките и програмите да се доследни, усогласени и мерливи.

Доследност (конзистентност) на политиките значи нивна стабилност и континуираност во даден временски период. Политиките треба да имаат јасни и конкретни цели што се сака да се постигне во конкретна временска рамка, и реално планирани активности и трошоци. Планирањето и спроведувањето на политиките треба да биде целосно преку ефикасно и ефективно користење на расположивите ресурси.

Често менување на политиките и целите, или временската динамика на нивно спроведување, од една страна дава сигнал на слаби капацитети на институциите во планирање и реализирање на јавните политики, а од друга страна тоа предизвикува економска несигурност кај приватниот сектор поради непостојаноста на јавните политики, недоволна јасност на целите кои се сака да се постигнат, а влијае и на транспарентноста во трошењето на јавните средства.

Усогласеност (кохерентност) на политиките значи спроведување на мерки и активности од страна на институциите кои меѓусебно се надополнуваат и креираат синергии за постигнување на заедничките цели. Тоа значи при креирање на своите политики институциите да не се претворат во „силоси“ – секоја институција да води индивидуална политика, туку да постои комуникација и усогласување на политиките и активностите. Спроведување на мерки од страна на одредена институција не треба да биде спротивно на веќе донесени политики, мерки и законски решенија од страна на друга институција.

Поврзаноста на резултатите (output) и ефектите (outcome) при спроведување на политиките, овозможува мерливост на успешноста на политиките, и оттаму неопходноста на нивно не само квалитативно, туку и квантитативно изразување.

Мониторинг на резултатите овозможува навремена оценка на соодветноста на преземените мерки во контекст на поставените цели, како и преземање навремени чекори при појава на ризици со цел комплетно спроведување на предвидените политики.

Оценка на ефектите дава слика за успешноста на политиките, односно дали истите придонеле кон подобрување на економијата и квалитетот на живеење на населението.

Исто така, политики базирани на евиденција овозможуваат цврсто управување со финансиите, и транспарентно и одговорно работење. Јасно дефинирани

резултати, мерливи индикатори за специфични цели и систематско следење и оценка на политиките кои се спроведуваат, се клучни фактори на успех.

Потребата од фискална консолидација по закрепнување на економијата од пандемијата е императив на владата, и ја наметнува потребата за приоритизацијата на трошоците кои го поддржуваат економскиот раст и креираат работни места. Ова значи распределба на средствата на оние програми со кои ќе се постигнат ефектите барани од граѓаните, одн. кои се релевантни. Исто така, тоа треба да значи распределба на средствата од буџетот на политики со кои постигнатите ефекти се поголеми од трошоците, а и се спроведени со најмали трошоци.

А. Поврзаност на секторските политики и буџетското планирање, изразено квантитативно и квалитативно за периодот 2023-2027 година

Програмата за работа на владата содржи политики кои треба да се спроведат во рамки на нејзиниот мандат, а чија успешност се мери со одредени наведени индикатори. Дополнително, постојат секторски среднорочни/долгорочни развојни стратегии со конкретни акциски планови, кои исто содржат очекувани индикатори за резултати и ефекти по спроведените политики, како и потребни финансиски средства. Одредени стратегии се преточуваат во повеќегодишни програми за работа.

Имајќи предвид дека при подготовка на буџетскиот предлог од страна на институциите задолжително се доставува и среднорочен стратешки план, неопходно е **да се консолидираат програмите и индикаторите за успешност** дадени во стратешкиот план, со програмите и индикаторите во буџетскиот план, со особен акцент **на квантифицирање на индикаторите за резултати и ефекти** (види Табела 1).

Понатаму, со цел обезбедување конзистентност на политиките на ниво на држава, особено треба да се води сметка за конкретно наведување на врската на програмите во стратешкиот план и буџетскиот план со Програмата на владата, секторските стратегии и пропратни програми и акциски планови за нивно спроведување, и Програмата на економски реформи (види Табела 2). **Во овој процес треба да се избегнува, односно не смее да има различни индикатори за исти политики, што го прави процесот на мерење на успешност на политиките неважен.**

Секторските стратегии се донесени за постигнување на одредени цели, како на пример зголемување на конкурентноста на економијата, намалување на невработеноста, подобрување на јавното здравје, намалување на загаденоста, подобрување на транспортните услуги, дигитализација на економијата, подобрување на јавните услуги итн., и оттаму, активностите и индикаторите дадени во стратегиите треба да се пресликаат во среднорочните стратешки планови и буџетските планови на институциите.

Б. Кои документи буџетските корисници треба да ги имаат во предвид при подготовка на буџетскиот предлог?

Среднорочната Фискална политика 2023-2025, со изгледи до 2027² Треба да се имаат во предвид клучните елементи на фискалната политика а тоа се редизајнирањето на буџетската политика и фискална консолидација, кои се во насока на поддршка на макроекономската стабилност, забрзување на економскиот раст, а со тоа и зајакнување на потенцијалот за раст на домашната економија. При тоа, редизајнирањето на структурата на јавните финансии ќе се одвива преку зголемено учество на капиталните расходи, како и зајакнување на процесот на планирање, извршување и известување за јавните финансии.

Во таа насока, неопходно е Среднорочното буџетско планирање да биде ориентирано кон резултати, прикажани преку конкретни индикатори кои треба да овозможат транспарентност и отчетност на процесот на управување со јавните финансии.

Стратегија за управување со јавниот долг 2023-2025, со изгледи до 2027³. Стратегијата содржи проекции за движење на јавниот долг за период 2023-2027, кои се во согласност со проекциите на Фискалната стратегија и ѝ дава рамка на Владата за дејствување во насока на прудентно управување со јавниот долг.

Програмата на економски реформи (ПЕР)⁴. Европската Унија (ЕУ) во Стратегијата за проширување од октомври 2013 година вовеле нов пристап на економско управување, инспириран од процесот Европски Семестар на ниво на ЕУ, во кој процес се вклучени земјите членки. Овој пристап подразбира важна промена во дијалогот за економските политики и подобро известување со цел да се дадат појасни насоки за потребните реформи за поддршка на долгорочен економски раст и конкурентност. Процесот на координација на економските политики со земјите кандидати е наречен Поедноставен европски семестар кој во основа го има процесот на подготовка на Програмата на економски реформи.

Програмата на економски реформи не се гледа само како средство за подобрување на самото економското управување во земјата во контекст на исполнување на економските критериуми за членство во ЕУ, туку и како средство за градење на капацитетите на институциите за подобра меѓусебна координација при креирање и спроведување на економските политики, реално планирање на мерките, распределба на буџетски алокации по години и активности, и дефинирање на влијанието на мерките врз: конкурентноста, вработувањето, намалување на сиромаштијата и животната средина. Имајќи предвид дека документот е среднорочен и опфаќа период од три години, а се ажурира годишно, придонесува и за јакнење на капацитетите за среднорочно планирање на политиките.

Временската рамка на процесот на подготовка на Програмата на економски реформи во голема мера е усогласена со процесот на буџетско планирање (види Табела3), но има потреба од подобрување на националните документи, односно буџетските планови, со цел ПЕР да прикаже напредок во градење на капацитетите

² Фискална стратегија 2023-2025, со изгледи до 2027

³ Стратегија за управување со јавен долг 2023-2025, со изгледи до 2027

⁴ Програма на економски реформи

на институциите во координирано планирање на економските политики и приоритизација на реформските мерки.

Оттаму, во своите стратешки планови за работа и буџетски предлози, институциите вклучени во процесот на подготовка на ПЕР треба да ги прикажат реформските мерки кои ги имаат вклучено или сакаат да ги вклучат во Програмата на економски реформи, а кои може да влијаат за надминување на клучните предизвици на земјата посочени од ЕК во Оценката за ПЕР и ќе придонесат за конкурентност и раст на економијата и креирање на работни места. Согласно Водичот од Европска Комисија за изработка на ПЕР, секоја мерка во ПЕР треба да биде соодветно буџетирана, односно потребно е да се прикажат трошоците на мерката и изворите на финансирање. Во таа насока, потребно е да се направи врска помеѓу структурните реформски мерки во ПЕР и буџетскиот план, односно институциите при пополнување на буџетскиот циркулар потребно е да ги наведат овие мерки и активности, заедно со индикаторите на успешност.

Интервентниот план на инвестиции 2021-2027⁵. Среднорочната фискална стратегија треба да содржи анекс - листа на проекти од ИПИ со конкретна временска динамика, финансиски средства и институција надлежна за спроведување на истите (почеток и крај на инвестицијата), како и индикатори на успешност, а врз основа на новите иницијативи доставени од страна на институциите. Во иднина листата ќе се дополнува со нови иницијативи, но истовремено ќе дава резиме на динамиката на спроведување на јавните инвестиции, што е особено важно во услови на континуирана послаба реализација на капиталните расходи. Овде, неопходно е институциите максимално реално да ги планираат активностите и ризиците за спроведување на истите.

Потоа, во предлог буџетскиот план (соодветно и во среднорочниот стратешки план на институциите) потребно е конкретно да се наведат инфраструктурните проекти од ИПИ, со приказ на резултатите (output) од активностите по години, и поврзаноста на овие инвестиции со конкретни реформи кои институцијата ги спроведува. Во анекс на документите да се наведат 5-10 конкретни политики кои ќе содржат реформи и/или инфраструктурни проекти со конкретни резултати и ефекти по години (вклучително и базна година).

Ова ќе овозможи понатаму приоритизација на конкретните мерки за спроведување на политиките при планирање на буџетот на државата, и избор на политики кои ќе имаат најголемо влијание врз конкурентноста на земјата, подобрување на животниот стандард и квалитетот на живеење, вработеноста. Ова ќе придонесе и при фискалната консолидација да се имаат во предвид оние програми со кои ќе се постигнат ефектите барани од граѓаните, одн. кои се релевантни.

Поврзаноста на инфраструктурните проекти со конкретни реформи е услов и заради користење на европските фондови од ИПА 3 инструментот, а поврзано со Економскиот инвестициски план на ЕУ за земјите од Западен Балкан⁶.

⁵ <https://vlada.mk/node/25443>

⁶ [Economic and investment plan](#)

Национален инвестициски комитет (НИК) и Единствена листа на проекти ⁷. Националниот инвестициски комитет претставува форум на високо ниво за координација на донаторите. Имено, овој форум овозможува поголема координација помеѓу претставниците на релевантните институции од земјата со претставниците на меѓународните финансиски институции заинтересирани за финансирање инвестициски проекти во транспортот, енергијата, социјалната политика, животната средина и дигиталното поврзување.

Дискусијата во рамки на овој форум обезбедува комплементарност на различни извори на финансирање (Буџет, заеми, грантова поддршка) со цел да се постигне усогласен максимален ефект. Воедно, Единствената листа на проекти одобрена од Владата во јануари 2021 година овозможи услови за настап на земјата на повиците за поднесување на проекти објавени во рамките на Економско инвестицискиот план за Западен Балкан, кој користи средства од ИПА 3 инструментот на ЕУ.

НИК не овозможува само комплементарност на различни извори на финансирање, туку е и простор за дискусија за ефикасно користење на донаторската помош и избегнување на дуплирање на активностите на донаторите. Оттаму, потребно е овој комитет почесто да одржува средби, најмалку на квартално ниво, и да ја прошири својата дискусија со опфаќање и на реформите, со оглед што користење на фондовите од Економско инвестицискиот план на ЕУ е условен со спроведување на структурни реформски мерки, особено оние содржани во Програмата на економски реформи, како и спроведување на препораките од Заедничките заклучоци од Економско финансискиот дијалог со ЕУ.

⁷ [Национален инвестициски комитет](#)

Препораки за подобра координација на економските политики и буџетското планирање:

- Во процесот на подготовка на среднорочниот стратешки план за работа на институциите, да се имаат во предвид веќе усвоените секторски стратегии, програми и планови за имплементација. Истите да бидат конкретно вклучувани во среднорочните стратешки планови за работа на институциите со конкретни квантитативни индикатори за резултати и ефекти сè до нивна целосна реализација.
- Имајќи предвид дека при подготовка на буџетскиот предлог од страна на институциите задолжително се доставува и тригодишен стратешки план за работа, неопходно е да се консолидираат програмите и индикаторите за успешност дадени во стратешкиот план, со програмите и индикаторите во буџетскиот план, со особен акцент на квантифицирање на индикаторите за резултати и ефекти.
- Институциите вклучени во процесот на подготовка на Програмата на економски реформи, треба во своите стратешки планови за работа и буџетски предлози да ги прикажат реформските мерки кои ги имаат вклучено или сакаат да ги вклучат во Програмата на економски реформи 2023-2025. Институциите при пополнување на буџетскиот циркулар потребно е да ги наведат овие мерки и активности, заедно со индикаторите на успешност.
- Во предлог буџетскиот план (соодветно и во среднорочниот стратешки план на институциите) потребно е конкретно да се наведат инфраструктурните проекти од Единствената листа на проекти/Интервентниот план на инвестиции, со приказ на резултатите (output) од активностите по години, и поврзаноста на овие инвестиции со конкретни реформи кои институцијата ги спроведува. Во анекс на документите да се наведат 5-10 конкретни политики кои ќе содржат реформи и инфраструктурни проекти со конкретни резултати и ефекти по години (вклучително и базна година). Види Табела 1.

Табела 1. Преглед на реформски мерки, инвестициски проекти и очекувани резултати

Структурна реформска мерка: <i>Име на мерката</i>	
Непосредни резултати од активностите (output) треба да служат за мониторинг на реализација на активностите за кои се доделени финансиските средства и надминување на евентуални ризици при нивната реализација). Истите да бидат изразени квантитативно и/или квалитативно.	Година 1: Година 2: Година 3:
Ефекти (outcome) на мерката (како почетна основа се зема одредена година како базна за мерење на ефектите; средна цел е година која мери зголемување на ефектот, крајна цел е година во која треба да се постигне крајниот ефект на мерката). Истите да бидат изразени квантитативно и квалитативно.	Почетна основа (година): Средна цел (година): Крајна цел (година)

Инвестициски проект поврзан со структурната реформска мерка: <i>Име на проектот</i>	
Непосредни резултати од активностите (output) треба да служат за мониторинг на реализација на активностите за кои се доделени финансиските средства и надминување на евентуални ризици при нивната реализација). Истите да бидат изразени квантитативно и/или квалитативно.	Година 1: Година 2: Година 3:
Ефекти (outcome) на проектот (како почетна основа се зема одредена година како базна за мерење на ефектите; средна цел е година која мери зголемување на ефектот, крајна цел е година во која треба да се постигне крајниот ефект на мерката). Истите да бидат изразени квантитативно и квалитативно.	Почетна основа (година): Средна цел (година): Крајна цел (година):

Табела 2. Поврзаност на реформите и инвестициите со релевантните процеси и документи

Реформски мерки и инвестиции 2023-2025 (2027)	Секторска стратегија	Програма на економски реформи 2023-2025	Заеднички заклучоци од Економско-финансискиот дијалог со ЕУ од 24 мај 2022	Интервентен план на инвестиции	Економско инвестициски план на ЕУ за Западен Балкан / ИПА 3, ИПА 2	Зелена транзиција	Дигитална трансформација
Мерка X							
Инвест. X							
Мерка У							
Инвест. У							

Табела 3. Споредба на временската рамка на буџетскиот процес и програмата на економски реформи

ПЕР процес (x)		јан	фев	мар	апр	мај	јун	јул	авг	сеп	окт	ное	дек	Буџетски процес (v)
1	Доставување на ПЕР ₁ до ЕК	x	√											Барање од МФ до буџетските корисници за основно сценарио и нови иницијативи
2	Оценска мисија на ЕК/ЕЦБ		x	x √										Буџетските корисници испраќаат основно сценарио и нови иницијативи
3	Економско-финансиски дијалог за Заедничките заклучоци, со нагласување на клучните приоритети				x √	x								Владата ги усвои стратешките приоритети за следната година
4	Почетен настан за претстојниот ПЕР ₁					x √	x							Фискална стратегија
5	Информација до Владата за Оценката на ЕК, заедничките заклучоци, временска рамка за претстојниот ПЕР ₁						x √							Барање од МФ до буџетските корисници за подготовка на буџетскиот циркулар
6	Прв нацрт на предлог секторски мерки за ПЕР ₁								x √					Буџетските корисници поднесуваат предлог-буџетски предлози
7	Дискусија за првиот нацрт на предлог мерки									x √	x √			Процес на преговори за предлог буџетите
7	Прво ажурирање на активностите поврзани со Заедничките заклучоци										x			
8	Втор нацрт на предлог секторски мерки за ПЕР ₁										x			
9	Советодавна мисија на ЕК за секторските мерки за ПЕР ₁											x √		Владина процедура
10	Јавни консултации за предлог секторските мерки за ПЕР ₁											x √	x √	Јавна консултација
11	Доставување на предлог секторските мерки до Економско-Социјалниот Совет - ПЕР ₁											x √	x √	Собраниска процедура
12	Второ ажурирање на активностите поврзани со Заедничките заклучоци												x √	Усвојување на Буџетот
13	Финален нацрт на ПЕР ₁ документот												x	
14	Владата го усвојува ПЕР ₁	Јан (t+1)												
15	ПЕР ₁ се доставува до ЕК	Јан (t+1)												

III. ИНДИКАТОРИ НА УСПЕШНОСТ ВО РЕАЛИЗАЦИЈА НА ПОЛИТИКИТЕ ВО БУЏЕТОТ

- **Индикатори за буџетско планирање**

Буџетирањето базирано на резултати, односно успешност, има за цел да ја подобри ефикасноста и ефективноста на јавните расходи преку поврзување на трошоците во јавниот сектор со резултатите што се постигнуваат. На буџетирањето не треба да се гледа како на изолирана иницијатива, туку како на дел од пошироки реформи чија цел е да се насочи кон постигнување на резултати.

Во својата најоснова форма буџетирањето базирано на резултати има за цел да осигура дека клучните носители на одлуки и креатори на одделни политики систематски ќе ги земат во предвид резултатите што треба да се постигнат со реализација на расходите.

Буџетирањето базирано на резултати се вклопува во среднорочната буџетска рамка. Најдобар начин за да се подобри креирањето на политики за расходи е да се користат информациите за успешност на резултатите. За реализација на истото треба да се пристапи кон концепт на јасно дефинирани:

1. Општи цели (поврзани со политиките)
2. Специфични цели (поврзани со програми)
3. Резултати, односно индикатори (поврзани со потпрограми)

Целта ја дефинира крајната состојба која треба да се постигне. За секоја политика потребно е да се дефинираат 1-3 општи цели. Овие цели треба да се одраз на она што сакаме да го постигнеме на макро ниво со јавните средства наменети за таа политика. При поставување на целите важно е да се следат меѓународните заложби (на пример целите на ЕУ), секторски стратегии, Програмата на Владата и програмата за економски реформи. Целта се мери преку **импакт индикатори (на ниво на политика)** – индикатори за мерење на долгорочни ефекти и истите генерално го мерат ефектот на група на мерки. Целните вредности на овие индикатори се одредуваат на годишно ниво или за период кој е опфатен во среднорочните стратегии.

Специфичните цели на програмите ги подржуваат општите цели на соодветната политика. За секоја програма потребно е да се дефинираат 1-3 специфични цели. **Индикаторите за исход (на ниво на програма)** – индикатори за мерење на среднорочни или долгорочни ефекти од конкретни владини мерки и проекти, кои се претставени како пошироки социоекономски последици на ниво на програма. Целните вредности на овие индикатори се одредуваат на годишно ниво или за период кој е опфатен во среднорочните стратегии.

Под секоја подпрограма треба да има 1-3 цели како очекувани резултати (индикатори). Индикаторот дава детален опис на она што сакаме да го постигнеме

во текот на одреден временски период, а очекуваните резултати ги прикажува како вредности. Тие се основа за мерење и следење на СМАРТ целите. При нивно утврдување може да се користат различни видови на индикатори, зависно од нивото на деталност на целта. Целите треба да имаат барем еден индикатор за да може да се мерат и да се следат преку:

- *Инпут индикатор* претставува вкупна сума на потрошен буџет за определена цел
- *Аутпут индикатор* (ниво на потпрограма) – индикатор со кој се мерат конкретните резултати- аутпути (директни ефекти од мерки, или проекти), а со кои се дава поддршка за реализацијата на специфичните цели. Целните вредности на овие индикатори се одредуваат на годишно ниво или за период кој е опфатен во среднорочните стратегии.

Критериуми за добри индикатори

Индикаторите се бираат врз база на следните критериуми (во согласност со ОЕЦД):

- Индикаторот треба да е поврзан со една или повеќе цели.
- Индикаторите треба да се поврзани меѓусебно во хиерархијата – по принципот од долу-нагоре.
- Индикаторите треба да се усогласени со постоечките стратегии, особено на повисоко ниво.
- Индикаторите треба да се мерливи, лесни за разбирање и транспарентни.
- Податоците за индикаторите треба да се лесно достапни. Доколку нема историски податоци, индикаторите треба најпрвин да се креираат и тестираат, за во иднина да се применуваат.
- Податоците за индикатори треба да се објавуваат барем еднаш годишно, или според некоја друга определена временска рамка.
- Буџетските корисници треба да биде во можност да ја контролира целта и да ги креираат индикаторите, за подоцна да може да се следат, известуваат и евалуираат.

Предлози за цели и индикатори во областите на животна средина, транспорт и правда

Животна средина и климатски промени
ОЦ1: Заштита и унапредување на природата
И1: Просечна температура на воздухот
И2: Покриеност на земјата со шуми
ПЦ1.1: Поголема достапност до чиста вода за пиење, третман на отпадни води и чист воздух
И1: Домаќинства приклучени на водоводна мрежа
И2: Покриеност на земјата со канализациска мрежа
И3: Број на денови кога е надминато нивото на ПМ10 во воздухот
ПЦ1.2: Заштита на природата и биодиверзитетот
И1: Покриеност на земјата со НАТУРА 2000 заштитени подрачја
И2: Загрозени видови на растенија и животни
ПЦ1.3: Одржливо планирање на просторот
И1: Покриеност на РМ со просторни и урбанистички панови
И2: Временски период потребен за издавање на градежни дозволи
ОЦ2: Поефикасна употреба на ресурсите и намалување на емисиите на јаглерод диоксид
И1: Енергетска ефикасност на економијата
И2: Емисија на стакленички гасови (CO ₂)
ПЦ2.1: Намалување на загадувањето и зголемување на количините на собран отпад
И1: Количина на произведен, собран и/или третиран отпад
ОЦ3: Заштита на човечкото здравје од ризици поврзани со животната средина
И1: Очекувана стапка на живот

Транспорт
ОЦ1: Подobar и поефикасен транспортот
И1: Индекс за додадена вредност во транспортот
ПЦ1.1: Подобра и побрза мобилност на сообраќајот на патиштата
И1: Патен товарен транспорт
ПЦ1.2: Подобра и побрза мобилност на железничкиот сообраќај
И1: Товарен железнички транспорт
ПЦ1.3: Подobar воздушен сообраќај
И1: Број на патници на аеродромите
И2: Количина на стока и пошта во воздушниот сообраќај
ОЦ2: Одржлива мобилност на стока и луѓе
И1: CO ₂ емисии од транспорт
ПЦ2.1: „Зелен транспорт“ (одржлива мобилност)
И1: Намалување на бројот на патнички автомобили на 1000 жители
И2: Зголемување на бројот на патници во железничкиот сообраќај
ОЦ3: Зголемување на безбедноста во транспортот
И1: Број на повредени и загинати лица во сообраќајот

Правда	
ОЦ1: Одржување на интегритетот и почитување на граѓанските демократски права	
И1:	Ефикасност на правната рамка во решавање на спорови (индекс)
И2:	Просечно времетраење на постапките по видови на предмети
ПЦ1.1:	Подобрување на ефикасноста на судовите и обезбедување на правна сигурност
И1:	Просечно време за завршување на судските предмети
ПЦ1.2:	Ефикасно и ефективно спроведување на процесот на ресоцијализација на осудените лица
И1:	Број на повратници во казнено/воспитно поправните установи
ПЦ1.3:	Заштита на правата и интересите на пошироката јавност во кривично правниот систем и правата и интересите на РМ
И1:	Број на предмети решени со преземање кривично гонење, а со отстранување штетни последици и реинтегрирање на осомничениот во системот
И2:	Број на склучени спогодби помеѓу јавниот обвинител и обвинетиот
И3:	Број на донесени осудителни пресуди

Легенда:

ОЦ	Општа цел
ПЦ	Посебна цел
И	Индикатор

- Индикатори за фискална консолидација (стандарди на трошења)**

Целта на оваа анализа е рационализација на трошоците кои ги прават буџетските корисници за нивно редовно функционирање преку утврдување на одредени стандарди, имајќи ја предвид и нивната специфичност. При утврдување на стандардите на трошења кај буџетските корисници земени се податоци за реализирани трошења поврзани со функционирање на институциите во однос на бројот на вработени.

Во прилог табели за просечни трошоци по буџетски корисник за расходите: патни трошоци, комунални услуги, материјали и ситен инвентар, поправки и тековно одржување, договорни услуги и други тековни расходи.

ИНПУТ ИНДИКАТОРИ ЗА ТЕКОВНИ РАСХОДИ													
Буџетски корисник													
ред. бр.	назив на индикатор	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
1	Број на вработени												
2	Просечна плата - месечна бруто плата												
3	Број на привремено вработени лица												
4	Трошоци за привремено вработени лица												
5	Број на договорно ангажирани лица												
6	Трошоци за договорно ангажирање на лица												
7	Оперативни расходи по вработен												
8	Трошоци за репрезентација по вработен												
9	Трошоци за телефонски услуги по вработен												
10	Канцелариски простор по вработен												
11	Канцелариски материјал по вработен												
12	Број на возила												
13	Горива и трошоци за одржување на возила												
14	Неизмирени обврски во однос на вкупен буџет												

- Листа на индикатори на ЕК вклучени во Програмата на економски реформи (ПЕР) 2022-2024 и Извештајот на ЕК за напредокот на земјата

Табела 4 Преглед на главни индикатори по област/сектор на економијата

Област/Сектор	2016	2017	2018	2019	2020	ЕУ - 27 просек (2020 или последна расположлива година)
Енергетика						
Зависност од увоз на енергија (%)	58,8%	56,2%	58,4%	58,1%	63,3%	57,5%
Енергетска интензивност: килограми еквивалент на нафта на 1000 евра БДП	289,97	292,98	267,13	285,87	271,97	110,18
Учество на обновливи извори на енергија (ОИЕ) во финалната потрошувачка на енергија (%)	18,04%	19,64%	18,18%	17,49%	19,22	22,09%
Транспорт						
Густина на железничката мрежа (метри на линија на км ² земјишна површина)	26,85 ^w	26,85 ^w	26,85 ^w	26,9 ^w	26,9	49,0% ^(2018.)
Стапка на моторизација (Патнички автомобили на 1000 жители)	190	194	200	205	206,7	519% ^{%(2018.)}
Земјоделство						

Учество во бруто додадена вредност (земјоделство, шумарство и рибарство)	10,6%	9,1%	9,8%	9,3%(p)	10,3(e)	1,8%
Учество во вработеност (земјоделство, шумарство и рибарство)	16,6%	16,2%	15,7%	13,9	12,0	4,3%
Користено земјоделско земјиште (% од вкупна земјишна површина)	49,8%	49,8% ^w	49,7% ^w	49,7% ^w	50,0	40,6%
Индустрија						
Учество во бруто додадена вредност (освен градежништво)	19,7%	20,5%	21,5%	20,7%	19%	19,5%
Придонес во вработеност (% од вкупна вработеност)	23,1%	23,3%	23,9%	24,1%	23,9%	18,2%
Услуги						
Учество во бруто додадена вредност	61,7%	62,9%	62,5%	63,6%	64,2%	73,1%
Придонес во вработеност (% од вкупна вработеност)	53,1%	53,2%	52,9%	55,0%	57,1%	71,0%
Деловно опкружување						
Ранг во Индексот за глобална конкурентност (извор: Светски Економски Форум)	63	60	84	82	...	...
Проценка на учеството на неформалната економија во БДП(во % од БДП) (извор: ММФ)	До 37,6%	...	...	...	...	...
Истражување, развој и иновации						
Учество на расходите за истражување и развој во БДП (трошоци за ИР како % од БДП)	0,44%	0,35%	0,36%	0,37%	0,38%	2,32%
Расходи за истражување и развој по жител, во евра	20,30 евра	17,20 евра	18,8 евра	19,9 евра		694,6 евра
Дигитална економија						
% на домаќинства кои имаат пристап до Интернет од дома	75%	74%	79%	82%	79%	91%

Учество на вкупното население кое користи интернет во последните три месеци пред истражувањето (забелешка: население од 16-74)	72%	75%	79%	81%	81%	88%
Трговија						
Извоз на стоки и услуги (% од БДП)	50,7%	55,1%	60,4%	62,3%	58,1%	46,7%
Увоз на стоки и услуги (% од БДП)	65,5%	69,0%	72,8%	76,5%	70,9%	42,9%
Трговско салдо (% од БДП)	-18,5%	-18,1%	-16,8%	-18,2%	-16,9%	...
Образование и вештини						
Лица кои рано го напуштаат процесот на образование и обука (% на население на возраст од 18-24)	9,9%	8,5%	7,1%	7,1%	5,7%	9,9%
Млади лица кои не се во образовен процес, не се вработени, ниту се во процес на обука (% на население на возраст од 15-29)	31,3%	31,1%	29,8%	24,5%	26,2%	13,7%
Деца на возраст до 3 години во формално згрижување (% од вкупно)	9,1%	10,3%	8,8%	13,0%	...	32,3%
Ниво на дигитални вештини кај население (на возраст од 16-74 години кои имаат основни или над основните дигитални вештини според пол)	34%	32%	...	32%	...	...
Вработување и пазар на труд						
Стапка на вработеност (% на население на возраст од 20-64)	53,3%	54,8%	56,1%	59,2%	59,1%	71,7%
Стапка на невработеност (% од работна сила на возраст од 15-74)	23,7%	22,4%	20,8%	17,3%	16,4%	7,2%
Стапка на долгорочна невработеност (% на население на возраст 15-74)	19,1%	17,4%	15,5%	12,4%	12,4%	2,5%
Родов јаз во стапката на вработеност (разлика во процентни поени помеѓу стапката на вработеност кај мажи и жени на возраст од	21,2 п.п.	21,9 п.п.	21,4 п.п.	21,3 п.п.	19,9 п.п.	11,0 п.п.

20-64)						
Родов јаз во вработеноста кај лица со попреченост (разлика во процентни поени помеѓу стапката на вработеност кај лица со и без попреченост)	28,4п.п	29,4п.п	27,1п/п	28,6п.п	33,7 п.п	24,5 п.п
Бруто расположлив доход на домаќинства на реална основа по глава на жител, Индекс=2008 година)	...	...	...	...	...	...
Систем на социјална заштита						
% на население под ризик од сиромаштија или стапка на социјална исклученост (AROPE)	39,2%	37,0%	35,3%	34,2%	32,6%	21,9%
Влијанието на социјалните трансфери (освен пензии) врз намалувањето на сиромаштијата	14,79%	14,29%	14,79%	15,00%	...	32,68%
Квантилен сооднос на учеството на расположливиот доход S80/S20	6,63	6,38	6,16	5,56	5,92	5,24
Стапка на дополнителен трошок за домување (% од население)	12,5%	11,7%	10,2%	9,9%	...	10,0%
Здравствена заштита						
Лично искажана неисполнета потреба од медицинска нега (на лица над 16)	2,9%	2,5%	2,3%	2,5%	...	1,8%
Плаќања на домаќинства од свој џеб како % од вкупните трошоци за здравствена заштита	35,32% ^z	42,43% ^z	42,11% ^z	40,38% ^z	...	15,57% ^(2018.)

... : нема расположиви податоци

w : податоци од националните статистички власти без сигурност дека се во согласност со ЕУ статистичката методологија

z : податоци од Светската здравствена организација

Табела 5 Статистички податоци кои се во прилог на Извештајот на ЕУ за следење на напредокот на земјата

А. Национални сметки	
1	Бруто домашен производ (БДП) (во милиони денари)
2	Бруто домашен производ (БДП) (во милиони евра)
3	БДП (по жител во евра)
4	БДП по жител според паритет на куповна моќ (ПКМ)
5	БДП по жител (според ПКМ), споредено со просекот на ЕУ (ЕУ-27=100)
6	Стапки на реален раст на БДП; по цени од претходна година од БДП (%)
7	Стапка на вработеност (податоци од националните сметки), во однос на претходната година (%)
8	Раст на продуктивноста на трудот; раст на БДП (во обем) по вработено лице, во однос на претходната година (%)
9	Трошоци за труд по единица производ, во однос на претходната година (%)
10	**3 годишна промена (Т/Т-3) индекс на номинални трошоци за единица труд (2010=100)
11	Продуктивност на трудот по вработен, БДП (според ПКМ) по вработен споредено со просекот на ЕУ (ЕУ-27=100)
Б. Бруто додадена вредност по главни сектори	
1	Земјоделство, шумарство и рибарство (%)
2	Индустрија (%)
3	Градежништво (%)
4	Услуги (%)
5	Финална потрошувачка (%)
6	Бруто – инвестиции, од БПД (%)
7	Промена на залихите, од БДП (%)
8	Извоз на стоки и услуги, споредено со БДП (%)
9	Увоз на стоки и услуги, споредено со БДП (%)
10	Бруто-инвестиции на државен сектор, како процент од БДП (%)
В. Деловен сектор	
1	Индекс на индустриско производство (2015=100)
2	Број на активни претпријатија (број)
3	Стапка на раст на деловни субјекти, број на формирани нови претпријатија во референтниот период (т) поделено со бројот на активни претпријатија во т (%)
4	Стапка на згаснување на деловни субјекти, број на затворени претпријатија во референтниот период (т) поделено со бројот на активни претпријатија во т (%)
5	Вработени во МСП како дел од вкупниот број на вработени (во рамки на нефинансиската деловна економија) (%)
6	Додадена вредност од МСП (нефинансиска деловна економија) (милиони евра)
7	Вкупна додадена вредност (нефинансиска деловна економија) (милиони евра)
Г. Инфлација и цени на недвижности	
	Хармонизиран индекс на трошоците на живот (НЦР), споредено со претходната година (%)
	** Годишна промена на индекс на цени на недвижности (2015=100)
Д. Платен биланс	
1	Платен биланс, тековна сметка (во милиони евра)
2	Платен биланс, трговски биланс на тековна сметка (во милиони евра)
3	Платен биланс, нето услуги на тековна сметка (во милиони евра)
4	Платен биланс, нето биланс на примарен доход (во милиони евра)
5	Платен биланс, нето биланс на секундарен доход (во милиони евра)
6	Нето биланс на примарен и секундарен доход, од владини трансфери (во милиони евра)
7	**3 годишен подвижен просек на биланс на тековна сметка споредено со БДП (%)
8	** 5 годишна промена на делот од светскиот извоз и увоз на стоки и услуги (%)
9	Нето биланс на странски директни инвестиции (во милиони евра)
10	Странски директни инестиции, надвор (во милиони евра) наспроти СДИ во земјата и во ЕУ-27 земјите

	(во милиони евра)
11	Странски директни инвестиции во земјата (во милиони евра) од кои СДИ од ЕУ-27 земјите во домашната економија (во милиони евра)
12	**Нето меѓународна инвестициска позиција, во однос на БДП (%)
13	Годишна стапка на бруто приливот на дознаки (во национална валута) од работници во странство (%)
Г. Јавни финансии	
1	*** Јавен дефицит/ суфицит во однос на БДП (%)
2	*** Јавен бруто долг во однос на БДП (%)
3	Вкупни јавни приходи како процент од БДП (%)
4	Вкупни јавни расходи како процент од БДП (%)
Е. Финансиски индикатори	
1	Бруто надворешен долг на целата економија, во однос на БДП (%)
2	Бруто надворешен долг на целата економија, во однос вкупниот извоз (%)
3	Монетарен агрегат: М1 (банкноти, монети, депозити преку ноќ, милиони евра)
4	Монетарен агрегат: М2 (М1 плус депозити со рок на доспевање до две години, милиони евра)
5	Монетарен агрегат М3 (М2 плус пазарни инструменти, милиони евра)
6	Вкупни кредити на монетарните финансиски институции на резиденти (консолидирани) (милиони евра)
7	**Годишна промена на обврските на финансискиот сектор (%)
8	**Приватни кредитни текови, консолидирани, во однос на БДП (%)
9	** Долг на приватен сектор, консолидиран, во однос на БДП (%)
10	Каматни стапки, дневни парични стапки, годишни (%)
11	Кредитни каматни стапки (едногодишни) годишни (%)
12	Депозитни каматни стапки (едногодишни) годишни (%)
13	Курс на еврото: просек на периодот (1 евро = ... национална валута)
14	Индекс на ефективен девизен курс пондериран според трговијата, 42 земји (2005 = 100)
15	**3 годишна промена (Т/Т-3) во индексот на ефективен девизен курс пондериран според трговијата, 42 земји (2005 = 100)
16	Вредност на резервните средства (вклучувајќи злато) (во милиони евра)
Ж. Надворешна трговија со стоки	
1	Вредност на увозот: сите стоки, сите партнери (во милиони евра)
2	Вредност на извозот: сите стоки, сите партнери (во милиони евра)
3	Трговско салдо: сите стоки, сите партнери (во милиони евра)
4	Услови на трговија (индекс на извозни цени / индекс на увозни цени * 100) (број)
5	Учество на извозот во земјите од ЕУ-27 во вредност од вкупниот извоз (%)
6	Учество на увозот од ЕУ-27 земји во вредност од вкупниот увоз (%)
З. Демографија	
1	Стапка на природна промена на населението (стапка на природен раст): број на раѓања минус умрени (на илјада жители)
2	Стапка на смртност на новороденчињата на деца под една година (на илјада живородени)
3	Очекуван животен век при раѓање: маж (години)
4	Очекуван животен век при раѓање: женски (години)
С. Пазар на труд	
1	Стапка на економска активност за лица на возраст од 20-64 години: дел од населението на возраст од 20-64 години кое е економски активно (%)
2	*Стапка на вработеност за лица на возраст од 20–64 години: дел од населението на возраст од 20–64 години кое е вработено (%)
3	Стапка на вработеност кај мажи на возраст од 20–64 години (%)
4	Стапка на вработеност кај жени на возраст од 20–64 години (%)
5	Стапка на вработеност за лица на возраст од 55-64 години: дел од населението на возраст од 55-64 години кое е вработено (%)

Вработување по главни сектори	
6	Земјоделство, шумарство и рибарство (%)
7	Индустрија (%)
8	Градежништво (%)
9	Услуги (%)
10	Лица вработени во јавниот сектор како учество од вкупните вработени, лица на возраст од 20–64 години (%)
11	Лица вработени во приватниот сектор како учество во вкупните вработени, лица на возраст од 20–64 години (%)
12	Стапка на невработеност: дел од работната сила која е невработена (%)
13	Стапка на невработеност кај мажите (%)
14	Стапка на невработеност кај жените (%)
15	Стапка на невработеност кај младите: дел од работната сила на возраст од 15–24 години која е невработена (%)
16	Стапка на долгорочна невработеност: дел од работната сила која е невработена 12 месеци или повеќе (%)
17	Стапка на невработеност за лица (на возраст (25–64) кои имаат завршено средно образование (%)
18	Стапка на невработеност за лица (на возраст 25–64) кои имаат завршено високо образование (%)
И. Социјална кохезија	
1	Просечна номинална месечна плата и дневници (национална валута)
2	Индекс на реални плати и дневници (индекс на номинални плати и дневници поделени со индексот на инфлација) (2010=100)
3	Коефициент на Џини
4	Јаз на сиромаштија
5	*Рано напуштање на образованието и обуката: дел од населението на возраст од 18–24 години со најмалку пониско средно образование кое не е вклучено во понатамошно образование или обука (%)
Ј. Животен стандард	
1	Број на патнички автомобили во однос на големината на населението (број на илјада жители)
2	Број на претплати за мобилни телефони во однос на големината на населението (број на илјада жители)
3	Корисници на мобилен широкопојасен интернет (на илјади жители)
4	Процент на домаќинства кои имаат пристап на интернет во нивните домови (%)
К. Инфраструктура	
1	Густина на железничка мрежа (работни линии на илјада km ²)
2	Должина на автопатишта (километри)
Л. Иновации и истражување	
1	Јавни расходи за образование во однос на БДП (%)
2	*Бруто домашни расходи за истражување и развој во однос на БДП (%)
3	Буџетски резервации или расходи за истражување и развој како процент од БДП (%)
4	Процент на домаќинства кои имаат пристап на интернет во нивните домови (%)
Љ. Животна средина	
1	*Индекс на емисии на стакленички гасови, CO ₂ еквивалент (1990 = 100)
2	Енергетски интензитет на економијата (кг нафтен еквивалент на 1000 евра БДП по константни цени од 2010 година)
3	Електрична енергија произведена од обновливи извори во однос на бруто потрошувачката на електрична енергија (%)
4	Патен удел на внатрешниот товарен транспорт (врз основа на тон-км) (%)
М. Енергија	
1	Примарно производство на сите енергетски производи
2	Примарно производство на сурова нафта
3	Примарно производство на цврсти горива
4	Примарно производство на гас
5	Нето увоз на сите енергетски производи

6	Бруто потрошувачка на енергија во внатрешноста
7	Бруто производство на електрична енергија (GWh)
Н. Земјоделство	
1	Индекс на обемот на земјоделското производство на стоки и услуги (по цени на производителите) (2010 = 100)
2	Искористена земјоделска површина (илјада хектари)
3	Број на добиток: живи говеда (илјада грла, крај на периодот)
4	Број на добиток: живи овци и кози (илјада грла, крај на периодот)
5	Број на добиток: живи овци и кози (илјада грла, крај на периодот)
6	Сурово млеко достапно на фармите (илјада тони)
7	Собрано растително производство: житарки (вклучувајќи ориз) (илјада тони)
8	Собрано растително производство: шеќерна репка (илјада тони)
9	Собрано растително производство: зеленчук (илјада тони)